

Instruirea și sensibilizarea specialiștilor cu privire la numeroasele cauze, manifestări și consecințe ale tuturor formelor de violență prevăzute în domeniul de aplicare a Convenției reprezintă un mijloc eficient de prevenire a violenței. Instruirea nu doar că permite sensibilizarea specialiștilor cu privire la violența împotriva femeilor și violența în familie, ci contribuie și la schimbarea perspectivei și conduitei lor față de victime. Mai mult, se ameliorează natura și calitatea suportului oferit victimelor.

Raportul explicativ al Convenției Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Articolul 15

*Implementarea
legislației cu privire la*
**prevenirea
și combaterea
violenței în familie**

SUPORT DE CURS

CHIȘINĂU, 2018

Acest suport de curs a fost elaborat de Centrul de Drept al Femeilor (CDF) în parteneriat cu Institutul Național al Justiției (INJ) în cadrul proiectului *Consolidarea capacității de răspuns la cazurile de violență în familie a Procuraturii și a Sistemului Judiciar din Republica Moldova*, cu sprijinul financiar oferit de Ambasada SUA în Republica Moldova.

CONTRIBUȚII:

Coordonatorii ediției:

Diana SCOBIOALĂ, Directorul Institutului Național al Justiției, doctor habilitat în drept
Alexandra NICA, Șef Direcție, Institutul Național al Justiției, magistru în drept

Exprimăm mulțumiri speciale și aprecieri autorilor:

Maria GHERVAS, judecător, Curtea Supremă de Justiție

Mariana GORNEA, procuror, Procuratura Generală

Irina MAXIM, judecător, Judecătoria sect. Centru, mun. Chișinău

Olga PISARENCO, avocat, doctor în drept

De asemenea, CDF își exprimă recunoștința pentru comentariile și recomandările valoroase acordate în procesul de elaborare a suportului de curs de către:

Iurie Perevoznic, expert în drepturile omului

Lucrul grupului asupra suportului de curs a fost ghidat de:

Angelina Zaprojan-Pîrgari, Președintă de onoare a Centrului de Drept al Femeilor

Natalia Vîlcu, Directoare executivă, Centrul de Drept al Femeilor

Eleonora Grosu, Coordonatoare Programe, Centrul de Drept al Femeilor

Redactor: Gheorghe BUDEANU, formator al Institutului Național al Justiției

Punctele de vedere și opiniile exprimate în această publicație sunt responsabilitatea exclusivă a autorilor și nu reflectă neapărat punctele de vedere ale donatorilor.

Toate drepturile rezervate. Conținutul acestei publicații poate fi folosit în scopuri educaționale sau în alte scopuri necomerciale, fără acordul prealabil al CDF și al Institutului Național al Justiției, cu condiția indicării sursei de informație.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Implementarea legislației cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie: Suport de curs / aut.: Maria Ghervaș, Mariana Gornea, Irina Maxim [et al.]; coord. ed.: Diana Scobioală, Alexandra Nica; Centrul de Drept al Femeilor (CDF), Inst. Naț. al Justiției (INJ). – Chișinău : S. n., 2018 (Tipogr. „Bons Offices”). – 144 p. : tab.

Aut. sunt indicați pe vs. f. de tit. – Bibliogr.: p. 140-143 (64 tit.). – Referințe bibliogr. în subsol. – Apare cu sprijinul financiar al Ambasadei SUA în Rep. Moldova. – 500 ex.

ISBN 978-9975-87-435-9.

343.97:343.54(075.8)

I-48

Cuprins

INTRODUCERE	6
PARTEA I	10
TEMA 1. Conceptul de violență în familie	10
TEMA 2. Relația dintre violența în familie și egalitatea de gen	11
Definirea conceptelor Gen și Sex	12
Genul versus Sexul	13
Rolurile de gen	13
Stereotipurile în bază de gen	14
Inegalitatea de gen	14
Discriminarea în bază de gen	15
Promovarea egalității de gen	15
Convenția de la Istanbul	17
TEMA 3. Formele violenței în familie	17
TEMA 4. Mituri și realități despre violența în familie	21
TEMA 5. Caracterul ciclic al violenței în familie	24
Ciclul violenței	24
Teoria lui Brown: schimbarea este un proces treptat	26
TEMA 6. Portretul psiho-social al subiecților violenței în familie, relația victimă-agresor	27
TEMA 7. Cauzele și consecințele violenței în familie	28
Consecințele violenței în familie	29
PARTEA II	35
CAPITOLUL I. Drept material	35
TEMA 1. Cadrul regulator de bază cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie	35
I. Obiective de referință	35

II. Repere de conținut	35
Standardele CEDO în domeniu	39
TEMA 2. Aspecte civile	42
I. Obiective de referință	42
II. Repere de conținut	42
Nulitatea actelor juridice civile încheiate între membrii familiei prin violență	42
Desfacerea căsătoriei ca urmare a violenței în familie	44
Stabilirea domiciliului copilului	46
Decăderea din drepturi părintești, ca urmare a aplicării violenței față de copil	48
Repararea prejudiciului cauzat copilului prin violență	51
TEMA 3. Aspecte penale	52
I. Obiective de referință	52
II. Repere de conținut	52
Infrațiunea de „violență în familie”	52
Elementele infrațiunii de violență în familie	54
Aspecte penale privind combaterea violenței în familie în cazul în care copiii sunt victime	67
CAPITOLUL II. Drept procesual	68
TEMA 1. Identificarea și prevenirea violenței în familie	68
I. Obiective de referință	68
II. Repere de conținut	68
Identificarea și prevenirea violenței în familie	69
Rolurile autorităților și instituțiilor abilitate prin legislație cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și cooperarea dintre ele	72
Intervenția eficientă a poliției	77
Intervenția eficientă a asistenței sociale	81
Intervenția eficientă a instituțiilor medicale	84
Obligația de „diligență” conform jurisprudenței CtEDO	90

TEMA 2. Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie	91
I. Obiective de referință	91
II. Repere de conținut	91
Eficiența aplicării măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie	91
Depunerea cererii. Subiecții cu drept de sesizare	92
Primirea cererii și pregătirea cauzei pentru dezbateri	97
Termenul de examinare a cererii	98
Dezbaterile judiciare	99
Probele	99
Ordonanța de protecție și efectele juridice	101
Termenul măsurilor de protecție	105
Contestarea încheierii privind eliberarea ordonanței de protecție sau refuzul în eliberarea acesteia	106
Prelungirea ordonanței de protecție	108
Revocarea măsurilor de protecție	108
Executarea măsurilor de protecție	109
Răspunderea pentru încălcarea interdicțiilor impuse de instanță	111
TEMA 3. Investigarea cauzelor de violență în familie	112
I. Obiective de referință	112
II. Repere de conținut	112
Preliminarii	112
Competența materială și teritorială	115
Probatoriul pe cauze penale privind violența în familie	117
Cercetarea la fața locului, audierea părților, expertizele judiciare, atragerea altor specialiști	120
Expertizele judiciare, atragerea altor specialiști	122
Strategia urmăririi penale în cazurile în care victima nu cooperează	124
Aplicarea măsurilor de protecție victimelor violenței în familie în procesul penal	124
Ordonanța de protecție a victimelor violenței în familie în procesul penal	125
Depunerea demersului în instanță	126

Examinarea demersului (cererii) de către judecătorul de instrucție	126
Examinarea cererii de către instanța de judecată	128
Măsurile de protecție	128
Pericolele medierii și împăcării părților pe cauzele de violență în familie	129
Medierea	130
TEMA 4. Protecția și asistența victimelor în cazurile de violență în familie	130
I. Obiective de referință	130
II. Repere de conținut	130
Dreptul la asistență și protecție: asistența juridică garantată de stat	132
Dreptul la despăgubiri morale și materiale	133
Servicii/Centre de asistență și plasament pentru victime și agresori	135
BIBLIOGRAFIE	143
Acte internaționale	143
Acte naționale	143
Jurisprudența CtEDO	145
Practica judiciară națională	145
Literatură recomandată	146

INTRODUCERE

Violența în familie este o problemă omniprezentă în toate țările lumii, cu consecințe grave în plan fizic, emoțional, financiar și social asupra victimelor, familiilor și societății în întregime. Efectele violenței afectează potențialul de prosperitate și bunăstare a întregii societăți, costurile violenței au un impact major asupra situației economice a țării. Totuși, violența în familie, violența împotriva femeilor nu este ceva inevitabil, aceasta constituie o problemă socială reală, complexă și gravă, dar care poate fi rezolvată. Deși violența este un fenomen multi-cauzal, experiența altor țări a demonstrat că apariția violenței și amploarea fenomenului sunt determinate de anumiți factori, printre aceștia – credințe și comportamente, modele social-culturale conservatoare, care reflectă lipsa de respect pentru femei, sprijinul redus pentru egalitatea de gen, aderarea la roluri, relații, identități stereotipice de gen rigide etc. S-a constatat că dezechilibrul de putere în relațiile de gen produce disparități sociale, generează abuzuri și predisune la diferite forme de discriminare sau violență. După cum a demonstrat experiența altor țări, măsurile concrete luate pentru promovarea egalității de gen în viața publică și privată contribuie considerabil la reducerea violenței în bază de gen și la o dezvoltare economică și democratică rapidă și durabilă.

Astfel, adoptând în septembrie 2015, în cadrul Summit-ului ONU pentru Dezvoltare Durabilă de la New York, Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, Republica Moldova s-a angajat să-și alinieze politicile pentru a implementa cele 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD), Obiective Globale. Agenda 2030 este un program cu acțiune la scară mondială în domeniul dezvoltării cu un caracter universal, care promovează inclusiv combaterea inegalităților, prin realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor¹. Agenda 2030 promovează societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, accesul la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile², mobilizează multipli actori, instituții publice, companii, ONG-uri sau alte tipuri de organizații pentru dezvoltarea și implementarea la nivel național a unor politici adecvate bazate pe statul de drept, drepturile omului, drepturile femeii, egalitatea de gen și creșterea implicării femeilor. Pentru a stopa violența este nevoie de adoptat o perspectivă largă, în care toți factorii și toate perspectivele sunt luate în considerare, pentru ca schimbările legislative și de politici să aibă efecte pozitive și să genereze o schimbare la nivel de dezvoltare a societății, a culturii, contribuind astfel la prosperitatea și bunăstarea întregii națiuni.

Violența în familie este o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului la siguranță și la securitate, precum și a dreptului la un tratament uman. În multe societăți, inclusiv în

¹ ODD 5. Egalitate de gen. Realizarea egalității de gen și împuternicirea tuturor femeilor și a fetelor.

² ODD 16. Pace, justiție și instituții eficiente. Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile.

Republica Moldova, inegalitățile de gen prezente și cultura dominării masculine le determină pe femei să accepte, să tolereze, să raționalizeze violența în familie, să păstreze tăcerea despre astfel de incidente. Cazurile de violență împotriva femeilor continuă să fie ascunse și, prin urmare, făptașii nu sunt trași la răspundere. Adoptarea Legii nr. 45 din 01.03.2007 privind prevenirea și combaterea violenței în familie a constituit un pas important în vederea stopării actelor de violență și a marcat recunoașterea și începutul implementării de către Republica Moldova a angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului. Scopul Legii nr. 45 vizează „consolidarea, ocrotirea și sprijinirea familiei, pentru asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislației referitor la familie, egalității de șanse între femei și bărbați în realizarea dreptului lor uman la viață fără violență”³. Adoptarea legii prezintă o recunoaștere a fenomenului în calitate de problemă socială de către stat și un angajament asumat de a interveni în soluționarea actelor de violență în familie, oferind în acest scop mecanisme concrete și stabilind autorități și instituții abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie.

Adoptarea Legii nr. 167 din 09.07.2010 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative a oferit o platformă practică în vederea punerii în aplicare a mecanismului de protecție a victimelor și anume emiterea ordonanței de protecție, prin intermediul reglementărilor specifice din cadrul dreptului civil și penal, calificarea violenței în familie drept infracțiune și prevederea unui răspuns multisectorial în abordarea acestui fenomen, precum și asistența acordată victimei.

Totodată, rapoartele elaborate în plan național cu privire la gradul de implementare a legislației relevă faptul că există, totuși, un șir de bariere nedorite, inclusiv de ordin legislativ, care împiedică realizarea *de facto* a prevederilor legale în vederea asigurării siguranței victimei, tragerii la răspundere a agresorului și prevenirii cazurilor de violență în familie. În acest context ne vorbesc și cazurile examinate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) și hotărârile pronunțate împotriva Republicii Moldova⁴, în care statul este obligat să asigure un mecanism eficient de remediere a încălcării drepturilor garantate de Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

În vederea eficientizării mecanismului de soluționare a cazurilor de violență în familie, asigurării armonizării cadrului legal național în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie la standardele europene și anume Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie (Convenția de la Istanbul), din perspectiva semnării și ratificării acestui tratat internațional, a fost adoptată Legea nr. 196 din 28.07.2016 cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie (Legea nr. 196). Adoptarea Legii nr. 196 a oferit o platformă practică în vederea consolidării mecanismului de

³ Legea nr. 45, preambul.

⁴ Cauza Eremia c. RM; cauza Mudric c. RM; cauza B. c. RM.

protecție a victimelor și anume – introducerea ordinului de restricție de urgență pentru victimele violenței în familie, sancționarea mai dură a agresorilor pentru încălcarea ordinului de restricție și a ordonanței de protecție și obligarea acestora de a urma programe de consiliere pentru reducerea violenței – obligații specifice din partea statului, cum ar fi: susținerea serviciilor existente pentru victimele violenței în familie și crearea unor noi servicii (centre pentru agresori, servicii specializate etc.), plata unor compensații financiare pentru victime, scutirea acestora de plata taxei de stat și asigurarea asistenței juridice garantate de stat etc.

În acest sens, Legea nr. 196 constituie încă un pas important spre îndeplinirea de către Republica Moldova a obligațiilor sale pozitive, asumate în cadrul CEDAW și al altor tratate internaționale pe care le-a ratificat, care includ garantarea dreptului persoanei de a fi liberă de violență și responsabilitatea statului de a proteja cetățenii. Noua Lege nr. 196, noile documente de politici – Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați în Republica Moldova pentru 2016–2020, Strategia națională de prevenire și combatere a violenței față de femei și a violenței în familie pentru anii 2018–2023 – sunt pentru Republica Moldova posibilități reale de realizare a angajamentelor internaționale și naționale în vederea asigurării egalității de gen. Este importantă asigurarea integrării dimensiunii de gen în documentele de politici din toate domeniile, la toate nivelele, pentru a produce o schimbare la nivel național, pentru a eradica violența împotriva femeilor și a copiilor.

Un raport de analiză a implementării Legii nr. 45, ce include comentarii din perspectivă asigurării drepturilor omului, scoate în evidență un șir de acțiuni care urmează a fi realizate în mod continuu, acestea incluzând: revizuirea legislației Republicii Moldova, susținerea și monitorizarea permanentă, cu scopul de a promova în cel mai bun mod siguranța victimelor și răspunderea agresorilor, instruirea judecătorilor și procurorilor cu privire la dinamica violenței în familie, măsurile de protecție, legile penale și serviciile de sprijin care există pentru a asigura implementarea eficientă a instrumentelor de menținere în siguranță a victimelor și tragere la răspundere a agresorilor⁵.

Prezentul suport de curs pentru instruirea judecătorilor și procurorilor a fost elaborat în scopul consolidării capacității de răspuns, la cazurile de violență în familie, a Procuraturii și a Sistemului Judiciar din Republica Moldova.

Supportul de curs va contribui la:

- sporirea înțelegerii judecătorilor și procurorilor a cauzelor fundamentale ale violenței, a legăturii dintre violența în familie și egalitatea de gen pentru o abordare complexă a fenomenului violenței în familie;

⁵ Observații ale Avocaților pentru Drepturile Omului pe marginea Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie în R. Moldova, incluse ca anexa F în publicația Avocații pentru Drepturile Omului, Fundația Bulgară de Investigații din Perspectiva Gender, Centrul de Drept al Femeilor; Implementarea legislației Republicii Moldova privind violența în familie: Raport din perspectiva respectării drepturilor omului, 2012.

- implementarea eficientă și aplicarea univocă a legislației privind prevenirea și combaterea violenței în familie și altor legi naționale relevante;
- cunoașterea aprofundată a standardelor internaționale și a practicii judiciare europene în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie;
- promovarea unei cooperări eficiente între toate agențiile relevante ale statului, inclusiv sistemul judiciar, procurori și organizații neguvernamentale, prestatori de servicii în domeniul protejării și sprijinirii victimelor violenței în familie.

PARTEA I

TEMA 1. Conceptul de violență în familie

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- înțeleagă conceptul de violență în familie;
- conștientizeze importanța eradicării fenomenului.

Din punct de vedere istoric, violența bărbaților asupra femeilor a fost privită ca un fenomen deviant, de natură privată, rezultat al unei relații disfuncționale, o manifestare obișnuită în familiile dezorganizate sau în grupurile marginale, defavorizate social și economic, ceea ce a ascuns în mod eficient natura structurală a violenței. Acest lucru a contribuit la excluderea problemei din discursul politic și public, la nivel național și internațional. În ultimele decenii, lucrurile s-au schimbat fundamental și violența bărbaților împotriva femeilor este recunoscută astăzi ca o încălcare a drepturilor omului, o problemă socială globală. Violența bărbaților împotriva femeilor există peste tot, indiferent de apartenența culturală sau religioasă, de etnie, clasă socială sau de vârstă. Eradicarea violenței împotriva femeilor, violenței în familie rămâne una dintre provocările cele mai mari la nivel internațional pentru guvernele și societatea civilă din întreaga lume. Pentru a pune capăt violenței de gen, comunitatea internațională este unită mai mult ca oricând. Totuși, deși s-au înregistrat progrese considerabile în întreaga lume în ultimii ani, în special privind îmbunătățirea justiției și a serviciilor pentru victime, intervențiile, în mare parte, au fost țintite spre consecințele violenței, mai puțin asupra cauzelor violenței. Pentru a stopa violența este nevoie de a adopta un cadru mai larg, în care toți factorii și toate aspectele să fie luate în considerație, pentru ca schimbările legislative și de politici să aibă efecte pozitive și să genereze o schimbare la nivel de dezvoltare a societății, a culturii, contribuind astfel la prosperitatea și bunăstarea întregii națiuni.

În încercarea de a înțelege fenomenul violenței în familie, a factorilor care determină apariția violenței, au fost elaborate mai multe teorii. Mai jos ne vom referi la câteva abordări teoretice, care oferă diverse explicații în acest sens.

Teoriile sociologice clarifică dezechilibrul de putere între bărbați și femei și susțin că violența își are rădăcinile în acest dezechilibru. Teoriile respective atrag atenția asupra importanței mediului familial și educațional, precum și asupra consecințelor reacțiilor sociale, astfel responsabilizând mult mai mult societatea decât individul.

Există, de asemenea, diverse abordări feministe ale originii violentei. Ele au la bază argumentațiile privind discriminările pe bază de sex și distribuția inegală a puterii între bărbați și femei. Feminismul susține oportunitățile egale, promovarea, emanciparea și dezvoltarea femeilor, reclamă dezechilibrul de putere care există între femei și bărbați și se opune subordonării femeii de către bărbat atât în familie, cât și în societate.

Teoriile psihologice și anume – teoria ciclului violenței (*Walker*), teoria *Sindromului Stockholm* – oferă explicații cu privire la „paralizia psihologică” a femeilor cu privire la dezvoltarea vulnerabilității individuale, precum și asupra reticenței și ambivalenței femeilor în ceea ce privește trimiterea în judecată a agresorului sau menținerea acuzațiilor (pentru mai multe detalii, a se consulta Tema 5).

Teoriile multi-cauzale au contribuit la geneza unui model mai sofisticat, oferind explicații de natură multifactorială. Cea mai semnificativă teorie și mai larg răspândită este teoria ecologică (*Heise*), care oferă o atenție deosebită atât factorilor intra-psihici, cât și contextului sau circumstanțelor fenomenului violenței. Modelul ecologic explică comportamentul ca fiind rezultat din interacțiunea dintre personalitatea individului și mediul social. Conturarea sau schimbarea unui comportament depinde de tipul de interacțiuni cu familia, prietenii, vecinii, precum și de impactul credințelor și modelelor sociale și culturale. Modelul ecologic de abordare a violentei este regăsit, în special, în domeniul programelor de prevenție, ajută la identificarea factorilor de risc și la crearea cadrului de suport pentru victime (pentru mai multe detalii, a se consulta Tema 7).

TEMA 2. Relația dintre violența în familie și egalitatea de gen

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- înțeleagă cauzele fundamentale ale violenței și legătura dintre violența în familie și egalitatea de gen;
- soluționeze cazurile de violență împotriva femeilor din perspectiva dimensiunii de gen.

Violența în familie își are originea în structura socială, în tradiții, obiceiuri și mentalități care subînțeleg superioritatea bărbatului asupra femeii. Societățile moderne continuă să fie patriarhale. Patriarhatul este un sistem social, economic și legal care legitimează și perpetuează inegalitățile dintre femei și bărbați pe piața muncii, în viața publică și în viața privată.

Violența în familie împotriva femeilor este numită deseori și *violență în bază de gen*, datorită faptului că apare din cauza rolului de subordonare al femeilor în societate. Violența în bază de gen împotriva femeilor este o încălcare a drepturilor omului și constituie atât cauza, cât și consecința relațiilor inegale de putere dintre bărbați și femei. Astfel, violența de gen este „violența direcționată împotriva unei femei pentru că ea este o femeie și care afectează femeile în mod disproporționat”⁶. Statisticile și cercetările științifice în domeniu relevă că femeile sunt victime ale violenței în familie în 95% din cazuri. Studiul Global cu privire la Omucideri din anul 2013 confirmă că majoritatea femeilor suferă de

⁶ Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), Recomandarea Generală 19, Articolul 3, Convenția de la Istanbul.

violența în bază de gen, comisă de persoane apropiate lor. A fost estimat că femeile constituie 79% din toate persoanele omorâte de partenerii intimi. 47% de femei în 2012 au fost omorâte de membrii familiei sau de partenerii intimi; în cazul bărbaților procentul respectiv constituie 6% (UNODC 2014)⁷.

Asemenea acte de violență sunt perpetuate prin așteptări dăunătoare sociale și culturale despre rolurile de gen, tipic asociate cu o femeie sau bărbat, o fată sau băiat. Atitudinile prevalente sunt de a subordona femeile bărbaților și a permite bărbaților să aplice violența pentru a exercita controlul asupra femeilor. Aceasta funcționează ca un mecanism pentru crearea și menținerea inegalității de gen. Femeilor și fetelor supuse violenței le este transmis mesajul că ele au o valoare mai mică decât alții și că nu dețin controlul asupra vieții și corpului lor. Aceasta rezultă în consecințe directe asupra sănătății lor, angajării în câmpul muncii și participării în viața socială și politică (Kelly, 2005)⁸.

Definirea conceptelor Gen și Sex

Pentru a genera capacitatea de a soluționa cazurile de violență împotriva femeilor din perspectiva dimensiunii de gen și pentru reducerea violenței împotriva femeilor este critică înțelegerea perspectivei de gen ca fiind opusă perspectivei de sex. Mai jos sunt prezentate definițiile conceptelor *gen* și *sex* care ajută la înțelegerea diferenței dintre ele.

Sexul se referă la diferențele biologice și fiziologice dintre femei și bărbați. În același timp, poate să nu fie posibilă o definiție doar în baza diferențelor dihotomice dintre sexul feminin și masculin, după cum se demonstrează de existența persoanelor intersexuale (CEDAW Recomandarea Generală 28, MWIA 2002).

Genul se referă la identitatea construită social, atributele și rolurile percepute pentru femei și bărbați, semnificația socială și culturală asociată diferențelor biologice dintre femei și bărbați ce rezultă în apariția de relații ierarhizate dintre femei și bărbați și într-o distribuție inegală a puterii și drepturilor, ceea ce favorizează bărbații și dezavantajează femeile.

⁷ Citat: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violență în bază de gen (VBG).

⁸ Citat: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violență în bază de gen (VBG), p. 14.

Genul versus Sexul

<ul style="list-style-type: none"> • Genul se referă la identitatea construită social, atributele și rolurile percepute pentru femei și bărbați. • Produsul societății, culturii, tradiției. • Pot fi supuse schimbării. • Variaza între regiuni și perioade istorice. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sexul se referă la diferențele biologice și fiziologice dintre femei și bărbați. • Înnăscut. • Nu pot fi supuse schimbării. • Universal identic în toată lumea.
--	--

Rolurile de gen

Rolurile de gen sunt expresia identității de gen. Ele sunt învățate în procesul de socializare și cuprind comportamente feminine și masculine pe care membrii unei societăți sunt încurajați să le adopte: comportamentul de soț sau soție, tată sau mamă etc. Rolurile și caracteristicile bazate pe gen nu sunt izolate, ci sunt definite prin inter-relaționarea acestora, precum și prin relațiile dintre femei și bărbați, dintre fete și băieți. Deși sexul și funcțiile biologice asociate acestui calificativ sunt programate genetic, rolurile în bază de gen și relațiile de distribuire a puterii reflectate de acestea sunt create de societate – acestea variază în funcție de cultură și perioada istorică și, deci, pot fi modificate (CEDAW Recomandarea Generală 28, MWIA 2002).

Rolurile de gen reprezintă „atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază cu fiecare sex”, prin intermediul cărora femeile și bărbații învață norme privitoare la masculinitate și feminitate⁹. Rolurile nu sunt determinate la naștere și nu sunt de neschimbat, dar pot fi influențate de educație sau familie, școală, societate, prieteni și mediul înconjurător. Astfel, fetelor/femeilor li se prescrie să fie ascultătoare, supuse, decorative, pasive, dependente, centrate pe grija față de celălalt, să fie preocupate de propria corporalitate, atractivitate și sexualitate, să aibă grijă de gospodărie, să facă mâncare și să spele vasele etc. Pe de altă parte, expectanțele sociale adresate băieților/bărbaților îi formează în sensul acumulării și consolidării puterii, al performanței sociale și profesionale, spre exemplu, să dețină funcții de conducere în viața publică și politică. Datele studiului „Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova”¹⁰, care a avut drept obiectiv evaluarea atitudinilor și a comportamentelor bărbaților pe diverse aspecte referitoare la egalitatea de gen, relevă instituirea unor roluri/poziții predeterminate și menținerea unor tipare sociale încă dominante. Astfel, 90,5% dintre bărbați și 81,5% dintre femei consideră că pentru o femeie cel mai important lucru este de a avea grijă de casă și a găti pentru familia sa. Studiul la fel a constatat că 46,5% dintre bărbați și 37,7% dintre femei sunt de părerea că, atunci când femeile obțin drepturi, ele

⁹ Grünberg, 2002, apud Miroiu, Dragomir, 2002, p. 313; citat din Oana Băluță, Suport de curs, competențe civice. Egalitatea de șanse și de gen, obiectivul oricărei societăți democratice, 2015, p. 12.

¹⁰ Studiul *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova* în baza metodologiei IMAGES, 2015.

iau din drepturile bărbaților și, respectiv, nu este greu să observăm un fel de „monopol” al femeilor în efectuarea muncilor domestice, în creșterea și îngrijirea copiilor, și un altfel de „monopol” al bărbaților în viața politică. Totodată, menținerea unor tipare sociale restricționează alegerile, oportunitățile de dezvoltare și participare a femeilor și a bărbaților la viața socială și profesională, iar noile realități sociale și profesionale cer flexibilizarea rolurilor și depășirea modelului patriarhal bazat pe valorizarea inegală a genurilor, spre un model partenerial construit pe flexibilizarea rolurilor de gen și valorizarea egală a acestora, în baza capacităților, competențelor sociale și profesionale.

Stereotipurile în bază de gen

Acestea se referă la caracteristicile femeilor/bărbaților, dar și la trăsăturile și calitățile feminității/masculinității. Stereotipurile în bază de gen sunt sisteme organizate de credințe și opinii tipizate în funcție de sex. Prin stereotipurile de gen se transmit așteptările societății față de femei și bărbați, iar cei care depășesc aceste stereotipuri, de cele mai multe ori, sunt sancționați de către societate. Stereotipurile de gen sunt convingeri legate de caracteristici, trăsături sau activități care sunt considerate ca fiind corespunzătoare pentru femei și bărbați. Stereotipurile în bază de gen sunt reflectate în diferite domenii, precum căsătorie, familie, politică și economie. Este important să înțelegem semnificația și importanța stereotipurilor pentru a le putea observa și deconstrui în interacțiunea cotidiană, în discursurile publice și politice, în elaborarea politicilor publice. Unele roluri sau stereotipuri reproduc practici periculoase și contribuie la acceptarea violenței împotriva femeilor. Societățile patriarhale plasează responsabilitatea pentru căsnicie pe femeie și atunci când căsniciile eșuează toată vina este plasată pe femei. Aceste prejudecăți, întărite de prieteni, rude, reprezentanții diferitor autorități, perpetuate de instituțiile religioase, determină femeile să sufere în tăcere, fără a căuta ajutor.

Inegalitatea de gen

Diferențele stabilite dintre femei și bărbați au tendința de a atribui o importanță și valoare mai mare caracteristicilor și activităților asociate cu ceea ce este masculin, producând astfel relații inegale de putere. În majoritatea societăților genul feminin are o putere redusă și mai puține privilegii și drepturi. De fapt, nu diferențele fizice sunt cele care ne definesc condițiile inegale, dar normele și valorile noastre sociale. Asimetriile și inegalitățile de gen sunt construite social, fiind generate și susținute prin mecanisme socio-culturale conservatoare, care mențin rolurile tradiționale și stereotipurile de gen, restricționând astfel alegerile, oportunitățile, dezvoltarea și participarea femeilor la viața socială și profesională¹¹. Inegalitatea de gen în manifestările sale concrete este sinonimă cu menținerea unor tipare sociale violente care restricționează alegerile, oportunitățile, dezvoltarea și participarea femeilor la viața socială.

¹¹ Raportul Femina, Cercetarea națională asupra discriminării de gen pe piața muncii din România, București, 2011.

În întreaga lume, femeile:

- efectuează 70% din toate muncile;
- primesc mai puțin de 30% din venitul mondial;
- 70% din munca lor nu este retribuită;
- dețin mai puțin de 1% din toate proprietățile la nivel mondial.

În Republica Moldova, femeile:

- conform datelor BNS din 2018, câștigă în medie cu
- 14,5% mai puțin față de bărbați;
- primesc 85,5% din salariul mediu al bărbaților (în medie circa 783 lei);
- beneficiază de pensie pentru limită de vârstă mai mică decât bărbații;
- la 60% dintre femei le revine îngrijirea persoanelor dependente.

Participarea femeilor la luarea deciziilor la nivel parlamentar relevă o reprezentare a femeilor în proporție de 20,8% (din 101 deputați 21 sunt femei), în timp ce la nivel european aceasta a constituit 37,4%, iar media globală fiind de 23,0%.

Discriminarea în bază de gen

Dreptul internațional definește discriminarea în bază de gen a femeii ca vizând „orice diferențiere, excludere sau restricție bazată pe sex, care are drept efect sau scop să compromită sau să anihileze recunoașterea, beneficiul și exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială, pe baza egalității dintre femeie și bărbat, a drepturilor omului și libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, cultural, civil sau în orice alt domeniu” (Articolul 1 CEDAW).

Egalitatea de gen implică egalitatea femeilor și bărbaților, fără discriminare în bază de gen. Egalitatea în bază de gen cuprinde în sine egalitatea femeilor și bărbaților, atât în fața legii (egalitatea formală), precum și *de facto* (egalitatea substanțială). Respectiv, măsurile statului de a atinge obiectivul egalității de gen vor depăși conceptul de tratament egal în fața legii a bărbaților și femeilor. În locul acestei abordări, legislația și politicile vor tinde spre oferirea oportunităților egale pentru femei și bărbați. Aceasta necesită strategii eficiente direcționate spre depășirea stereotipurilor în bază de gen și altor cauze fundamentale ale discriminării, în scopul unei redistribuiri a resurselor și puterii dintre femei și bărbați (CEDAW Recomandarea Generală nr. 25). Egalitatea de gen înseamnă că femeile și bărbații beneficiază de oportunități egale de dezvoltare. Egalitatea nu înseamnă o asigurare doar a intereselor femeilor, dar atrage atenție, de fapt, ambelor sexe. Femeile și bărbații ar trebui să dispună de condiții egale pentru a-și realiza deplin drepturile și potențialul lor de angajare și a contribui la dezvoltarea politică, economică, socială și culturală și ar trebui să beneficieze de realizările obținute.

Promovarea egalității de gen

Este clar faptul că inegalitatea de gen reprezintă miezul problemei și, în același timp, este parte a soluției. În prezent, un izvor esențial pentru egalitatea în drepturi între femei și bărbați este Constituția Republicii Moldova, care a proclamat egalitatea în drepturi în Art. 16: „Toți cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de

rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”. Adoptarea Legii privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați și a Legii privind prevenirea și combaterea violenței în familie este un pas important în vederea recunoașterii inegalității de gen și stopării actelor de violență în familie. În Art. 2, Legea privind asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați definește: „Egalitatea de șanse – lipsă de bariere în participarea pe bază de egalitate a femeilor și bărbaților la activități din sfera politică, economică, socială, culturală, din alte sfere ale vieții”. Crearea acestui cadru legislativ demonstrează atenția sporită a autorităților Republicii Moldova față de egalitatea de gen și violența în familie, marchează recunoașterea și implementarea angajamentelor internaționale de respectare a drepturilor omului.

În pofida acestui cadru legislativ, violența în bază de gen este o problemă complexă care își are originea în atitudini și comportamente greu de schimbat. Astfel, și în Republica Moldova, la fel cum se întâmplă în alte țări datorită culturii de dominație a bărbaților, violența față de femei este tolerată și chiar acceptată.

Republica Moldova a ratificat Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei în anul 1994. În Observațiile Finale ale CEDAW privitor la Moldova, Comitetul și-a exprimat îngrijorarea privitor la persistența atitudinilor patriarhale și stereotipurilor adânc înrădăcinate cu privire la rolurile și responsabilitățile femeilor în familie și societate (CEDAW/C/, MDA/CO/3/, paragraful 18)¹², subliniind că astfel de atitudini și stereotipuri sunt cauzele profunde ale poziției dezavantajate a femeilor, a violenței împotriva femeilor și segregării de gen. Ținând cont de faptul că rolurile de gen nu sunt determinate la naștere, sunt preluate prin observare și învățare, respectiv, pot fi influențate de educație, familie, școală, societate¹³, în același timp, dată fiind evoluția continuă a societății și modificarea contextului social-istoric, ar trebui să se urmărească destructurarea modelului tradițional în toate aspectele vieții și remodelarea mentalului colectiv spre o acceptare a unei noi gândiri. Un pas important în atingerea acestui obiectiv îl pot reprezenta identificarea și conștientizarea stereotipurilor dominante din societate, la un anumit moment. Republica Moldova urmează să realizeze angajamentele naționale și internaționale în vederea asigurării egalității de gen, introducând și implementând dimensiunea de gen în documentele de politici din toate domeniile, la toate nivele, ceea ce va produce o schimbare la nivel național în cultură, comportamentele și dezechilibrele de putere care duc la violență împotriva femeilor și a copiilor lor.

¹² Observații finale cu privire la raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova.

¹³ Suport de curs pentru formatori privind intervenția eficientă a poliției la cazurile de violență în familie în Moldova, p. 14.

Convenția de la Istanbul¹⁴

Pentru a răspunde în mod adecvat la complexitatea fenomenului violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, aceste forme de violență trebuie abordate în contextul inegalității predominante dintre femei și bărbați, a stereotipurilor, rolurilor de gen și discriminării existente față de femei. Măsurile Convenției de la Istanbul se bazează ferm pe premisa că violența împotriva femeilor nu poate fi eradicată fără a investi într-o mai mare egalitate între femei și bărbați și că „numai egalitatea efectivă între femei și bărbați și o schimbare în dinamica puterii pot cu adevărat eradica violența împotriva femeilor”. Cheia pentru a lupta cu violența împotriva femeilor este de a se asigura că femeile și bărbații sunt parteneri egali, au aceleași drepturi și responsabilități, aceleași posibilități și că contribuția acestora în societate este la fel de apreciată și respectată. Convenția conține o serie de prevederi care vizează avansarea statutului femeilor în societate *de jure* și *de facto*. Convenția de la Istanbul are ca scop schimbarea atitudinilor și eliminarea stereotipurilor nu numai la nivelul indivizilor, dar, de asemenea, și la nivelul de sistem. Convenția realizează acest lucru, de exemplu, prin obligarea statelor părți de a desfășura campanii sau programe de sensibilizare periodice (Art. 13), prin includerea în curriculumul formal și la toate nivelele de educație a materialelor didactice privind egalitatea dintre femei și bărbați, rolurile de gene-stereotipe, respectul reciproc, soluționarea non-violentă a conflictelor în relații interpersonale, violența de gen împotriva femeilor și dreptul la integritate personală, adaptate capacității în evoluție a elevilor (Art. 14), formarea profesioniștilor care interacționează cu victimele în domeniul egalității dintre femei și bărbați (Art. 15), crearea programelor de intervenție preventivă și tratament pentru agresori (Art. 16), precum și prin implicarea sectorului privat și mass-media ca parteneri în lupta împotriva violenței (Art. 17).

TEMA 3. Formele violenței în familie

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- *distingă formele violenței în familie.*

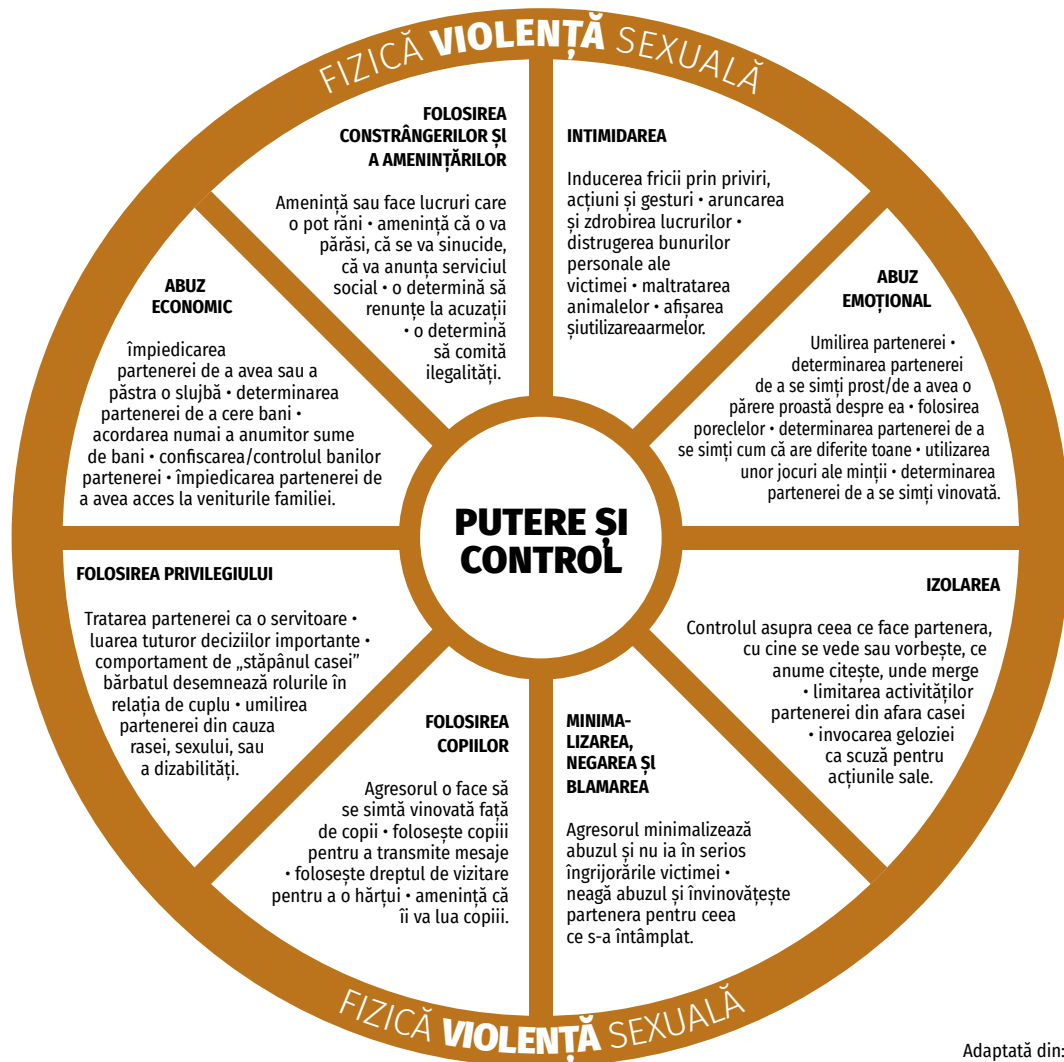
Violența în familie deseori constituie un model de conduită în care agresorul folosește diferite feluri de comportament pentru a obține și exercita controlul și puterea asupra victimei. Astfel, violența în familie constituie o serie de comportamente cu caracter fizic, sexual, verbal, psihologic, economic, pe care membrul familiei, cu conduită abuzivă le manifestă asupra celorlalți, acestea fiind susținute de prezența spațiului restrâns privat și de psihologia supunerii de care dă dovadă victima. Agresorii folosesc actele de violență și o serie de comportamente, inclusiv intimidarea, amenințarea, abuzul psihologic,

¹⁴ Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței în familie (Convenția de la Istanbul).

izolarea etc. pentru a exercita coerciția și controlul asupra victimei. Ei își aleg cu atenție tacticile în scopul menținerii femeilor într-o poziție de subordonare care, la rândul său, servește la perpetuarea violenței.

Roata Puterii și Controlului, creată de proiectul de intervenție în caz de abuzuri din Duluth, Minnesota, sumează modelele comportamentale folosite de o persoană pentru a controla sau domina intenționat partenerul său intim: folosirea intimidării, aplicarea abuzului emoțional, folosirea izolării, diminuarea valorii, negarea sau blamarea, folosirea copiilor, folosirea privilegiului masculinității, folosirea abuzului economic, uzul coerciției și al amenințărilor.

DIAGRAMA 2: ROATA PUTERII ȘI CONTROLULUI

Adaptată din:
Domestic Abuse Intervention Project
Duluth, MN 218/722-2781
www.duluth-model.org

Roata Puterii și Controlului demonstrează relația dintre violența fizică și sexuală și intimidarea, coerciția și manipularea celuilalt partener și a copiilor, care sunt folosite deseori de către agresor. Agresorul utilizează aceste tactici pentru a menține puterea și controlul obținut prin violența fizică și sexuală. Chiar și un singur incident de violență fizică sau amenințare cu violența fizică poate fi suficient pentru instalarea puterii și controlului asupra partenerii. Controlul și puterea sunt apoi susținute de abuzul non-fizic și coerciția. De exemplu, un abuz verbal urmat de un abuz fizic creează pericolul producerii unui nou abuz fizic și, astfel, ar putea să fie suficient pentru a asigura puterea și controlul agresorului fără aplicarea violenței fizice propriu-zise.

Exemple de acte de violență. Acest tabel nu este unul exhaustiv:

Violența fizică	<p>Aplicarea forței fizice, ce rezultă în cauzarea vătămarilor corporale, durere sau leziuni. Gravitatea leziunilor poate varia începând cu leziunile minimale pentru țesuturi, oasele fracturate și până la pierderea permanentă a funcționalității și decesul victimei. Actele de violență fizică includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – pâlmuirea, trântirea, tragerea de păr, împingerea, îmbrâncirea, înțeparea, tăierea, lovirea cu pumnul, bătaia, zgârieturile, strangularea, mușcarea, apucarea, scuturarea, scuiparea, aplicarea de arsuri, răsucirea membrelor corpului, forțarea ingerării unei substanțe nedorite, intoxicația, alte acțiuni cu efect similar; – restricționarea femeii pentru a o împiedica să solicite asistență medicală sau altă asistență; – folosirea obiectelor din unitatea domestică pentru lovitura sau cauzarea rănilor femeii, folosirea de arme (cuțite, arme de foc).
Violența sexuală	<p>Orice raport sexual, tentativa de întreținere a raportului sexual, comentariile și avansurile nedorite cu tentă sexuală, acțiunile de trafic sau alte acțiuni direcționate împotriva sexualității persoanei, prin aplicarea coerciției, de către orice persoană, indiferent de relația cu victima, în orice împrejurări, inclusiv, dar nu și limitat, la domiciliul sau locul de muncă (OMS 2002, citat în OMS 2013). Actele de violență sexuală includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – violul, alte forme de abuz sexual; – expunerea forțată la pornografie; – însărcinarea forțată, sterilizarea forțată, avortul forțat.

Violența psihologică	<p>Acțiunea sau mai multe acțiuni care prejudiciază direct integritatea psihologică a partenerului/partenerei. Actele de violență psihologică includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – amenințările de violență și vătămare împotriva partenerului/partenerei sau a unei persoane apropiate acesteia, prin cuvinte și acțiuni (de ex., prin urmărire sau demonstrarea ostentativă a armelor); – comentarii umilitoare și jignitoare; – izolarea și restricționări ale comunicării (de ex., prin a o încuia în casă, impunerea femeii de a renunța la locul de muncă sau prin a-i interzice să se adreseze la medic); – folosirea copiilor de partenerul intim violent pentru a controla și a trauma victima (de ex., prin atacul asupra copilului, forțarea copiilor să privească atacurile asupra părintelui lor, amenințarea cu luarea copiilor sau răpirea copilului). Aceste acte constituie acte de violență atât împotriva copiilor cât și împotriva partenerului/partenerei.
Violența economică	<p>Este aplicată pentru a limita și controla accesul victimei la resurse, inclusiv de timp, de transport, la baie, alimentație sau îmbrăcăminte. Actele de violență economică includ:</p> <ul style="list-style-type: none"> – interzicerea victimei de a se angaja în câmpul muncii; – excluderea ei de la luarea deciziilor financiare în familie; – ascunderea banilor sau informației financiare; – refuzul de a achita facturile sau întreținerea pentru victimă sau copiii ei; – distrugerea proprietății comune.
Violența spirituală	<p>Interzicerea sau limitarea accesului la valorile spirituale:</p> <ul style="list-style-type: none"> – culturale – interzicerea de a viziona un spectacol, a citi o carte; – etnice – interzicerea de a respecta tradiții, obiceiuri naționale; – lingvistice – interzicerea de a învăța o limbă sau de a comunica cu oamenii ce vorbesc o anumită limbă; – religioase – interzicerea de a merge la biserică, a citi rugăciuni etc.; – impunerea unui sistem de valori personal inacceptabile, de exemplu, impunerea să se convertească la altă religie, alte acțiuni cu caracter similar.

Sursele: text adaptat din setul de materiale UNFPA-WAVE¹⁵.

TEMA 4. Mituri și realități despre violența în familie

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- discearnă care este diferența dintre realitate și mit, pentru o reacționare eficientă la cazurile de violență în familie.

De-a lungul secolelor au apărut o serie de mituri despre violența în bază de gen. Miturile și atitudinile stereotipizate despre violența de gen sunt înrădăcinate în societatea noastră, ele modelează modul de percepție și răspuns al societății la cazurile de violență împotriva femeilor. Miturile sunt idei și convingeri care nu se bazează pe fapte, respectiv, sunt false. Astfel de credințe pot afecta judecări de valoare, descuraja reacționarea la cazurile de violență în bază de gen. Aceste mituri și atitudini oferă o informație eronată despre cauza apariției violenței, ele sunt dăunătoare, datorită tendinței de a învinui victimele pentru comiterea actelor de violență, în loc să fie axate pe atragerea agresorilor la răspundere pentru comportamentul lor. Dacă analizăm miturile, acestea, de obicei, se bazează pe blamarea victimei sau pe un alt factor, precum alcoolul, furia sau lipsa educației, fapt care diluează responsabilitatea agresorului pentru acțiunile lui. Există numeroase mituri despre violența în bază de gen. Mai jos sunt prezentate 11 din cele mai comune.

Exemple:

MIT 1	Femeile permit partenerului său intim să comită acte de violență împotriva lor și, dacă ele ar dori cu adevărat, pot să-și părăsească partenerul intim.
Realitate	Femeia nu merită nici într-un caz să fie abuzată. Comunitatea internațională consideră violența împotriva femeilor o încălcare a drepturilor omului, care nu poate fi justificată și care necesită o reacționare cuprinzătoare din partea statului. După cum se explică într-o serie de teorii cu privire la dinamica relațiilor violente, agresorii recurg la o combinație de tactici de control și de abuz, lucru care face foarte dificil pentru o femeie să scape de violență. Femeile sunt, de asemenea, împiedicate să părăsească relațiile violente de sentimentele de rușine și vinovăție, de absența unei locuințe sigure sau de convingerea că divorțul este ceva rău pentru copii.

¹⁵ Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG).

MIT 2	Conflictele și neînțelegerile constituie o parte normală a oricărei relații.
Realitate	„Oricine își poate pierde controlul” – este o scuză frecvent utilizată pentru justificarea violenței partenerului intim. Totuși, violența nu ține de „pierderea” controlului, ci, mai degrabă, presupune „obținerea” controlului prin utilizarea amenințărilor, intimidării și violenței. Violența în relații este o manifestare a relațiilor de putere, istoric inegale, între bărbați și femei.
MIT 3	Bărbații și femeile sunt în egală măsură violenți unul față de celălalt.
Realitate	Majoritatea celor afectați de violența în bază de gen, în special, de violența comisă de partenerul intim, sunt femeile și fetele. La nivel mondial aproape jumătate (47%) din toate femeile victime ale omuciderii în 2012 au fost omorâte de către partenerii intimi sau de membrii familiei, comparativ cu mai puțin de 6% de bărbați – victime ale omuciderii (UNODC 2013). În conformitate cu datele referitoare la UE, 67% din violența fizică și 97% din violența sexuală împotriva femeilor sunt comise de către bărbați (FRA 2014). Acest fapt este, de asemenea, confirmat de cercetarea făcută în regiunea UE. De exemplu, un studiu efectuat în Republica Moldova indică că făptuitorii violenței împotriva femeilor deseori sunt membrii familiei, majoritatea covârșitoare fiind actualii sau foștii soți (73,4%), urmați de tați sau socri (13,7%) (Raportorul Special ONU VAW 2008).
MIT 4	Violența în familie are loc doar în cazul unui anumit tip de persoane.
Realitate	Violența în familie afectează femeile, indiferent de statutul social-economic. Mitul a apărut deoarece exista o probabilitate mai mare ca în atenția agențiilor specializate să intre persoane provenind din familii cu venituri reduse, familiile cu resurse mai multe uneori ascund violența mai bine. Studiile arată că violența afectează toate categoriile de familii.
MIT 5	Violența în bază de gen include doar abuzul fizic (lovituri, lovituri cu pumnii, mușcături, palmuiri, îmbrânceli etc.).
Realitate	Violența fizică este doar o formă a violenței. Dreptul internațional definește violența împotriva femeilor ca „orice acte de violență în bază de gen care rezultă sau pot rezulta în cauzarea femeilor a unor vătămări sau suferințe fizice, sexuale sau mintale”.

MIT 6	Violența în bază de gen este cauzată de consumul abuziv de substanțe, precum sunt alcoolul și/sau drogurile.
Realitate	În timp ce consumul abuziv de substanțe este prezent în multe cazuri de violență în familie și poate cauza reacții dezinhibate, totuși, acesta constituie un factor ce poate contribui, dar nu și cauza violența. Consumul excesiv de alcool sau consumul de droguri nu pot servi ca justificări pentru actele de violență. Nu toți agresorii care comit acte de violență în familie consumă droguri sau alcool și nu toate persoanele care consumă alcool sau droguri devin violente.
MIT 7	Femeile trebuie să tolereze violența pentru a păstra familia.
Realitate	Argumentul adus pentru a motiva că femeile trebuie să rămână în relația abuzivă este bunăstarea copiilor. Însă, este un fapt bine demonstrat că siguranța și sănătatea copiilor sunt afectate în mod negativ, dacă copiii sunt supuși violenței sau devin martorii violenței în familie.
MIT 8	Violența în familie este o chestiune privată de familie, în care statul nu are dreptul de imixtiune. Modul în care un bărbat își tratează soția ține de domeniul privat.
Realitate	Violența împotriva femeilor este o încălcare a drepturilor omului, indiferent dacă are loc în ambianța familiei sau în sfera publică. În conformitate cu normele internaționale privind drepturile omului, cum este CEDAW sau Convenția de la Istanbul, statele nu sunt doar îndreptățite să elimine toate formele de violență împotriva femeilor, ci au obligația pozitivă să acționeze în acest sens.
MIT 9	Bărbații violenți nu-și pot controla violența.
Realitate	Bărbații violenți cred deseori acest lucru. Această convingere permite agresorului neasumarea responsabilității față de actele comise. Majoritatea celor care își agresează soțiile își controlează comportamentul violent față de alte persoane, cum ar fi prietenii sau colegii, unde nu există nevoia de dominare și control. Violența în familie este o conduită intenționată. Agresorii folosesc actele de violență și o serie de comportamente, inclusiv intimidarea, amenințarea, abuzul psihologic, izolarea etc. pentru a exercita coerciția și controlul asupra victimei. Ei își aleg cu atenție tacticile.

MIT 10	Femeilor le face plăcere să fie abuzate.
Realitate	Acest mit a apărut pe baza observației că multe femei rămân lângă partener în ciuda abuzului suferit. Sunt multe motive pentru care femeile nu și părăsesc partenerul. Multor femei le este teamă să plece. Cercetările dovedesc faptul că pentru o femeie este un moment extrem de periculos părăsirea partenerului și că între jumătate și cinci femei din șapte ucise de partener erau separate sau în curs de separare.
MIT 11	Nu există viol între soț și soție.
Realitate	Violul este definit prin acțiune, dar nu prin identitatea agresorului sau a victimei. Respectiv, orice raport sexual coercitiv constituie viol, indiferent dacă victima este sau nu în relații de căsătorie cu agresorul. Această declarație este, de asemenea, fondată pe definițiile din dreptul internațional în materie de drepturile omului, care cuprind toate formele de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică împotriva femeilor, indiferent dacă sunt comise în familie sau în domeniul public. Deși dreptul internațional în materie de drepturile omului obligă statele să aplice răspunderea penală pentru viol, nu toate regiunile recunosc violul conjugal ca infracțiune, ceea ce rezultă în impunitatea pentru faptele de viol comise de către partenerii intimi ¹⁶ .

TEMA 5. Caracterul ciclic al violenței în familie

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- înțeleagă caracterul ciclic al violenței în familie.

Ciclul violenței

Deseori ne este greu să înțelegem de ce victimele violenței acționează în anumite moduri, de ce, în majoritatea cazurilor, neagă sau minimizează abuzul, se învinuiesc pentru bătăile primite, continuă să stea cu agresorii sau, după ce-i părăsesc, se întorc la ei de mai multe ori în decursul căsătoriei. În încercarea de a înțelege mai bine factorii care le determină pe victime să tolereze violența există mai multe teorii. Teoria lui Lenore E. Walker este una dintre ele. În 1987 Walker a creat sintagma „*ciclul violenței*”, pentru a descrie un ciclu al relațiilor de violență și a explica de ce unele femei rămân cu partenerii

¹⁶ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG).

lor abuzivi¹⁷. O bună înțelegere a caracterului ciclic al violenței în familie este importantă pentru soluționarea cazurilor de violență în familie.

Faza I. În primul rând, are loc acumularea treptată a tensiunilor. Femeia face eforturi să-și domolească partenerul, încercând să fie supusă, fie anticipând fiecare capriciu (moft), generând astfel un sentiment fals că ea este capabilă să controleze agresiunea acestuia și să prevină violența. În timpul acestei etape pot avea loc acte de violență minore, episoade de violență verbală etc.

Faza II. Faza a doua este una acută, atunci când izbucnește violența fizică, sexuală sau psihologică și se consumă atunci când agresorul încetează temporar să abuzeze victima. Această fază este caracterizată printr-o descărcare necontrolată de tensiuni, lipsa oricăror rețineri. Agresorul se caracterizează prin lipsa predictibilității și lipsa controlului. Orice rezistență îl face mai violent. Pentru o femeie care a fost supusă actelor de violență în trecut faza a doua este paralizantă, ea se simte prinsă psihologic ca într-o capcană. Violența poate să se manifeste prin amenințări, palmuiri, loviri și amenințări cu arma, amenințarea copiilor, abuzul sexual sau violul. Violența se poate consuma imediat sau poate dura minute și ore în șir. După incident, victima este, de cele mai dese ori, indiferentă, deprimată și lipsită de ajutor, are tendința de a se izola pentru o perioadă, înainte de a căuta ajutor. Agresorul diminuează cele întâmplate și își justifică, de obicei, comportamentul.

Faza III. În faza a treia (supranumită „*luna de miere*”), agresorul își cere scuze și promite să-și schimbe comportamentul său violent. El poate să demonstreze un comportament deosebit de iubitor și grijuliu. Acest comportament o convinge pe femeie că partenerul ei violent posedă și latura „bună”, pe care ea o va putea menține printr-o ajustare la comportamentul partenerului prin modificarea comportamentului ei. Pe măsură ce timpul trece, ciclul devine mai frecvent, cu intervale mai scurte între faze, violența devine mai gravă. Nu există un interval fix între fazele ciclului.

Astfel, cu timpul, femeile dezvoltă o strategie de supraviețuire, care poate include o pasivitate extremă și periculoasă ce presupune negarea abuzului, refuzarea ajutorului oferit și chiar apărarea agresorului (Walker, 1979, citat în Stark, 2000).

¹⁷ Sherri L. Schornstein. *Violența și asistența medicală*, p. 69.

Sindromul Stockholm. Conform lui Graham (1988), *Sindromul Stockholm* este fenomenul în care victimele dezvoltă sentimente pozitive și se atașează emoțional de agresorii lor, chiar până la punctul de a le ține partea. Termenul vine de la un incident privind jefuirea unei bănci din Stockholm, Suedia, în august 1973, când, după 6 zile de captivitate, câteva dintre victimele răpite s-au împotrivit încercărilor de a fi salvați și au refuzat să depună mărturie împotriva celor care îi răpiseră.

Potrivit lui Graham, Sindromul este caracterizat de patru condiții: 1) oamenii cred că le este amenințată supraviețuirea; 2) li se arată mici semne de bunăvoință din partea atacatorilor; 3) sunt izolați de alte opinii; 4) sunt convinși că nu au scăpare. În cazul femeilor agresate, acestea sunt recunoscătoare pentru orice act de bunăvoință manifestat de agresor, neagă abuzul, sunt excesiv de vigilente față de nevoile agresorului și bănuitoare cu cei care încearcă să le ajute, le este greu să părăsească agresorul din frică că acesta se va întoarce și se va răzbuna.

Sindromul Stockholm este deseori valabil pentru experiența persoanelor expuse unei traume severe și violenței și nu văd o cale de ieșire din situația lor, cum ar fi: copiii supuși abuzului, membrii sectelor sau prizonierii de război. După o anumită perioadă de timp, ei încep să se identifice cu agresorii lor – în scopul de a supraviețui.

Sociologul suedez Eva Lundgren a dezvoltat **conceptul de normalizare a violenței**, care explică de ce femeile care au trăit cu un partener violent întâmpină dificultăți în a numi și identifica propria experiență ca fiind marcată de violență, deoarece coabitarea într-o relație violentă le modifică percepția și interpretarea actelor de violență trăite; ele adoptă percepția violenței pe care o are partenerul violent al acestora. Doar după ce femeia a părăsit relația violentă, când ea nu mai trăiește în izolare sau sub controlul și riscul continuării actelor de violență din partea fostului partener intim, începe procesul „denormalizării” violenței, care o ajută să identifice experiența ei ca fiind una de violență (Lundgren, 1993, citat în Lundgren et. al., 2001)¹⁸.

Teoria lui Brown: schimbarea este un proces treptat

Teoria lui Brown susține că părăsirea agresorului este un proces lent, care cuprinde diferite stadii ale schimbării în viața victimei. În timpul acestui proces al schimbării, victima poate părăsi și reveni de mai multe ori la un partener abuziv înainte de a pune capăt relației, aceasta fiind considerată o parte normală a procesului. Brown a constatat că chiar și atunci când victimele mai au o relație cu agresorul ele fac schimbări în viața lor și nu înseamnă că intervenția a fost ineficientă. Victima trece oricum prin schimbări cognitive și comportamentale care o fac să perceapă situația diferit¹⁹.

¹⁸ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG), p. 31.

¹⁹ Sherri L. Schornstein. *Violența și asistența medicală*, 2003.

TEMA 6. Portretul psiho-social al subiecților violenței în familie, relația victimă-agresor

Prin studiul acestei teme judecătoria și procurorii vor fi capabili să:

- înțeleagă portretul psiho-social al subiecților violenței în familie, relația victimă-agresor.

Acest compartiment analizează raportul dintre victimă și agresor, calitatea căruia se prezintă ca una dintre condițiile declanșării actului de violență în familie.

Agresorul

În copilărie a fost educat într-o familie în care violența era un mod de existență, în condiții de carență afectivă, privare de afectivitate din partea ambianței sociale apropiate. Posedă un nivel jos al dezvoltării moral-spirituale, gândire rigidă, conservatoare. Suportă unele consecințe genetice ale părinților care au fost bolnavi, dependenți de alcool, droguri, a moștenit tendințele pentru un comportament violent. Este afectat de stări patologice de limită: psihopatii, retardări mentale, nevroze, isterie, paranoia. Deține o imagine denaturată a echității, drepturilor omului, ierarhia statutului în societate, crede în supremația masculină și roluri de gen tradiționale. Folosește forța în relațiile sexuale, are așteptări și pretenții nerealiste, folosește izolarea ca strategie, formă de control. Are o autoapreciere inadecvată mai frecvent joasă, posedă psihologia dictatorului – „puterea decide totul”. Nu s-a afirmat la serviciu, în societate este manipulativ, pune pe seama altuia responsabilitatea pentru propriile greșeli.

Victima

Stimă față de sine scăzută, cu rădăcini în copilărie, educată într-o familie în care violența era un mod de existență, economic dependentă de agresor, nu are posibilități de a rezolva problemele financiare, locative, etc. Îl iubește pe agresor și este sentimental dependentă de acesta, nu crede că există căi de a elimina violența, nu crede în poliție, organele administrării locale, judecată etc. Împărtășește modele culturale, care judecă divorțul, se lasă convinsă de rude, prieteni, vecini, se teme că nu va fi crezută și va fi blamată de cei din mediul social, comunitar, se teme că va pierde dreptul de a-și educa copiii, consideră că poate face față de sine stătător circumstanțelor, încercând să pună capăt acțiunilor de violență, își asumă responsabilitatea pentru starea psihologică a agresorului, nu-și cunoaște drepturile, suportă stări psihologice grave: depresie, anxietate, etc., care o lipsesc de capacitatea de apărare, speră că agresorul va renunța la unele dependențe (alcool, droguri) sau se va schimba și totul va reveni la normal.

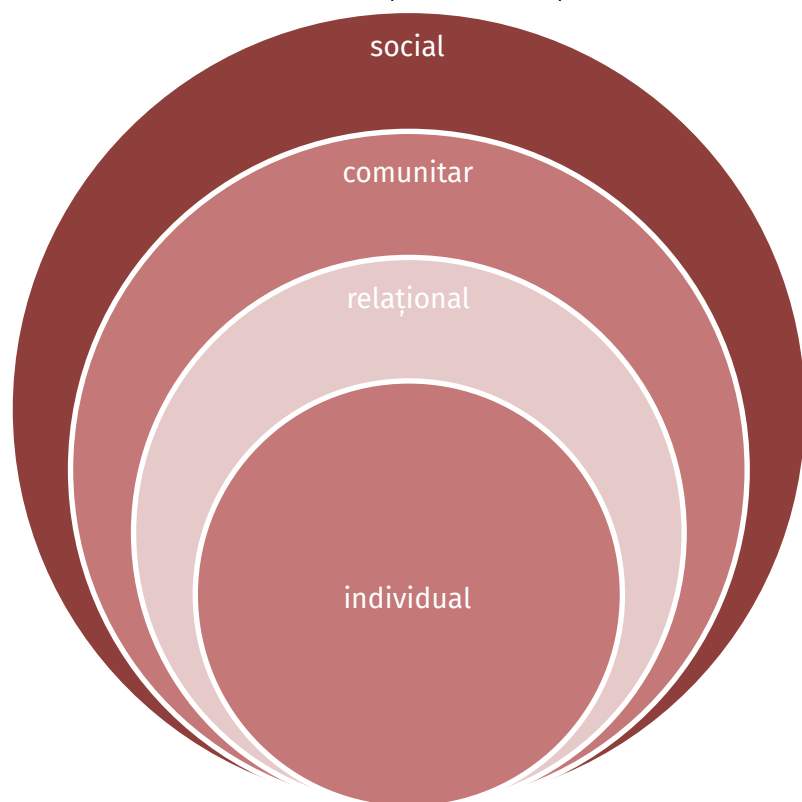
TEMA 7. Cauzele și consecințele violenței în familie

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- înțeleagă cauzele violenței și consecințele violenței în familie.

Violența de gen – fie sub forma de acte izolate sau violență sistematică – nu este cauzată de un singur factor. Ea reprezintă o combinație a mai multor factori care sporesc riscul comiterii actelor de violență de către bărbați și riscul pentru femei de a fi supuse actelor de violență.

CONTEXTUL CADRULUI ECOLOGIC PENTRU A ÎNȚELEGE VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR²⁰

Sursa: Heise, 1998.

Diagrama intitulată „**Cadrul ecologic**”, elaborată de Heise, diferențiază factorii de risc pe patru niveluri: **individual, relațional, comunitar și social** (Heise, 1998, citat în OMS, 2005). Modelul prezentat oferă un cadru cuprinzător pentru înțelegerea factorilor de risc pertinente fenomenului violenței în bază de gen.

²⁰ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG), p. 35.

Factorii de nivel individual	Factori biologici și de istorie personală care sporesc riscul de comitere sau expunere la acte de violență. De exemplu, nivelul scăzut de educație, vârsta mică (mariajul timpuriu), statutul/venitul economic jos constituie factori de risc, actele de violență din trecut, violență intra-parentală în copilărie etc. Atitudinile, de asemenea, joacă un rol important. Există o corelație puternică dintre femeile și bărbații care percep violența ca fiind o formă acceptabilă de comportament și expunerea acestora violenței din partea partenerului intim, inclusiv violenței sexuale (atât în calitate de victime cât și agresori).
Factorii de nivel relațional	Factori ce contribuie la riscul violenței în bază de gen la nivelul relațional dintre colegi, partenerii intimi și membrii de familie. De exemplu, există o probabilitate mai înaltă ca bărbații cu parteneri multipli să comită acte de violență față de partenerul intim și violență sexuală, relațiile de satisfacție conjugală insuficientă, dezacordurile continue, decalajul de nivel educațional dintre parteneri etc.
Factorii de nivel comunitar	Factori ce se referă la gradul de toleranță a violenței în bază de gen în contextul relațiilor sociale, de exemplu, în școli, la locul de muncă sau în comunitate. Studiile relevă că în societățile unde s-au aplicat sancțiuni împotriva violenței, inclusiv unde a existat presiunea morală asupra vecinilor pentru a interveni în caz de violență, în locurile unde femeile au avut acces la adăposturi sau suport familial, s-a observat cel mai scăzut nivel de violență din partea partenerului intim și violență sexuală.
Factorii de nivel social	Factori ce cuprind normele culturale și sociale care configurează rolurile în bază de gen și distribuția inegală de putere dintre bărbați și femei. Violența împotriva partenerului intim este mai frecventă în societățile unde bărbații dețin puterea economică și de luare a deciziilor, iar femeile nu pot obține divorțul cu ușurință, în care adulții recurg adesea la violență ca metodă de soluționare a conflictelor.

Consecințele violenței în familie

Orice încercare de conștientizare și prevenție a violenței împotriva femeilor trebuie să cuprindă consecințele acesteia asupra generațiilor prezente și viitoare.

Violența împotriva femeilor are drept consecință costuri foarte mari la nivel de cheltuieli naționale pentru îngrijiri medicale, acțiuni în justiție și acțiuni ale poliției, precum și pierderi în domeniul realizărilor educaționale și în domeniul productivității.

Violența în familie afectează dezvoltarea și prosperitatea societății, violența împotriva femeilor împiedică dezvoltarea deplină și valorificarea potențialului femeilor, reduce posibilitatea de a contribui pe măsură la viața socială și politică a unei societăți.

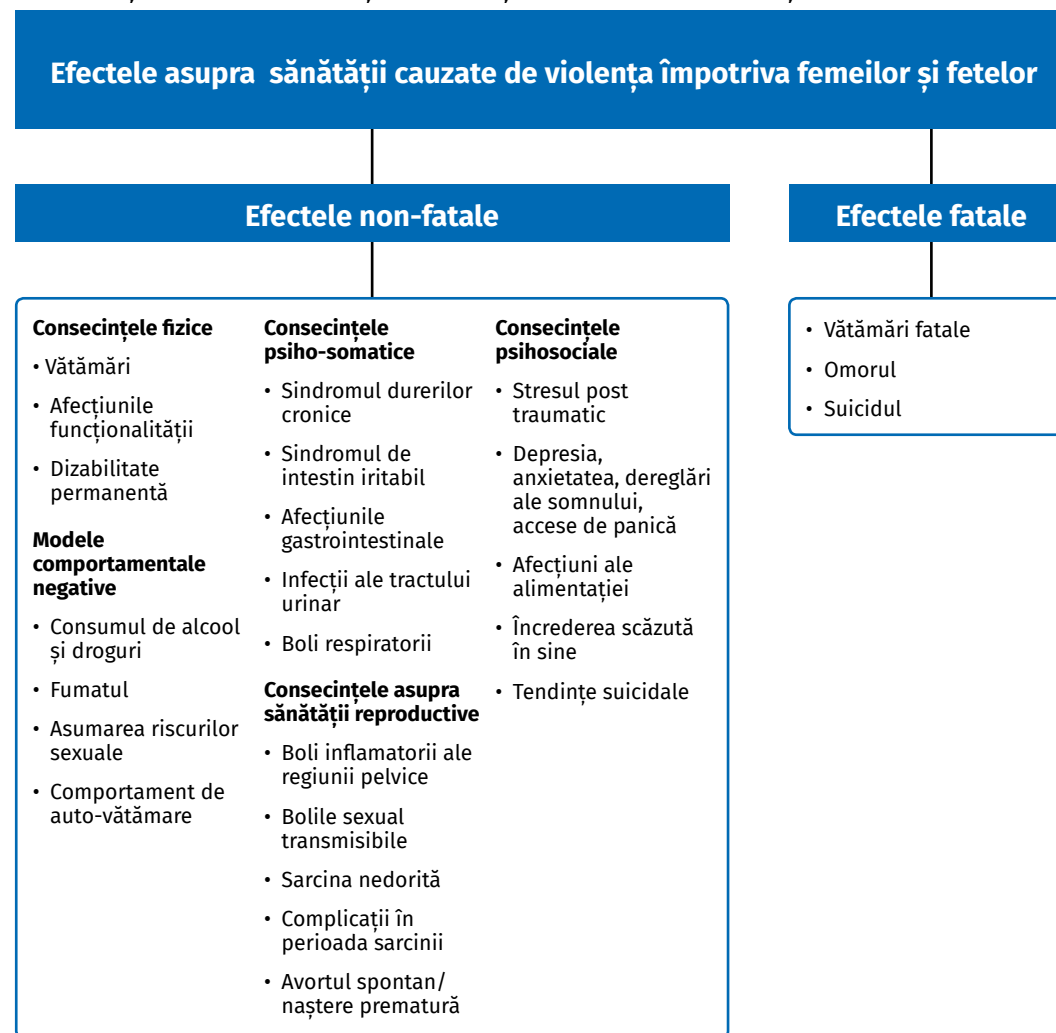
Violența împotriva femeilor are numeroase efecte negative, grave, atât pe termen lung, cât și pe termen scurt, directe (asupra victimei) și indirecte (asupra persoanelor care asistă la actele de violență).

Viața profesională și economică a victimei este afectată de lipsa unui loc de muncă sau de pierderea acestuia, în urma interdicțiilor partenerului de a se încadra în muncă sau a scenelor de gelozie ale acestuia, fără a mai menționa absențele (consecința violențelor fizice, care necesită îngrijiri medicale). Veniturile insuficiente sau lipsa lor vor crea dependență financiară față de agresor, mai ales în lipsa resurselor alternative (situația este mai gravă dacă victima are copii minori în îngrijire). Victimele care reușesc să-și păstreze locul de muncă întâmpină dificultăți de concentrare și performanță, din cauza stresului.

Violența este o problemă de sănătate publică, având consecințe fizice, psihologice și sociale asupra femeilor și fetelor, uneori pe durata întregii vieți. Consecințele în urma violenței bazate pe gen periclitează grav toate aspectele sănătății femeii – sănătatea fizică, sexuală și reproductivă, mintală și comportamentală. Consecințele pot fi imediate și acute, precum și de lungă durată și cronice. Cu cât actul de violență este mai puternic, cu atât mai mare va fi impactul acestuia asupra sănătății femeii. Mai mult decât atât, supunerea persoanei la mai multe forme de violență (de ex., fizică și sexuală) și/sau la incidente multiple de violență pot rezulta, în timp, în consecințe mai grave asupra sănătății acesteia. Violența în bază de gen poate avea ca rezultat și decesul femeilor, fie în urmare a actelor de violență sau, pe termen lung, în rezultatul altor efecte adverse asupra sănătății. Consecințele pot varia în funcție de vârstă, personalitate, natura relației dintre victimă și agresor, impactul puternic și îndelungat pe care-l are asupra vieții sociale a victimei și prin traumele pe care le produce etc.:

Diagrama de mai jos sumează consecințele violenței în bază de gen asupra sănătății fizice, sexuale și reproductive, mintale și comportamentale ale victimelor.

CONSECINȚELE ASUPRA SĂNĂȚĂII A VIOLENȚEI ÎMPOTRIVA FEMEILOR ȘI FETELOR²¹

Sursa: Hellbernd et. al., 2004, CHANGE, 1999, toate citate în PRO TRAIN, 2009.

Consecințele violenței sexuale

Violența sexuală este o experiență traumatizantă ce se soldează cu o varietate de consecințe negative pentru sănătatea mintală, fizică, sexuală și a reproducerii femeilor, deseori necesită asistență și îngrijiri de durată lungă.

²¹ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG), p. 43.

Fizice – agresiunea sexuală poate fi urmată de: leziuni, sarcină nedorită, infecții sexual transmisibile, inclusiv HIV/SIDA, infertilitate, disfuncții sexuale, boli inflamatorii pelviene, infecții ale tractului urinar, leziuni la nivelul furculiței perineale, în cazuri extreme – deces.

Psihologice – stări de șoc, amnezie temporară (victima nu își amintește întregul șir al evenimentelor pe care le-a trăit) sau chiar totală depresie, anxietate (neliniște, teamă, să fie într-o stare de încordare și vigilență permanentă, ca și când s-ar aștepta ca oricând să se întâmple ceva rău), tulburarea de stres post-traumatic (PTSD), flashback-uri (persoanei îi vin în minte gesturi, imagini, mirosuri, sunete, senzații corporale, ca și când ar retrăi experiența traumatizantă din nou și din nou), stimă de sine scăzută (ajunge să creadă că există ceva rău în ea, că ea este cumva de vină pentru ceea ce s-a întâmplat).

Emoționale – tulburări emoționale de durată, auto-învinovățire, sentimente de rușine și umilință, neîncredere în propria persoană.

Sexuale – tulburări, teamă de intimitate în relații (orice act de exprimare fizică a afecțiunii este reinterpretat prin prisma violenței trăite și poate fi perceput ca nedorit, agresiv, traumatizant. Relațiile intime pot fi un adevărat chin pentru că, de multe ori, inițierea oricărei apropieri fizice poate readuce în minte episodul traumatizant, ca și când locul partenerului ar fi luat de agresor și trauma este retrăită).

Comportamentale – randament scăzut la școală/serviciu etc. (dificultăți de concentrare, de atenție). Unele persoane recurg la consumul de alcool, droguri sau medicamente pentru a scăpa de trăirile chinuitoare; riscul de a dezvolta dependențe este extrem de mare. Altele recurg la acte auto-vătămătoare (tăieturi, arsuri etc.), durerea de moment provocată fiind pentru unii singura modalitate de a atenua temporar suferința și de a „uita” ce li s-a întâmplat. Tulburările de alimentație sunt încercări de a redobândi un minim control asupra propriei vieți, un mijloc de a regla emoțiile negative. Tulburări de somn. O consecință extrem de gravă este aceea că un număr mare de persoane care au supraviețuit violenței sexuale ajung să se gândească la suicid. Pot ajunge să aibă diverse comportamente de risc, să se lanseze în activități periculoase fără a lua măsurile de precauție necesare etc.

Sociale – blamarea victimei/supraviețuitorului, pierderea rolului/funțiilor în societate, stigmatizare socială, respingere socială și izolare, feminizarea sărăciei, acutizarea inegalităților de gen. Marginalizarea și excluderea socială cauzează afecțiuni ulterioare, inclusiv rușine, sentimentul de ură de sine și depresie. Ca rezultat al stigmatizării sociale, cele mai multe victime ale violenței sexuale și de gen, inclusiv ale violenței în familie, nu raportează aceste incidente.

Prin prismă separată necesită de a fi examinate actele de violență asupra femeilor gravide și copiilor. Cercetările arată că pentru femeile care trăiesc într-o relație de abuz, sarcina aduce un risc sporit de a fi expusă actelor de violență²². Există mai multe motive

²² Sherri L. Schornstein. *Violența și asistența medicală*, 2003, p. 25.

pentru care un bărbat devine mai agresiv față de partenera gravidă, printre care fie că sarcina nu a fost dorită, fie din gelozie față de copilul nenăscut, nemulțumire față de responsabilități suplimentare, sentimentul de a pierde din control asupra femeii, supărarea ca va fi mai puțin atractivă etc.²³. Numai că acum nu doar viața femeii este în pericol, dar și viața copilului.

Violența asupra copiilor în formele sale diverse are un impact negativ asupra sănătății fizice, psihologice și sexuale a copiilor. Copiii sunt supuși violenței cel mai frecvent de persoanele din anturajul lor apropiat, fie în familie, în contextul disciplinării, sub forma pedepselor fizice, cu cruzime umilitoare, fie la școală. Multor copii, din cauza acceptării violenței, din temerea de a fi stigmatizați, le este frică să raporteze incidentele de violență la care sunt supuși, respectiv, multe cazuri de violență împotriva copiilor rămân ascunse. Datele studiului „Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova”²⁴ relevă că violența fizică a existat în aproape 50 la sută din familiile de origine a 1500 de bărbați, care au participat la sondaj, iar 38 la sută dintre bărbații chestionați au semnalat abuzul fizic în cadrul instituției de învățământ, în perioada copilăriei. Mai mult decât atât, este bine documentat faptul că expunerea la violență sporește probabilitatea ca ulterior băieții să comită acte de violență, iar fetele să accepte violența drept ceva firesc. De asemenea, copiii sunt afectați direct sau indirect de violența împotriva partenerului intim, comisă împotriva mamelor lor, în următoarele modalități (Walker/Edwall, 1987, citat în Warsaw/Ganley, 1996)²⁵:

- vătămarea intenționată, cauzată copiilor în scopul amenințării sau deținerii controlului asupra victimei (de ex., folosirea copilului ca armă fizică prin aruncarea lui/ei în direcția femeii) sau abuzul fizic ori sexual al copilului, ca mod de a impune femeia să acționeze în modul dorit;
- vătămarea neintenționată a copiilor în cadrul unui atac violent asupra victimei (de ex., cauzarea de leziuni copilului când mama este împinsă la perete, în timp ce ține copilul în brațe sau îmbrâncirea copilului care încearcă să oprească atacul violent asupra mamei lui/ei);
- folosirea copiilor pentru controlul coercitiv asupra victimei în timpul conlocuirii partenerilor sau după separarea acestora;
- crearea unui mediu în care copiii devin martori ai abuzului sau efectelor acestuia, prin privirea directă a agresiunii, auzirea sunetelor în timpul comiterii abuzului sau privirea consecințelor de după stoparea violenței.

²³ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG), p. 25.

²⁴ Studiul *Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova*.

²⁵ Vezi: Setul de materiale UNFPA-WAVE, elaborat de organizația Femeile împotriva Violenței din Europa (WAVE) pentru specialiștii din domeniul sănătății în scopul consolidării capacității de reacționare a sistemului de sănătate la violența în bază de gen (VBG), p. 44.

Conform Jurnalului Asociației Medicilor Americani, copiii care asistă la violență pot avea o seamă de tulburări fizice și emoționale, printre care: dureri de cap, dureri abdominale, bătăială, enurezis și insomnie²⁶. Acești copii pot prezenta teamă de despărțire, incapacitate de a se concentra și a-și păstra atenția, un comportament agresiv, deseori au sentimentul de vinovăție că nu pot împiedica violența. Stresul, mediul violent pot duce la neascultarea copiilor și pot crește riscul unui comportament violent al mamei împotriva copiilor. Violența împotriva mamei poate diminua abilitățile femeii ca părinte și, cu timpul, poate duce la tratarea necorespunzătoare a copiilor sau la neglijarea lor.

²⁶ Sherri L. Schornstein. *Violența și asistența medicală*, 2003.

PARTEA II

CAPITOLUL I. Drept material

TEMA 1. Cadrul regulator de bază cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- stabilească cadrul normativ aplicabil în cauzele de violență în familie;
- determine standardele CEDO de apărare împotriva actelor de violență în familie;
- înțeleagă caracterul obligațiilor asumate de către Republica Moldova prin ratificarea CEDO;
- cunoască problemele existente în procesul de aplicare a prevederilor legale;
- identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.

II. Repere de conținut

Legislația națională principală cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie constă din:

1. **Constituția Republicii Moldova**, adoptată la 29.07.1994, care reglementează următoarele aspecte aplicabile în cauzele de violență în familie:
 - a) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială (art. 16 din Constituție).
 - b) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngredi accesul la justiție (art. 20 din Constituție).
 - c) Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică. Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante (art. 24 alin. (1) și (2) din Constituție).
 - d) Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile (art. 25 alin. (1) din Constituție).
 - e) Dreptul la apărare este garantat. Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale. În tot cursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

- Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege (art. 26 din Constituție).
- f) Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată (art. 28 din Constituție).
 - g) Domiciliul și reședința sunt inviolabile. De la această garanție se prevede excepția – pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane (art. 29 alin. (1) și (2) lit. b) din Constituție).
 - h) Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor (art. 48 alin. (1) și (2) din Constituție).
 - i) Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora (art. 55 din Constituție).
2. **Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie** nr. 45 din 01.03.2007, prin care se stabilesc bazele juridice și organizatorice ale activității de prevenire și de combatere a violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții în acest domeniu, mecanismul de sesizare și soluționare a cazurilor de violență. Sunt enumerate principiile activității de prevenire și combatere a violenței în familie: legalitatea, egalitatea, confidențialitatea, accesul la justiție, protecția și securitatea victimei, cooperarea autorităților administrației publice cu societatea civilă și cu organizațiile internaționale.
 3. **Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor** nr. 137 din 29.07.2016, oferă accesul la sprijin din partea statului pentru victimele violenței în familie și victimele infracțiunilor cu caracter sexual. Legea reglementează categoriile de victime ale infracțiunilor cărora li se aplică prevederile sale, organizarea și funcționarea mecanismului de protecție și reabilitare a victimelor infracțiunilor, modul și condițiile de compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune.
 4. **Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați** nr. 5 din 09.02.2006, prin care se urmărește asigurarea exercitării drepturilor lor egale de către femei și bărbați în sfera politică, economică, socială, culturală, în alte sfere ale vieții, drepturi garantate de Constituția Republicii Moldova, în vederea prevenirii și eliminării tuturor formelor de discriminare după criteriul de sex.
 5. **Legea privind drepturile copilului** nr. 338-XIII din 15.12.1994, care stabilește statutul juridic al copilului ca subiect independent, prevede asigurarea sănătății fizice și spirituale a copilului, formarea conștiinței lui civice pe baza valorilor naționale și general-umane, acordarea unei griji deosebite și protecții sociale copiilor lipsiți temporar sau permanent de anturajul familial sau care se află în alte condiții nefavorabile sau extreme.
 6. **Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți** nr. 140 din 14.06.2013, care stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, precum și autoritățile și structurile responsabile de aplicarea procedurilor respective.

7. **Legea asistenței sociale** nr. 547 din 25.12.2003, prin care se asigură dreptul la asistență socială pentru familiile afectate de violența intrafamilială, întrucât acestea, din cauza unor factori de natură economică, fizică, psihologică sau socială, nu au posibilitate, prin propriile capacități și competențe, să prevină și să depășească situațiile de dificultate.
8. **Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal** nr. 133 din 08.07.2011, care urmărește scopul de a asigura protecția drepturilor și a libertăților fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, în special, a dreptului la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private.
9. **Codul familiei** nr. 1316 din 26.10.2000, prin care statul instituie anumite garanții în relațiile de familie, precum sunt următoarele:
 - a) Toate persoanele căsătorite au drepturi și obligații egale în relațiile familiale, indiferent de sex, rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, opinie, apartenență politică, avere și origine socială (art. 5 alin. (1) din CF).
 - b) Toate problemele vieții familiale se soluționează de către soți în comun, în conformitate cu principiul egalității lor în relațiile familiale. Fiecare dintre soți este în drept să-și continue ori să-și aleagă de sine stătător îndeletnicirea și profesia. Soții își determină domiciliul în mod liber și independent. Relațiile dintre soți se bazează pe stimă și ajutor reciproc, pe obligații comune de întreținere a familiei, de îngrijire și educație a copiilor (art. 16 din CF).
 - c) Dacă, în procesul examinării cererii de desfacere a căsătoriei, unul dintre soți nu-și dă acordul la divorț, instanța judecătorească va amâna examinarea cauzei, stabilind un termen de împăcare de la o lună la 6 luni, cu excepția cauzelor de divorț pornite pe motivul violenței în familie confirmate prin probe (art. 37 alin. (4) din CF).
 - d) Metodele de educație a copilului, alese de părinți, vor exclude comportamentul abuziv, insultele și maltratarile de orice fel, discriminarea, violența psihică și fizică, aplicarea pedepselor corporale etc. (art. 62 alin. (2) din CF).
 - e) Părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești dacă se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului (art. 67 lit. d) din CF).
10. **Codul civil** nr. 1107 din 06.06.2002, care prevede că actul juridic încheiat în urma constrângerii prin violență fizică sau psihică poate fi declarat nul de instanța de judecată chiar și în cazurile când violența a fost exercitată de un terț (art. 229 din CC).
11. **Codul penal** nr. 985 din 18.04.2002, care prevede în art. 201¹ pedeapsa penală pentru acțiunile de violență în familie ce constituie infracțiuni și anume:
 - (1) Acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin:
 - a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
 - b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;
 - c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a

sănătății, se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 180 de ore sau cu închisoare de până la 3 ani.

(2) Faptele prevăzute la alin. (1):

- a) săvârșite asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei;
 - b) săvârșite în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție;
 - c) care au provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății,
- se pedepsesc cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore sau cu închisoare de la 1 la 6 ani.

(3) Faptele prevăzute la alin. (1) și (2), care:

- a) au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății;
- b) au determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 12 ani.

(4) Faptele prevăzute la alin. (1) sau (2), care au cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul victimei, se pedepsesc cu închisoare de la 12 la 15 ani.

12. **Codul de procedură civilă** nr. 225 din 30.05.2003, care reglementează procedura de aplicare a măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie (art. 278³ – 278⁹ din CPC).

13. **Codul de procedură penală** nr. 122 din 14.03.2003, care prevede măsurile de protecție aplicate victimelor violenței în familie (art. 215¹ din CPP). La fel, sunt prevăzute condiții speciale de audiere, în cazurile de violență în familie, a minorilor în vârstă de până la 14 ani care au calitatea de victimă, parte vătămată sau martor (art. 58 alin. (11), art. 60 alin. (5), art. 109 alin. (5) și 110¹ din CPP). De asemenea, se dă undă verde pentru aplicarea măsurilor procesuale de constrângere în cazul încălcării ordonanței de protecție în cazurile de violență în familie, prin aplicarea reținerii sau arestului (art. 165 alin. (2) pct. 2) și art. 185 alin. (2) pct. 3) din CPP).

14. **Alte acte normative care reglementează organizarea și desfășurarea activității instituțiilor și a organelor cu atribuții în domeniul prevenirii, combaterii și remedierii consecințelor actelor de violență în familie:**

- a) *Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali și a standardelor minime de calitate* nr. 496 din 30.06.2014;
- b) *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a centrelor de reabilitare a victimelor violenței în familie* nr. 129 din 22.02.2010;
- c) *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie* nr. 1200 din 23.12.2010;
- d) *Hotărârea Guvernului cu privire la Consiliul coordonator interministerial în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie* nr. 72 din 07.02.2012;
- e) *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al cazurilor de violență în familie”* nr. 544 din 09.09.2009;

f) *Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatarei și traficului* nr. 270 din 08.04.2014;

g) *Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul medico-social în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității infantile și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu* nr. 1182 din 22.12.2010.

Standardele CEDO în domeniu

Tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte completează legislația cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie și au prioritate față de legislația națională. Printre acestea se evidențiază:

1. **Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO)**, adoptată la Roma, la 4 noiembrie 1950, în vigoare pentru RM din 12.09.1997. CEDO reprezintă principalul instrument european de apărare a drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului. La examinarea cauzelor în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie instanțele naționale vor aplica prevederile CEDO în mod prioritar, în special, următoarele standarde în domeniu:
 - a) Obligația Republicii Moldova de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului consfințite de CEDO (art. 1 din CEDO).
 - b) Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege (art. 2, § 1 din CEDO).
 - c) Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante (art. 3 din CEDO).
 - d) Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora (art. 8 din CEDO).
 - e) Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de CEDO au fost încălcate are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale (art. 13 din CEDO).
 - f) Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de CEDO trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație (art. 14 din CEDO).
2. **Convenția Europeană privind prevenirea și combaterea violenței față de femei (CAHVIO)**, adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011, în vigoare de la 01.08.2014. Republica Moldova a semnat și se pregătește pentru a ratifica această Convenție. Convenția reprezintă tratatul internațional cel mai cuprinzător care abordează violența în familie

prin prisma încălcării drepturilor omului. Convenția tinde spre toleranță zero privind această formă de violență. Prevenirea violenței, protecția victimelor și urmărirea în justiție a infractorilor reprezintă punctele-cheie ale Convenției. Acest instrument încearcă, totodată, să schimbe mentalitatea și sentimentele indivizilor, fiind o chemare adresată societății, în special, bărbaților și tinerilor, să-și modifice atitudinea. În esență, Convenția constituie o nouă chemare la egalitate între femei și bărbați, întrucât violența împotriva femeilor este adânc înrădăcinată în inegalitatea dintre femei și bărbați în cadrul societății și este perpetuată de o cultură a intoleranței și a negării. Sub incidența Convenției intră femei și fete din orice mediu social, indiferent de vârstă, rasă, religie, origine socială, statut de migrant. Convenția recunoaște că există grupuri de femei și fete care sunt adesea expuse unor riscuri mai mari de a fi supuse violenței, iar statele trebuie să ia măsuri ca nevoile lor specifice să fie luate în considerare.

3. Alte convenții și tratate care au tangență cu domeniul violenței în familie:

- a) *Carta Națiunilor Unite*, adoptată la San Francisco, la 26.06.1945, în vigoare pentru RM din 02.03.1992. Carta reafirmă credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și a femeilor. Unul din scopurile Națiunilor Unite este de a realiza cooperarea internațională în promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și a libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie. În context, Carta instituie Curtea Internațională de Justiție.
- b) *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei*, adoptată la New York, la 18.12.1979, în vigoare pentru RM din 31.07.1994. Convenția pune accent pe însemnătatea contribuției femeilor la bunăstarea familiei în progresul societății, care, până în prezent, nu a fost pe deplin recunoscută, ca și importanța socială a maternității, precum și rolul părinților în familie și în educarea copiilor. Rolul femeii în procreare nu trebuie să fie o cauză de discriminare, iar educarea copiilor necesită o împărțire a responsabilităților între bărbați, femei și societate în ansamblul său. Rolul tradițional al bărbatului în familie și societate trebuie să evolueze în aceeași măsură cu acela al femeii, dacă se dorește să se ajungă la o egalitate reală a bărbatului și a femeii. Statele-părți la Convenție se obligă să ia toate măsurile necesare pentru a elimina discriminarea față de femei în toate problemele, decurgând din căsătorie și în raporturile de familie și, în special, vor asigura, pe baza egalității bărbatului cu femeia aceleași drepturi și aceleași responsabilități atât în timpul căsătoriei cât și la desfacerea ei (art. 16 din Convenție).
- c) *Convenția internațională cu privire la drepturile copilului*, adoptată la New York, la 20.11.1989, în vigoare pentru RM din 25.02.1993. Convenția proclamă familia ca fiind „unitatea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, și, în mod deosebit, copiii trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care au nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul lor în societate”. Totodată, se recunoaște că pentru deplina și armonioasă dezvoltare a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere. Statele-părți la Convenție și-au asumat obligația de a lua toate măsurile corespunzătoare pentru ca copilul să fie efectiv protejat împotriva

oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

- d) *Pactul internațional privind drepturile civile și politice*, adoptat la New York, la 16 decembrie 1966, în vigoare pentru RM din 26.04.1993. Pactul obligă statele-părți să ia măsurile potrivite pentru a asigura egalitatea în drepturi și răspunderi a soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci când ea se desface. În cazul desfacerii căsătoriei, se vor lua măsuri pentru a se asigura copiii ocrotirea necesară (art. 23, § 4 din Pact). La fel, se proclamă că: „orice copil, fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere, are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor” (art. 24, § 1 din Pact).
- e) *Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale*, adoptat la New York, la 16 decembrie 1966, în vigoare pentru RM din 26.04.1993. Statele-părți la Pact recunosc că „o ocrotire și o asistență cât mai largă cu putință trebuie acordată familiei, elementul natural și fundamental al societății, în special, pentru întemeierea sa și în răstimpul cât are responsabilitatea întreținerii și educării copiilor care sunt în sarcina sa. Căsătoria trebuie să fie liber consimțită de viitorii soți” (art. 10, § 1 din Pact).

În **Hotărârea explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție** cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXXI din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie), nr. 1 din 28.05.2012, se atenționează instanțele de judecată asupra următoarelor aspecte relevante ce rezultă din jurisprudența CtEDO:

Pct. 12. În cazul în care se solicită aplicarea măsurii de protecție prevăzută de art. 278⁷ alin. (2) lit. a) CPC – obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor, instanțele judecătorești vor ține cont de faptul că, deși dreptul de proprietate al agresorului poate fi violat prin aplicarea acestei măsuri, în cazurile de violență în familie, potrivit jurisprudenței CtEDO, prioritate au viața și sănătatea victimei.

În acest sens, CtEDO a accentuat că, *în cazurile de violență domestică, drepturile agresorului nu pot să ia locul drepturilor victimei la viață și integritatea fizică și mentală* (hotărârea din 09.06.2009 în cauza *Opuz c. Turciei*, cererea nr. 33401/02).

Mai mult, Curtea a relevat că tema violenței în familie nu este o chestiune privată sau de familie, ci o chestiune de interes public, care implică acțiunea eficientă a statului.

Pentru prima dată în jurisprudența sa, CtEDO a remarcat că eșecul în a răspunde adecvat violenței de gen constituie o încălcare a art. 14 al Convenției Europene (interzicerea discriminării), indicând că violența împotriva femeilor este o formă de inegalitate.

Pct. 13. Se menționează că judecarea acestei categorii de pricini urmează să se desfășureze pe principiul asigurării interesului superior al victimei (copii, femei, vârstnici), consfințit în actele internaționale fundamentale în domeniul drepturilor omului,

asumate ca obligațiuni ale statului și, la fel, pe principiul toleranței „zero”, adică aplicarea măsurilor de protecție trebuie să aibă un efect descurajant pentru agresor.

TEMA 2. Aspecte civile

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- *identifice aspectele civile de reglementare a cauzelor de violență în familie;*
- *determine situațiile de nulitate a actelor juridice civile încheiate între membrii familiei prin violență;*
- *distingă categoriile de cauze civile cu elemente de violență în familie;*
- *cunoască problemele existente în procesul de examinare a cauzelor de violență în familie cu aspecte civile;*
- *identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.*

II. Repere de conținut

Nulitatea actelor juridice civile încheiate între membrii familiei prin violență

Căsătoria reprezintă uniunea liber consimțită dintre un bărbat și o femeie, încheiată în condițiile prevăzute de lege, cu scopul de a întemeia o familie.

Mai multe acte internaționale indică asupra unei condiții de fond obligatorii a căsătoriei – liberul consimțământ.

Declarația Universală a Drepturilor Omului în art. 16 alin. (2) proclamă: „Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți”.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, în art. 23 alin. (1), prevede: „Nici o căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțământul liber și deplin al viitorilor soți”.

În aceeași ordine de idei, legislația națională indică asupra obligativității respectării acestei condiții de fond la încheierea căsătoriei. Astfel, Codul Familiei, în art. 11 alin. (1), reglementează că „pentru încheierea căsătoriei este necesar consimțământul reciproc, neviciat, exprimat personal și necondiționat, al bărbatului și femeii care se căsătoresc, precum și atingerea de către ei a vârstei matrimoniale”.

Consimțământul liber presupune un consimțământ neviciat, adică neafectat de eroare, dol sau violență. Astfel, dacă unul dintre aceste vicii afectează consimțământul unuia sau al ambilor soți la încheierea căsătoriei, atunci aceasta este lovită de nulitate relativă.

Prin urmare, **violența, ca viciu de consimțământ, constituie temei de nulitate relativă a actului de căsătorie.**

Aplicarea violenței prin prisma Legii 45/2007 poate avea loc atât din partea viitorilor soți (în condițiile că aceștia s-au aflat în relații de concubinaj sau au conviețuit în comun până la înregistrarea căsătoriei) cât și din partea părinților ori a altor terți.

Astfel, în cazul în care la încheierea căsătoriei consimțământul unuia dintre viitorii soți a fost viciat prin violența exercitată de celălalt viitor soț (în condițiile că aceștia se aflau în relații de concubinaj) sau de părinții acestuia, ori de rude, căsătoria poate fi declarată nulă.

Desființarea căsătoriei prin declararea nulității acesteia are loc numai pe cale de acțiune civilă, prin hotărâre judecătorească. Acțiunea în declararea nulității relative a căsătoriei poate fi introdusă în termen de 6 luni de la încetarea violenței.

În sensul art. 42 alin. (1) lit. a) – c) CF, au dreptul să ceară declararea nulității căsătoriei următoarele persoane:

a) soțul minor, părinții lui (tutorii) sau autoritatea tutelară locală, dacă căsătoria a fost încheiată de o persoană care nu a atins vârsta matrimonială și această vârstă nu a fost redusă în modul stabilit. După atingerea de către soțul minor a vârstei de 18 ani, dreptul de a cere declararea nulității căsătoriei îi aparține numai lui;

b) soțul ale cărui drepturi au fost încălcate prin încheierea căsătoriei;

c) soțul care nu a știut despre existența impedimentelor la căsătorie, tutorele soțului în privința căruia s-a instituit măsura de ocrotire judiciară sub forma tutelei, soțul din căsătoria precedentă nedesfăcută, alte persoane ale căror drepturi și interese au fost lezate în urma căsătoriei încheiate cu încălcarea prevederilor art. 15, precum și autoritatea tutelară locală, în cazurile menționate mai sus.

Nulitatea căsătoriei încheiată prin violență poate fi acoperită fie prin confirmare expresă, fie prin nevalorificarea dreptului la acțiune pentru desființarea căsătoriei, în caz că violența a încetat și între soți s-au stabilit relații armonioase.

Voința de a confirma actul juridic lovit de nulitate trebuie să fie certă și evidentă. Conform art. 43 CF, instanța judecătorească poate recunoaște valabilă căsătoria dacă, în momentul examinării cauzei de nulitate, împrejurările care împiedicau încheierea acesteia au dispărut.

Acțiunea în declararea nulității relative este de competența instanțelor de drept comun. Judecătoria competentă este aceea în care își are domiciliul pârâtul (art. 38 CPC).

Căsătoria declarată nulă se consideră ca atare din momentul încheierii ei. Astfel, nulitatea căsătoriei produce efect retroactiv.

Potrivit art. 44 alin. (5) CF, *nulitatea nu produce efecte retroactive asupra copiilor rezultați dintr-o căsătorie care a fost ulterior desființată*, aceștia au statutul unor copii rezultați dintr-o căsătorie valabil încheiată și desfăcută prin divorț. De asemenea, aceștia beneficiază de toate prezumțiile prevăzute de lege, raportate la situația lor.

Astfel, în privința stabilirii filiației față de tată, copilul conceput sau născut în timpul căsătoriei desființate, beneficiază de prezumția legală de paternitate a soțului mamei.

Mai mult, odată cu pronunțarea hotărârii prin care se dispune desființarea căsătoriei, instanța trebuie să se pronunțe și asupra situației copilului, respectiv căruia dintre părinți va fi încredințat, precum și cu privire la contribuția părinților la cheltuielile ocazionate de creșterea și educarea acestuia. Totodată, se mențin și drepturile succesoriale între părinți și copii.

Instanța judecătorească este obligată să transmită, în termen de 3 zile de la data când hotărârea privind declararea nulității căsătoriei a rămas definitivă, o copie a acesteia oficiului de stare civilă din raza teritorială a instanței judecătorești.

Desfacerea căsătoriei ca urmare a violenței în familie

Divorțul se definește ca fiind singura modalitate prin care se sting cu efecte numai pentru viitor a principalelor consecințe care rezultă din încheierea unei căsătorii valabile.

Art. 36 CF stabilește regula generală privind desfacerea căsătoriei, care are loc la organul de stare civilă

Astfel, în baza acordului comun al soților, în cazurile în care între aceștia nu există neînțelegeri referitoare la partajul proprietății comune în devălmășie, la întreținerea, educația și domiciliul copiilor minori comuni sau la întreținerea unuia dintre soți, căsătoria este desfăcută la organul de stare civilă în a cărui rază teritorială se află domiciliul unuia dintre soți. Soții participă la desfacerea căsătoriei în condițiile Legii nr. 100/2001 privind actele de stare civilă.

În cazul apariției litigiilor între soți cu privire la copii, la partaj sau la întreținerea unuia dintre soți, desfacerea căsătoriei se face pe cale judecătorească.

Art. 37 CF precizează că instanța judecătorească va desface căsătoria, dacă va constata că conviețuirea soților și păstrarea familiei în continuare este imposibilă.

Imposibilitatea conviețuirii soților și continuării căsătoriei pot avea la temelie atât motive de natură subiectivă cât și de natură obiectivă. Motivele de natură subiectivă implică culpa unuia sau a ambilor soți în degradarea relațiilor de familie, iar printre motivele obiective de divorț ar putea fi menționate **actele de violență în familie**.

Pretinsa culpă a soțului pârât privind aplicarea violenței în familie, invocată de reclamant și constatată de instanță, face posibilă verificarea îndeplinirii celorlalte condiții, în prezența cărora poate fi pronunțată desfacerea căsătoriei.

Art. 37 alin. (4) CF obligă instanța judecătorească, în procesul examinării cererii de desfacere a căsătoriei, la inițiativa unuia dintre soți, care nu-și dă acordul la divorț, să amâne examinarea cauzei, stabilind un termen de împăcare de la o lună la 6 luni. **Excepție de la această regulă obligatorie sunt cauzele de divorț pornite pe motivul violenței în familie, confirmate prin probe.**

Prin urmare, **simpla declarație despre actele de violență nu constituie temei de a examina cauza de divorț în regim de urgență**. Drept probe, care ar confirma temeinicia cererii, ar fi: rapoartele de constatare sau de expertiză medico-legală cu privire la vătămările cauzate ca urmare a aplicării violenței; certificate de la poliție, care atestă faptul că

agresorul a fost sancționat pentru violența în familie; ordinul de restricție de urgență, ordonanța de protecție; declarațiile martorilor; anchetele sociale, înscrisurile care confirmă faptul aplicării violenței etc..

În cazurile în care este prezentă violența în familie procedura de divorț se va accelera. Se vor lua toate măsurile posibile pentru a proteja siguranța victimei în perioada procedurilor de divorț, care implică violența în familie, cum ar fi: vizitele supravegheate sau interzicerea vizitelor la domiciliul victimei; încasarea temporară, pe perioada procesului, a pensiei de întreținere a copiilor cât și, în cazurile prevăzute de lege, a partenerii. Se atenționează că măsurile descrise vor fi luate de judecător la etapa punerii pe rol a cererii de divorț și pregătirii cauzei pentru dezbateri. Plenul Curții Supreme de Justiție în p. 19 1 al hotărârii explicative „Cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a legislației ce reglementează asigurarea acțiunii la judecarea cauzelor civile” a explicat instanțelor că măsurile respective vor fi aplicate ca măsuri de asigurare a acțiunii, în temeiul art. 175 CPC

Art. 175 alin. (1) lit. b) CPC prevede în calitate de măsură de asigurare a acțiunii de a interzice pîrîtului săvîrșirea unor anumite acte.

În acest sens ar putea fi aplicate măsurile de protecție împotriva violenței în familie, ca măsuri de asigurare a acțiunii în unele pricini civile cum ar fi: desfacerea căsătoriei, decăderea din drepturile părintești, cererea referitoare la desfacerea adopției etc. În asemenea acțiuni pîrîtului i s-ar putea impune: – interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei; – obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta de parte de locuința victimei; – obligarea de a nu contacta cu victima și copiii acesteia ș. a.

Acțiunea de divorț are un caracter strict personal, astfel încât doar unul dintre soți poate să formuleze o cerere de desfacere a căsătoriei. Este important a stabili cauza divorțului și dacă există culpa unuia dintre soți la destrămarea familiei. Dacă divorțul s-a pronunțat din vina unuia din soți, acesta nu va putea beneficia de pensie de întreținere din partea fostului soț.

Astfel, instanța judecătorească, în conformitate cu art. 85 CF, este în drept să-l elibereze pe unul dintre soți (fostul soț) de obligația de întreținere sau să limiteze această obligație la un anumit termen dacă:

- incapacitatea de muncă a soțului (fostului soț) inapt de muncă, care necesită sprijin material, este rezultatul abuzului de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante ori al unei infracțiuni premeditate;
- soțul (fostul soț) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie;
- s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț care necesită sprijin material.

Se atenționează judecătorii că, în conformitate cu art. 3 din Legea taxei de stat nr. 1216 din 03.12.1992, cuantumului taxei de stat pentru înregistrarea divorțului în baza hotărârii instanței judecătorești este stabilit în mărime de 1000% unități convenționale. Astfel, această taxă poate fi plătită de unul dintre soți sau în cote părți egale de ambii soți. Instanței de judecată îi revine rolul de a stabili această obligație.

Prin urmare, instanța de judecată poate, prin hotărâre, scuti soțul, victimă a violenței în familie, de obligația de a plăti integral sau parțial taxa de stat pentru înregistrarea divorțului și poate greva cu această obligație soțul culpabil de destrămarea familiei.

Acțiunea de desfacere a căsătoriei se întentează în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului (art. 38 CPC).

Acțiunea de desfacere a căsătoriei poate fi intentată și în oricare dintre sediile instanței de la domiciliul reclamantului dacă în grija lui se află copiii minori sau dacă deplasarea lui la instanța de la domiciliul pârâtului întâmpină dificultăți întemeiate (art. 39 alin. (5) CPC).

Stabilirea domiciliului copilului

Una dintre cele mai frecvente cereri care se fac în cadrul proceselor de divorț cu copii este determinarea domiciliului copilului minor.

Este de observat că **instanța se va pronunța asupra domiciliului minorului, dacă minorul nu a atins vârsta de 14 ani și lipsește acordul între părinți** (art. 63 alin. (1) CF, art. 31 alin. (1) CC).

Domiciliul copilului se va stabili la unul dintre părinți, fără a se menționa adresa imobilului. Este suficient să se stabilească la care dintre părinții divorțați va locui copilul, fără a se menționa și adresa imobilului, întrucât este posibil ca, după un interval de timp, ce poate fi chiar foarte scurt, părintele să se mute în alt imobil, copilul rămânând cu o adresă la care nu mai locuiește și părinții fiind nevoiți să revină cu o cerere în instanță pentru schimbarea acesteia.

O enumerare exemplificativă a criteriilor care ar putea fi avute în vedere de instanță pentru stabilirea domiciliului copilului este prevăzută în art. 63 CF:

- interesul copilului;
- părerea copilului (dacă acesta a atins vârsta de 10 ani);
- atașamentul copilului față de fiecare dintre părinți, față de frați și surori, vârsta copilului;
- calitățile morale ale părinților;
- relațiile existente între fiecare părinte și copil;
- posibilitățile părinților de a crea condiții adecvate pentru educația și dezvoltarea copilului (îndeletnicirile și regimul de lucru, condițiile de trai etc.)

Prin urmare, aceste criterii privesc condițiile morale și materiale pe care părintele le oferă copilului, legătura afectivă dintre părinte și copil, disponibilitatea fiecăruia dintre părinți de a se dedica creșterii și educării copilului, păstrarea fraților împreună, vârsta copilului, deschiderea părintelui pentru a da posibilitate copilului de a avea relații personale și cu celălalt părinte etc.

Aici accentuăm importanța faptului că legiuitorul atribuie prioritate aspectelor morale și psihologice, **legăturilor afective dintre copil și părinte, și mai apoi condițiilor materiale** (spre regret, autoritățile tutelare în avizele lor și, deseori, instanțele de judecată, pun accent pe aspectul material la adoptarea deciziei. Este greșită această abordare,

dar frecvent întâlnită). Pentru satisfacerea necesităților materiale ale copilului poate fi implicat, inclusiv prin hotărâre judecătorească, celălalt părinte, însă prin decizie judecătorească nu poți oferi copilului dragoste, grijă, căldură sufletească de care are nevoie să se dezvolte.

În toate cazurile în care copilul a împlinit vârsta de 10 ani, ascultarea acestuia este obligatorie, opinia sa fiind luată în considerare în raport cu vârsta și gradul de discernământ de care dă dovadă.

Este foarte important la determinarea domiciliului copilului a se cerceta istoricul cu privire la violența părinților asupra copilului sau asupra altor persoane. **Dacă unul dintre părinți este violent și exercită violențe conjugale, chiar și în prezența copiilor, oricât ar fi de vaste posibilitățile acestuia de a crea condiții de trai copilului**, instanța nu va determina domiciliul copilului la domiciliul acestui părinte.

Sub aspectul violenței vor fi luate în calcul toate formele ei. Ca probe despre comportamentul violent al părintelui pot servi: caracteristicile eliberate la locul de trai; informațiile deținute de către organul de poliție; copiile sentințelor, deciziilor cu privire la aplicarea sancțiunilor penale sau contravenționale referitor la acte de violență în familie; declarațiile martorilor oculari etc.

În cazurile de divorț în care apare problema domiciliului copilului minor, adică cu care dintre părinți acesta va locui, instanța poate solicita un raport de evaluare psihologică a copilului, efectuat de specialiști-psihologi. Evaluarea psihologică a copiilor-victime ale violenței în familie o asigură serviciile de asistență psiho-socială a copilului și familiei (spre exemplu: diferite ONG-uri care efectuează evaluarea psihologică a copilului, stabilirea diagnosticului; reabilitarea psihologică a copilului abuzat și a membrilor familiei acestuia; elaborarea rapoartelor de evaluare psihologică la solicitarea instanțelor de drept).

Raportul privind evaluarea psihologică a copilului va fi prezentat în instanță pentru a demonstra că părintele agresor influențează negativ dezvoltarea psihologică a copilului minor. Raportul de evaluare urmează să fie apreciat în ansamblul și interconexiunea cu alte probe. Atenționăm că un raport de evaluare constituie un înscris și nu are valoarea unui raport de expertiză judiciară.

La fel, în cazurile de divorț, pentru a stabili domiciliul copilului la părintele neagresor, este important de a demonstra că acesta are un loc de trai, prin prezentarea actelor de proprietate pe locuință sau un contract de închiriere a locuinței, precum și un certificat de salariu, care ar demonstra că este angajat și că are resurse financiare pentru a putea întreține copilul.

Stabilirea locuinței copilului la unul dintre părinți nu înseamnă doar asigurarea unui spațiu de locuit de către unul dintre părinți, ci chiar îngrijirea și educarea permanentă de care are nevoie copilul. Îngrijirea zilnică a copilului și deciziile privind viața sa curentă aparțin părintelui la care este stabilită locuința copilului.

Părintele care locuiește împreună cu copilul nu are dreptul să împiedice contactul dintre copil și celălalt părinte care locuiește separat, doar dacă comportamentul părintelui nu este contrar interesului copilului sau prezintă pericol pentru starea lui fizică și psihică.

Părintele care locuiește separat de copil are obligația de întreținere materială a copilului. Prin hotărâre judecătorească poate fi obligat la plata pensiei de întreținere, fie în cote-părți din venitul lunar obținut, fie în sumă fixă stabilită de instanță. În caz că litigiul se examinează separat, competența jurisdicțională de soluționare a litigiului va fi la domiciliul pârâtului.

În toate cazurile ce țin de determinarea domiciliului copilului, participarea în proces a autorității tutelare este obligatorie. Potrivit art. 57² CF autoritățile tutelare în domeniul protecției copilului sunt:

- a) autoritatea tutelară teritorială – secțiile/direcțiile asistență socială și protecție a familiei/Direcția municipală pentru protecția copilului Chișinău. În municipiile Bălți și Chișinău, autoritățile tutelare teritoriale exercită și atribuțiile de autoritate tutelară locală, cu excepția unităților administrativ-teritoriale autonome din componența acestora, în cadrul cărora atribuțiile de autoritate tutelară locală sunt exercitate de primarii unităților administrativ-teritoriale respective;
- b) autoritatea tutelară locală – primarii de sate (comune), orașe și municipii (cu excepția municipiilor Bălți și Chișinău)."

Art. 63 alin. (3) CF stabilește că la determinarea domiciliului copilului minor, instanța judecătorească va cere și avizul autorității tutelare teritoriale în a cărei rază teritorială se află domiciliul fiecăruia dintre părinți. Autoritatea tutelară, reieșind din interesul superior al copilului, va prezenta un aviz în acest sens. Este important ca avizul să nu fie evaziv, concluzia să fie certă. Instanța de judecată nu va accepta avize de felul „Soluția se lasă la discreția instanței”, fără a se face propuneri concrete la cine dintre părinți autoritatea tutelară consideră rațional a fi stabilit domiciliul copilului și modul în care își argumentează poziția. În caz de concluzii incerte, judecătorul va propune autorității tutelare să cerceteze suplimentar cazul.

Decăderea din drepturi părintești, ca urmare a aplicării violenței față de copil

Părinții sunt responsabili de creșterea armonioasă a copilului, ca urmare a atitudinii lor se formează personalitatea copilului și în funcție de relațiile dintre părinți, precum și de cele dintre părinte și copil, cel din urmă își formează o deprindere bună pentru întreaga sa viață.

Cu ajutorul părinților și al celorlalți membri ai mediului familial, copilul își creează prima imagine despre lume și societate, își formează concepția lui despre lume, cultivă respectul sau disprețul față de aproapele său și dezvoltă spiritul întrajutorării sau individualismul.

Obligația părinților este de a-și crește copiii cu dragoste, căldură, grijă și multă răbdare. Punerea în primejdie a sănătății sau a dezvoltării fizice a copilului prin felul de exercitare

a drepturilor părintești, prin purtare abuzivă ori prin abateri grave în îndeplinirea îndatoririlor de părinte, este unul din motivele care atrag drept sancțiune decăderea din drepturi părintești.

Sancțiunea decăderii din drepturi părintești, reglementată de Codul familiei, reprezintă cea mai severă măsură din dreptul familiei. Temeiurile de decădere din drepturile părintești sunt indicate în art. 67 CF. Fiecare din temeiurile arătate în lege reprezintă un temei independent pentru formularea unei cereri de decădere din drepturile părintești a unuia sau a ambilor părinți. Nu se exclude posibilitatea înaintării acțiunii pe unul sau mai multe temeiuri de decădere din drepturile părintești a unuia sau a ambilor părinți.

Prin prisma art. 2 din Legea 45/2007, **pot fi tratate ca violență economică, fizică, psihologică, sexuală, spirituală următoarele temeiuri stipulate în art. 67 CF:**

- eschivarea de la plata pensiei de întreținere;
- abuzul de drepturile părintești;
- părintele se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului;
- părintele, prin comportare amorală, influențează negativ asupra copilului;
- părintele suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie;
- săvârșirea infracțiunilor premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului.

Eschivarea de la plata pensiei de întreținere poate fi tratată ca o violență economică, în situația când copilul este lipsit de mijloace de existență primară, cum ar fi: hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate.

Abuzul de drepturile părintești prin prisma violenței psihologice, spirituale se exprimă prin exercitarea acestor drepturi în detrimentul copilului și poate fi manifestat, de exemplu, prin crearea unor obstacole în procesul de instruire a copilului, prin antrenarea copilului în acțiuni criminale, inițierea în consumul de băuturi alcoolice, folosirea substanțelor stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșitul și alte acte ilicite. În acest sens, se reține că condamnarea părintelui (părinților) în baza art. 208 CP (atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale) poate constitui temei pentru decăderea din drepturi părintești. Condamnarea acestora în săvârșirea altor infracțiuni poate duce la decăderea din drepturile părintești numai în cazul în care fapta penală săvârșită a avut tangență cu integritatea morală și fizică a copilului și că părintele (părinții) prezintă pericol pentru copil.

Săvârșirea infracțiunilor premeditate contra vieții și sănătății copiilor sau a soțului poate fi tratată ca violență fizică, psihologică. Decăderea din drepturi părintești pe acest temei poate avea loc numai în cazurile în care există o sentință judecătorească de condamnare a părintelui în privința căruia se solicită decăderea din drepturile părintești.

Urmează de ținut cont și de faptul că copilului i se pot aduce suferințe și în cazurile în care obiect al infracțiunii poate fi viața sau sănătatea soțului, adică al celuilalt părinte al copilului. În aceste cazuri, la fel, este necesară existența unei sentințe de condamnare a părintelui vinovat.

Cazurile în care părintele se comportă cu cruzime față de copil, aplicând violența fizică sau psihică, atentează la inviolabilitatea sexuală a copilului sunt, de fapt, însoțite de violență fizică, psihică, sexuală. Acestea se pot manifesta prin afectarea integrității morale și fizice a copilului, utilizarea metodelor inacceptabile de educație sau prin umilirea demnității umane a copilului etc.

În cazul în care comportamentul manifestat cu cruzime față de copil se datorează nu părinților, ci altor membri de familie, însă părinții copilului nu se opun acestui comportament întru protejarea lui, aceștia pot fi decăzuți din drepturile părintești în temeiul art. 67 CF, această situație încadrându-se în rigorile „și în alte cazuri când aceasta o cer interesele copilului”.

Prezența în familie a unui părinte care suferă de alcoolism cronic sau de narcomanie poate fi tratată ca o violență psihologică asupra copilului, or, comportamentul unui alcoolic sau narcoman este profund deteriorat etic, social, aflându-se într-o stare de degradare fizică și psihică severă. Când un părinte devine alcoolic, atunci familia, inclusiv copiii, se vor trezi aruncați într-un vârtej de sentimente cumplite: de la furie – la teamă, de la singurătate – la disperare, de la vină – la rușine. E de reținut că drept dovadă a suferinței de alcoolism cronic sau narcomanie va servi **numai concluzia medicală a instituției medicale specializate.**

Conform art. 68 alin. (2) CF, acțiunea privind decăderea din drepturile părintești poate fi pornită de celălalt părinte, tutorele copilului, autoritatea tutelară locală/teritorială.

Pricinile privind decăderea din drepturile părintești se examinează în procedură contencioasă, ținându-se cont de particularitățile acestei categorii de pricini.

Participarea autorității tutelare locale/teritoriale la examinarea cererilor privind decăderea din drepturile părintești este obligatorie (art. 68 alin. (3) CF).

Potrivit regulii generale, cererea de chemare în judecată cu privire la decăderea din drepturile părintești se depune în oricare din sediile instanței în a cărei rază teritorială se află domiciliul pârâtului. (art. 38 alin. (1) CPC).

Pârâți pe această categorie de litigii pot fi numai persoanele care sunt incluse în calitate de părinte al copilului în actul de naștere al acestuia. Respectiv, nu poate fi înaintată acțiunea privind decăderea din drepturile părintești împotriva persoanelor, la educația cărora, de fapt, se află copilul, însă nu sunt incluse în calitate de părinte în actul de naștere al copilului. Pot fi pârâți în litigiile privind decăderea din drepturile părintești părinții adoptivi ai copilului. Prin urmare, **copia certificatului de naștere a copilului în mod obligatoriu trebuie să fie prezentă în materialele dosarului cu privire la decăderea din drepturi părintești.**

Prin „drepturi părintești de care părinții pot fi decăzuți” se subînțeleg drepturile pe care părinții le au asupra copilului până la atingerea majoratului acestuia sau obținerii capacității depline de exercițiu și sunt legate de educația, de dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor.

Acțiunile de decădere din drepturi părintești pot fi înaintate numai până la atingerea majoratului copilului. Cererile depuse până la împlinirea vârstei de 18 ani a copilului și aflate în curs de examinare la momentul atingerii majoratului acestuia vor fi respinse.

Art. 69 CF stabilește că copilul ai cărui părinți (unul dintre ei) sunt decăzuți din drepturile părintești păstrează dreptul de folosință asupra spațiului locativ și toate drepturile patrimoniale bazate pe rudenie cu părinții și rudele sale firești, inclusiv dreptul la succesiune. Pe când părinții decăzuți din drepturi părintești potrivit art. 1434 CC **nu pot fi succesori legali ai copiilor lor**, dacă la data deschiderii succesiunii nu sunt restabiliți în aceste drepturi.

Decăderea din drepturi părintești nu duce și la decăderea părintelui din obligații. **Cu atât mai mult, nu duce la radierea mențiunii despre tată sau mamă în actul de naștere al copilului.**

Astfel, părinții decăzuți din drepturi părintești pot fi obligați să achite pensia de întreținere a copilului până la atingerea majoratului. Îndatorirea de a acorda întreținere se justifică în ideea că o asemenea obligație poate exista în temeiul raporturilor de rudenie dintre părintele decăzut din drepturile părintești și copilul său minor, care rămân neschimbate și după încetarea ocrotirii părintești, întrucât minorul are nevoie și în continuare de îndeplinirea acestei obligații, a cărei executare nu produce și nu are nici un drept corelativ (reciproc) față de copil. Aceasta rezultă și din prevederile art. 111 CF, care stabilește expres cazurile de încetare a obligației de întreținere, iar decăderea din drepturile părintești a părintelui nu este inclusă ca temei de încetare a obligației de întreținere.

Pensia de întreținere de la părintele decăzut din drepturile părintești se încasează din momentul înaintării acțiunii privind decăderea din drepturile părintești.

Se atenționează că în procesul pregătirii și înaintării cererii de chemare în judecată privind decăderea din drepturile părintești, judecătorul poate, la solicitarea părții, aplica măsuri de protecție ca măsură de asigurare a acțiunii. Încheierea va conține, în acest caz, motivarea necesității aplicării măsurilor de protecție, indicându-se măsurile concrete care se solicită, referirea la dispoziția legală privind asigurarea acțiunii (art. 175 alin. (1) lit. b) CPC), care prevede expres, ca măsură de asigurare a acțiunii, interzicerea pârâtului de a săvârși anumite acte.

În conformitate cu art. 69 alin (2) CF copiii ai căror părinți/al căror unic părinte sunt decăzuți/este decăzut din drepturile părintești sunt plasați în servicii de plasament în baza dispoziției autorității tutelare teritoriale.

Repararea prejudiciului cauzat copilului prin violență

Părinții, pe lângă faptul că pot fi decăzuți din drepturi părintești pentru acte de violență împotriva copiilor, mai sunt supuși și sancțiunilor civile ce țin de repararea prejudiciului.

Astfel, art. 571 CF stabilește dreptul copilului la repararea prejudiciului material și moral cauzat prin vătămarea integrității corporale sau a sănătății, prin încălcarea drepturilor personale nepatrimoniale ca urmare a violenței, neglijării, exploatării sau eschivării în

orice alt mod a părinților de a-și exercita drepturile și obligațiile părintești, care au prejudiciat viața și sănătatea copilului.

Acest drept poate fi realizat printr-o acțiune introdusă în instanță fie de copil (dacă vârsta îi permite), fie de autoritatea tutelară. Repararea prejudiciului material și moral are loc în modul prevăzut de legislația civilă.

Neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o autoritate publică sau instituție a obligației stabilite de actele normative în scopul protecției copiilor contra riscului de producere prin violența părinților a unui anumit prejudiciu constituie temei de a cere repararea prejudiciului material și moral, cauzat copiilor prin violență, și de la aceste autorități.

TEMA 3. Aspecte penale

- Infracțiunea de „violență în familie”.
- Elementele infracțiunii: subiecții, victima infracțiunii, circumstanțe agravante, termenul de prescripție.
- Corelația dintre violența în familie și alte infracțiuni prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova.
- Identificarea agresorului primar în cazurile de violență în familie.
- Aspecte penale privind combaterea violenței în familie în cazul în care copii sunt victime.

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- *identifice aspectele penale de reglementare a cauzelor de violență în familie;*
- *distingă elementele componente și să califice corect infracțiunea de violență în familie;*
- *determine corelația dintre infracțiunea de violență în familie și alte infracțiuni;*
- *cunoască problemele existente în procesul de combatere a cauzelor de violență în familie cu aspecte penale;*
- *identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.*

II. Repere de conținut

Infrațiunea de „violență în familie”

Violența în familie este una dintre formele de violență cele mai frecvent întâlnite, dar și una din cele mai îngrijorătoare, în cele mai multe dintre cazuri fiind ascunsă de victimă, din cauza sentimentului de teamă față de agresor și de jenă față de societate. Mai mult chiar, un obstacol îl reprezintă și reticenta statului și a organelor sale de a interveni într-o sferă considerată încă „privată”.

Actul de violență cauzează profunde suferințe, or, de regulă, victima nu are refugiu, agresorul se află în permanență alături, fapt ce perpetuează relațiile ostile dintre membrii familiei, afectează integritatea membrilor familiei. Aceasta indică asupra pericolului social sporit al violenței.

Protecția familiei împotriva oricăror fapte care pot leza existența acesteia a devenit una dintre primele priorități ce a determinat necesitatea apărării ordinii sociale. Actele de violență săvârșite între membrii aceleiași familii, pe lângă faptul că lezează integritatea corporală sau sănătatea acestora, pot afecta grav însăși existența familiei, determinând frecvent destrămarea ei. Efectele dăunătoare ale violenței între membrii aceleiași familii, atât pentru aceștia cât și pentru societate, au impus necesitatea prevenirii și combaterii violenței prin mijloacele specifice legii penale.

Violența în familie nu mai reprezintă o modalitate de reglare a relațiilor în familie și/sau educare a copiilor, ci, în primul rând, reprezintă o formă gravă de încălcare a drepturilor omului.

Conceptul de violență în familie este redat de art. 2 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, potrivit căruia *violență în familie* constituie acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei prejudiciu material sau moral.

În legislația diferitor state actele de violență în familie sunt recunoscute ca delict ce cad sub incidența prevederilor legii penale. Unele țări europene, cum ar fi Spania și Suedia, incriminează actele de violență în familie ca delict specifice; în alte state, precum Regatul Unit al Marii Britanii, Germania, Austria, Belgia, Bulgaria, Turcia, relația dintre victimă și agresor constituie o circumstanță agravantă.

Victimelor li se oferă posibilitatea să solicite măsuri de protecție din partea statului (astfel de măsuri variază de la asistență financiară acordată victimelor în Suedia până la ordine de restricție emise împotriva agresorului în Marea Britanie și Austria. În Canada, nerespectarea unui ordin de restricție poate constitui circumstanță agravantă²⁷).

În Republica Moldova violența în familie constituie o componentă de infracțiune distinctă și se pedepsește potrivit art. 201¹ Cod penal.

Apariția în Codul penal a art. 201¹ este rezultatul intrării în vigoare, la 03 septembrie 2010, a Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 09 iulie 2010.

Violența în familie are caracteristici care o fac diferită de alte tipuri de violență apărute incidental, între persoane necunoscute:

²⁷ Violența în familie în România: legislația și sistemul judiciar, RAPORT FINAL – 30 aprilie, 2007.

- ca formă de comportament, violența în familie se comite cu intenția de control și dominare, de menținere a puterii;
- agresorul are în continuare acces la victimă și la copii, ceea ce afectează, de la bun început, condițiile de siguranță în care se face plângerea. Chiar dacă relația de cuplu s-a încheiat, comunicarea dintre parteneri poate continua, iar pericolul violenței persistă;
- victima și agresorul se cunosc și sunt/au fost într-o relație. Prin urmare, infracțiunile din sfera violenței în familie implică existența unui abuz de încredere, inerent într-o relație de cuplu;
- credibilitatea victimei este adesea subminată de sugestia că a fost vina ei/a lui și/ sau ea/el ar fi trebuit să prevină violența. Victimele se autoînvinuiesc, ceea ce poate fi folosit, de către organele implicate sau de către comunitate, ca scuză pentru că nu au acționat;
- adesea, victima păstrează sentimente de grijă și de afecțiune față de agresor și speră că acesta se va schimba, fapt ce o determină să nu facă declarații sau să și le schimbe pe parcursul investigării cauzei penale.

Elementele infracțiunii de violență în familie

În sensul legii penale, potrivit dispoziției articolului 201¹ CP, se consideră infracțiune de violență în familie acțiunea sau inacțiunea intenționată comisă de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, manifestată prin: a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății; b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei; c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, dacă au provocat victimei vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății (alin. (1) art. 201¹ CP).

Aliniatul (2) al art. 201¹ CP RM incriminează aceeași faptă: a) săvârșită asupra a doi sau mai multor membri ai familiei; b) săvârșită în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție; c) care a provocat vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății.

În cazul în care violența în familie a cauzat vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, fie a determinat la sinucidere sau la tentativă de sinucidere, fapta va fi calificată conform alin. (3) al art. 201¹ CP.

Vătămarea gravă a integrității corporale soldată cu decesul victimei se pedepsește conform alin. (4) art. 201¹ CP.

Obiectul juridic special al infracțiunii prevăzută de art. 201¹ CP are un caracter complex. Astfel, **obiectul juridic principal** îl formează relațiile sociale cu privire la solidaritatea familială. La rândul său, **obiectul juridic secundar** îl constituie relațiile sociale cu privire la integritatea corporală, sănătatea, integritatea fizică sau psihică, onoarea și demnitatea

persoanei, substanța, integritatea sau potențialul de utilizare a bunurilor, posesia asupra bunurilor²⁸.

Obiectul material al infracțiunii de violență în familie îl reprezintă corpul persoanei (în acele cazuri când săvârșirea violenței în familie presupune influențarea nemijlocită infracțională asupra corpului victimei)²⁹.

Latura obiectivă a infracțiunii de violență în familie are următoarea structură:

- 1) fapta prejudiciabilă, care constă în acțiune sau inacțiune, manifestată prin:
 - a) maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
 - b) izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei;
 - c) privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății;
- 2) urmările prejudiciabile sub forma vătămării ușoare, medie sau gravă a integrității corporale sau a sănătății, sinucidere, tentativă de sinucidere, decesul victimei;
- 3) legătura de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile.

Pentru a califica acțiunile făptuitorului în conformitate cu prevederile art. 201¹ CP, nu este necesar ca faptele de violență să fie sistematice sau repetate.

Acțiunea reprezintă comportamentul activ al abuzatorului, poate fi manifestată printr-un singur act sau mai multe.

Inacțiunea constă în abținerea sau omiterea de a face ceva (interzicerea realizării profesionale, interzicerea frecventării instituției de învățământ, lipsirea de mijloace de existență primară, neglijare).

Infracțiunea de violență în familie, în redacția Legii nr. 196 din 28.07.2016, în vigoare din 16.09.2016, înserează trei modalități faptice de realizare: violența fizică – art. 201¹ alin. (1) lit. a) Cod penal; violența psihologică – art. 201¹ alin. (1) lit. (b) Cod penal și violența economică – art. 201¹ alin. (1) lit. c) Cod penal, cu agravantele, prevăzute de alin. (2), (3) și (4).

Violență fizică, potrivit art. 2 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, înseamnă cauzarea vătămării integrității corporale ori a sănătății, săvârșită prin lovire, îmbrâncire, trântire, tragere de păr, înțepare, tăiere, ardere, strangulare, mușcare, otrăvire, intoxicare, alte acțiuni cu efect similar.

Prin maltratare subînțelegem acțiunea de a bate, a lovi, a trata pe cineva cu violență, alte acțiuni violente pot fi cele descrise în noțiunea de violență fizică expusă, precum și alte acțiuni cu efect similar.

²⁸ S. Brînza, V. Stati. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art. 201¹ CP RM)*, în Revista Națională de Drept, 2011, nr. 10-11, p. 3.

²⁹ Ibidem.

Dispoziția art. 201¹ alin. (1) lit. b) Cod penal descrie infracțiunea de violența psihologică în familie, comisă prin izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei.

Scopul de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei este **caracteristic** faptei de violență în familie. Violența în familie reprezintă întotdeauna o manifestare a abuzului de putere și control, în scop de impunere a voinței sau controlului asupra membrilor familiei, care au mai puțină putere sau dețin mai puține resurse.

Izolarea este o modalitate de exercitare a violenței psihologice, care constă în acțiuni de izolare de familie, de comunitate, de prieteni, interzicerea realizării profesionale, interzicerea frecventării instituției de învățământ, privare de acces la informație ș. a.

Intimidarea are semnificația unei acțiuni/inacțiuni, ce atentează la integritatea psihologică a victimei. Modalitățile intimidării sunt menționate în definiția violenței psihologice din art. 2 al Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, implică amenințări verbale, înjurare, insultare, distrugerea demonstrativă a obiectelor, afișarea ostentativă a armei, lovirea animalelor domestice.

Impactul acțiunilor de intimidare poate fi probat prin expertize sau rapoarte de evaluare psihologică care constată și apreciază gravitatea consecințelor și suferințelor psihice ale victimei).

Spre exemplu, V. B. a fost învinuit în baza art. 201¹ alin. (2) lit. a) Cod penal (*în redacția Legii nr. 167 din 09.07.2010*) pentru faptul că, sistematic, pe parcursul unui an de zile, în stare de ebrietate, aplica violența fizică și psihică în privința soției sale B. S. și a doi copii minori, pe care îi intimida, îi numea cu cuvinte necenzurate, îi lovea și îi amenința cu moartea.

Menționăm că, în virtutea modificărilor la Codul penal, introduse prin Legea nr. 196 din 28.07.2016, fapta descrisă este prevăzută de legea penală, nu a fost decriminalizată și se încadrează în art. 201¹ alin. (2) lit. a) Cod penal – intimidare în scopul impunerii voinței și controlului personal asupra victimei, săvârșit asupra a mai multor membri ai familiei.

Violența psihologică este un model de comportament în care membrul de familie maltratează, amenință, umilește sau înfricoșează victima, intimidând-o pentru a controla sau impune voința, pentru a schimba comportamentul celuilalt partener potrivit propriei voințe.

Cu referire la violența psihologică, articolul 33 CAHVIO statuează că părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că este incriminat comportamentul intenționat de prejudiciere a integrității psihologice a unei persoane prin coerciție sau amenințări.

Acest articol din Convenție prevede criminalizarea faptei săvârșite cu premeditare, ce afectează grav integritatea psihologică a unei persoane prin constrângere sau amenințări. Fapta de violență psihologică poate fi comisă prin diverse mijloace și metode, axate pe putere și control.

Violența psihologică reprezintă mai mult o linie de conduită decât un singur eveniment, un model abuziv de comportament care se manifestă în timp. Deseori, violența psihologică precede sau însoțește violența fizică și sexuală în relațiile de familie (Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Raport explicativ, pag. 26).

Potrivit art. 2 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, **violența psihologică constă în impunerea voinței sau a controlului personal**, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare, poreclire, șantajare, distrugere demonstrativă a obiectelor, prin amenințări verbale, prin afișare ostentativă a armelor sau prin lovire a animalelor domestice; neglijare; implicare în viața personală; acte de gelozie; impunere a izolării prin detenție, inclusiv în locuința familială; izolare de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ; deposedare de acte de identitate; privare intenționată de acces la informație; alte acțiuni cu efect similar.

Exemplu: Prin sentința instanței de judecată din 14 martie 2017, C. V. a fost recunoscut vinovat și condamnat în baza art. 201¹ alin. (2) lit. a) CP la pedeapsă sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității – 180 ore; Instanță, în fapt, a constatat că C.V., în decursul mai multor ani a maltrat-o fizic și numit-o cu cuvinte necenzurate pe soția sa, în prezența copilului lor minor, XXXX, iar ultimul caz de violență în familie a avut loc la 20 mai 2016, acesta, în prezența copilului, i-a aplicat mai multe lovituri cu pumnii și picioarele, cauzând soției vătămare corporală ușoară, totodată și suferințe psihice. Acțiunile nominalizate i-au cauzat în același timp și copilului său minor, XXXX suferințe psihice, fapt confirmat prin raportul de expertiză psihiatrico-legală ambulatorie.

Deseori, violența psihologică este mai greu de depistat din mai multe motive. În primul rând, nu există semne exterioare vizibile de vătămare cauzate de abuzul psihologic. În al doilea rând, tactica și comportamentul folosit, precum „înjosirea” sau „învinovățirea”, pot avea loc în orice relație, fără să treacă de pragul „abuzului”. Pentru a determina dacă acest tip de comportament este o formă de violență în familie, trebuie examinat **dacă se bazează pe putere și control**. În general, abuzul psihologic se limitează la acte de amenințare, comportament coercitiv, și nu pur și simplu la crearea unei presiuni mentale sau rănirea sentimentelor altei persoane.

Violența psihologică include violența emoțională și cea verbală, deseori precede și însoțește alte forme de violență/abuz, dar se poate manifesta și izolat prin injurii, amenințări, ofense, insultări, intimidări etc.

De multe ori fapta de violență în familie este comisă utilizând, cel puțin, două forme de violență, de cele mai dese ori – fizică și psihologică, iar lipsa urmărilor prejudiciabile (exprimate prin vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății) nu exclude prezența elementelor infracțiunii de violență în familie, prevăzută de at.201¹ alit.b) CP, în cazul constatării intimidării membrului de familie, prin diverse forme, în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei (de ex., acțiunile de lovire, bătăi, însoțite de ofense, injurii, insultări, amenințări verbale, distrugerea obiectelor, aruncarea în direcția victimei a unor obiecte (cuțit, topor) provoacă suferințe fizice și

stări de tensiune ce intimidează și înfricoșează victima, fapt ce o impune să-și schimbe comportamentul, iar agresorul acționează în asemenea mod în scopul impuneri voinței și controlului personal asupra victimei).

P. M. a fost învinuit în baza art. 201¹ alin. (1) lit. b) Cod penal – *izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei*” – pentru faptul că, având scopul aplicării violenței în familie, în perioada de timp din 2013 până la 25.12.2016 a agresat-o fizic, sexual și moral pe soția sa, la 16.04.2013 a lovit-o cu mâinile și picioarele peste diferite părți ale corpului, cauzându-i edem pe partea pielooasă a capului, echimozele feței, gâtului, care se referă la categoria de leziuni corporale fără cauzarea prejudiciului sănătății, ulterior a fost agresată fizic prin îmbrâncire, trântire, lovire cu obiecte moi, pentru a nu lăsa urme pe corpul victimei, astfel impunându-și controlul asupra ei, nu îi permitea să meargă în locurile unde avea necesitate, fiind obligată să stea în permanență la domiciliu. Pentru a provoca stări de tensiune, la 14 decembrie 2016, în timpul nopții, a înjurat-o pe soția sa și a amenințat-o cu pumnul, apoi a luat în mână un cuțit, declarând că o va înjunghia, apoi se va auto-înjunghia, concomitent a aplicat violență sexuală prin impunere ca victima să rămână însărcinată contrar voinței ei, cauzându-i astfel suferință fizică și psihică.

Astfel, în cazul constatării acțiunilor de tip bătaii, lovituri, alte acțiuni violente caracteristice violenței în familie, amenințări cu aplicarea violenței, insultare, provocare a stărilor de tensiune și suferință psihică, distrugere demonstrativă a obiectelor, afișare ostentativă a armelor, implicare în viața personală, izolare de familie, de comunitate, de prieteni, interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ, alte acțiuni cu efect similar care intimidează victima, acestea constituie violență psihologică și vor fi calificate prin prisma prevederilor art. 201¹ alin. (1) lit. b) Cod penal – *intimidare sau izolare în scopul impuneri voinței și controlului personal asupra victimei* (fapt indicat în actul de învinuire sau condamnare).

Prin sentința instanței de judecată D. A. a fost recunoscut culpabil de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 320¹ CP și art. 201¹ alin. (1) lit. b) CP pentru faptul că, conlocuind cu U., pe parcursul vieții în comun a manifestat comportament agresiv față de aceasta, exprimat prin cuvinte injurioase, ofense, amenințări cu răfuiala fizică și aplicarea de lovituri, fapte care în permanență îi provoca ultime stări de tensiune, suferință fizică și psihică, umilință și înjosire, U. fiind nevoită să se ascundă prin casă sau să stea în stradă. La 25.12.2016, fiind sub influența băuturilor alcoolice, a aplicat violență fizică și psihologică față de concubina U., urmare a cărui fapt instanța de judecată a emis o ordonanță de protecție, prin care l-a obligat să părăsească temporar locuința și să nu contacteze cu victima, fiind sancționat în baza art. 78¹ Cod contravențional. La 22.01.2017, ignorând decizia adoptată de instanța de judecată, D. intenționat nu a executat măsurile stabilite în ordonanța de protecție, a venit la domiciliul concubinei, aplicând violență fizică și psihică față de ultima, fiind sancționat în baza art. 78¹ Cod contravențional. Continuându-și acțiunile sale ilegale, la 12.04.2017 a numit-o cu cuvinte injurioase, aplicându-i lovituri peste cap și diferite părți ale corpului cu pumnii și picioarele, cauzându-i vătămări corporale neînsemnate, totodată impunând-o să-i procure țigări și băuturi alcoolice din veniturile financiare ale ei, astfel cauzându-i suferințe fizice și psihice, manifestate prin

sentimentul de umilință, frică și înjosire cu scop de impunere a voinței și a controlului asupra ultimei.

Instanța a menționat că „... ținând cont în plină măsură de persoanalitatea inculpatului, care anterior a fost sancționat contravențional de două ori pentru acțiuni de violență în familie, totuși a manifestat un comportament necuviincios, încălcând în mod repetat ordonanțele de protecție, prin ce se atestă că nu a înțeles în măsură deplină urmările negative ale faptelor sale, de aceea pentru a-l determina la un comportament adecvat în societate, este necesar ca să suporte pedeapsa penală.

Totodată, având în vedere că anterior pedeapsa contravențională cu ore neremunerate în folosul comunității pentru comiterea acțiunilor de violență în familie a fost insuficientă pentru corectarea lui D. A., pentru a restabili echitatea socială și a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, atât din partea inculpatului, cât și a altor persoane, este necesar de a-i stabili o pedeapsă privativă de libertate.”

În cazul în care sunt constatate doar vătămări neînsemnate, caracteristice contravenției prevăzută de art. 78¹ Cod contravențional, însă care au caracter sistematic, aceasta denotă un comportament abuziv și agresiv, de impunere a voinței și controlului asupra victimei, și fapta va fi calificată ca violență psihologică, prin prisma prevederilor 201¹ alin. (1) lit. b) Cod penal.

Relevantă este hotărârea CtEDO în speța B v. Republica Moldova (cererea nr. 61382/09). Curtea a constatat lipsa unor acțiuni decisive din partea autorităților care cunoșteau despre comportamentul violent a lui V. B și pericolul pe care acesta îl prezintă pentru reclamantă, deși au fost pornite proceduri contravenționale, sancțiunile nu au fost suficiente de a-l împiedica pe V. B. să comită ulterior acte de violență, amenzile aplicate lui V. B. au fost mici și nu au avut vreun efect intimidant și au fost ineficiente, autoritățile nu au analizat gravitatea și numărul agresiunilor la care a fost supusă reclamanta. Prin urmare, având în vedere modul în care autoritățile au examinat cauza, omisiunea de a întreprinde măsuri eficiente în privința lui, inclusiv a urmăririi penale, Curtea a constatat încălcarea obligațiilor pozitive în temeiul articolelor 3 și 8 din Convenție.

Violența economică, prevăzută de art. 201¹ alin. (1) lit. c), constă în privarea de mijloace economice, inclusiv lipsirea de mijloace de existență primară (cum ar fi hrană, medicamente, obiecte de primă necesitate, potrivit art. 2 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie); neglijare, soldată cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății.

Neglijarea copilului, potrivit art. 3 din Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, constă în omisiunea sau ignorarea voluntară sau involuntară a responsabilităților privind creșterea și educarea copilului, fapt care pune în pericol dezvoltarea lui fizică, integritatea lui corporală, sănătatea lui fizică sau psihică și poate lua formele: *neglijare alimentară* – privarea copilului de hrană sau malnutriția acestuia; *neglijare vestimentară* – lipsa de îmbrăcăminte și/sau de încălțăminte, în special, a celor necesare pentru perioada rece a anului; *neglijare a igienei* – nerespectarea normelor generale de igienă personală, condiții de locuit insalubre, care

amenință viața sau sănătatea copilului; *neglijare medicală* – lipsa ori refuzul îngrijirilor medicale necesare pentru protecția vieții, integrității corporale și a sănătății copilului, neadresarea la medici în cazuri de urgență.

Infrațiunea de violență în familie face parte din categoria infrațiunilor prelungite.

În conformitate cu prevederile art. 30 Cod penal, se consideră infrațiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice, comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o infrațiune.

Infrațiunea prelungită se consumă din momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni infracționale.

Latura subiectivă a infracțiunii de violență în familie se exprimă, în primul rând, prin vinovăție sub formă de intenție directă sau indirectă.

Despre caracterul intenției făptuitorului – a fost directă sau indirectă – ne putem da seama analizând circumstanțele factice ale celor comise: obiectul vulnerant folosit; zona corpului spre care au fost îndreptate și exercitate actele de violență; intensitatea actelor de violență; gravitatea leziunilor cauzate; comportamentul ante/post-agresiv al făptuitorului etc.

Motivele infracțiunii de violență în familie pot fi diverse: răzbunare, gelozie, invidie, ură, interes material, motive huliganice, ură socială, națională, rasială sau religioasă etc. Trăsăturile individualizate ale acestora pot fi luate în considerație la individualizarea pedepsei pentru infracțiunea de violență în familie³⁰.

Potrivit practicii judiciare, în planul laturii subiective, fapta prevăzută la art. 201¹ alin. (4) CP se caracterizează prin **intenție față de urmările prejudiciabile primare** (prevăzute la alin. (1) și prin imprudență față de urmările prejudiciabile secundare (decesul victimei). Infrațiunea dată este comisă cu două forme de vinovăție – prezența intenției față de violența în familie și imprudență față de lipsirea de viață.

Potrivit prevederilor art. 19 CP, infrațiunea se consideră săvârșită cu două forme de vinovăție, dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave, care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, infracțiunea se consideră intenționată.

Prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 18 decembrie 2013, Z. I. a fost condamnat în baza art. 201¹ alin. (3) lit. c) Cod penal (în redacția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 167 din 09.07.2010) pentru faptul că, în noaptea de 18 spre 19 octombrie 2011, fiind în stare de ebrietate alcoolică, a numit-o cu cuvinte

³⁰ S. Brînza, V. Stati. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art. 201¹ CP RM)*, în Revista Națională de Drept, 2011, nr. 10-11, p. 3.

necenzurate pe concubina sa, P. A., apoi a amenințat-o pe ultima cu aplicarea violenței fizice, a alungat-o din domiciliu și, ca rezultat, fiindu-i teamă pentru viața și sănătatea sa și a copiilor săi minori, P. A., P. AL., P. T. și P. A., i-a luat cu ea într-un sarai, pentru a se salva de acțiunile violente și agresive ale concubinului său. A doua zi, în jurul orei 07.00, concubina lui a depistat, decedați lângă ea, cei doi copii gemeni (de 1,6 ani), decesul survenind în rezultatul hipotermiei generale.

În opinia instanței de apel, infrațiunea de violență în familie (art. 201¹ alin. (3) lit. c) Cod penal) cuprinde aplicarea violenței în familie (urmările prejudiciabile primare) care, la rândul său, au implicat producerea unor urmări prejudiciabile și mai grave – decesul victimei (urmările prejudiciabile secundare) sau, conform art. 19 Cod penal, este o infracțiune cu două forme de vinovăție. Intenția inculpatului a fost îndreptată asupra violenței în familie față de concubina P. A. și copiii P. T. și P. A., iar față de decesul copiilor a manifestat imprudență, nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă³¹.

Procurorii și judecătorii vor delimita calificarea faptei de violență în familie, soldată cu decesul victimei, de fapta de omor.

Formularea agravantei art. 201¹ alin. (4) CP este identică cu cea de la art. 151 alin. (4) CP – „acțiunile prevăzute la alin. (1) sau (2), care au provocat decesul victimei”.

În acest sens, Plenul Curții Supreme de Justiție, în pct. 3 al Hotărârii explicative „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor” nr. 11 din 24.12.2012, indică asupra faptului că este posibil ca omorul intenționat să fie comis de către un membru de familie asupra unui alt membru al familiei. În asemenea cazuri, aplicarea răspunderii în baza art. 201¹ alin. (3) lit. c) CP nu este necesară, acțiunile făptuitorului fiind calificate numai în corespundere cu art. 145 alin. (1) CP.

Violența sexuală, comisă de un membru al familiei asupra altui membru de familie va fi calificată prin prisma uneia dintre infracțiunile prevăzute de Capitolul IV – Infracțiuni privind viața sexuală, deoarece dispozițiile art. 201¹ Cod penal nu cuprind forma de violență sexuală. În același timp, art. 201¹ Cod penal este aplicabil pentru celelalte forme de violență prevăzute de lege (fizică, psihologică, economică, spirituală).

Spre exemplu, pentru a pronunța sentința, instanța de fond a constatat că inculpatul S. S., fiind în stare de ebrietate, sub pretextul că tatăl său, S. I., face abuz de alcool și nu doarme acasă, i-a aplicat lovituri cu palmele, cu pumnii, cu capul și cu genunchiul în regiunea capului, în rezultatul cărora acesta a căzut, lovindu-se cu capul de pavaj și a decedat.

Referitor la cerințele de recalificare a acțiunilor inculpatului S. S., din art. 201¹ alin. (3) lit. a), c) Cod penal (în redacția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 167 din 09.07.2010), în art. 149 Cod penal, instanța de apel le-a respins, deoarece în speța dată este o infracțiune cu două forme de vinovăție (art. 19 Cod penal), care,

³¹ Dosarul nr. 1ra-825/2014, CSJ.

sub aspect subiectiv, se caracterizează prin intenție, care stă la baza acțiunii inițiale și imprudență față de urmarea mai gravă. Urmarea mai gravă, provocată din imprudență, prin fapta săvârșită cu intenție, apare astfel drept circumstanță agravantă la infracțiunea săvârșită cu intenție³².

Victimă a infracțiunii analizate poate fi oricare membru al familiei făptuitorului.

După cum reiese din art. 133¹ Cod penal, noțiunea de *membru de familie* presupune două accepțiuni diferite, în funcție de lipsa sau prezența conlocuirii făptuitorului și victimei:

- a) în condiția de conlocuire: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, sub tutelă și curatelă, rudele, afinii lor, soții rudelor, persoanele aflate în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj) sau dintre părinți și copii;
- b) în condiția de locuire separată: persoanele aflate în căsătorie, în divorț, rudele, afinii lor, copiii adoptivi, persoanele aflate sub curatelă, persoanele care se află ori s-au aflat în relații asemănătoare celorla dintre soți (concubinaj).

Noțiunea de membru de familie este definită în spiritul practicii de interpretare a noțiunii „viață de familie” de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Curtea a preferat întotdeauna o interpretare flexibilă a noțiunii de viață de familie. Sfera de aplicare a acestei noțiuni are relevanță în materia violenței în familie, pentru că interpretarea extensivă pe care o dă Curtea Europeană a Drepturilor Omului lărgeste sfera persoanelor care pot fi considerate victime sau făptuitori în cauzele de violență în familie.

Curtea ia în considerare evoluția moralei publice, structura familiei moderne, implicațiile unui divorț sau noile descoperiri medicale. Pe cale de consecință, o familie constituită în urma căsătoriei este întotdeauna protejată de art. 8 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. În același timp, căsătoria nu este o condiție strict necesară pentru ca acest articol să devină aplicabil. De exemplu, în decizia Curții Europene pentru Drepturile Omului (CtEDO) din 18 decembrie 1986, în cauza *Johnston versus Irlanda*, s-a interpretat că și cuplurile necăsătorite care locuiesc împreună cu copiii se bucură de viață de familie în sensul art. 8 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale omului, cu condiția ca relația să fie una stabilă și să nu se deosebească de familia tradițională bazată pe căsătorie. În plus, conviețuirea nu este o condiție *sine qua non*, iar membrii de familie care nu locuiesc împreună, ca urmare a unui divorț, a unei separații în fapt sau a unui alt aranjament, se pot totuși bucura de protecția oferită de art. 8 al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. În astfel de cauze, Curtea analizează în detaliu toate circumstanțele cauzei pentru a stabili dacă situația de fapt se regăsește în sfera de aplicare a art. 8 al Convenției. Totuși, în ce privește relația dintre părinte și copilul său,

32 Dosarul nr. 1ra-487/15.

jurisprudența este constantă, iar CEDO se bazează pe prezumția că art. 8 al Convenției se aplică automat unei astfel de relații, indiferent de natura ei³³.

Violența în familie include, în principiu, două tipuri de violență: violența între foști sau actuali soți sau parteneri și violența între generații (se produce, în general, între părinți și copii).

Deși s-ar părea că termenul „în familie” limitează contextul în care se poate manifesta această formă de violență, legiuitorii au recunoscut că deseori violența continuă și după încetarea unei relații și au convenit, prin urmare, că nu este necesar să se menționeze domiciliul comun al victimei și al agresorului.

La fel, Curtea ține cont de mai mulți factori, precum coabitarea, durata relației și a angajamentului lor de a rămâne împreună, manifestat mai ales prin nașterea copiilor în cadrul uniunii lor, precum și importanța acestei relații. Chiar dacă legăturile de sânge servesc ca punct de plecare pentru stabilirea existenței unei vieți de familie, ele nu constituie un factor determinant, întrucât există și alte elemente, precum dependența financiară sau psihologică a părților ce invocă acest drept.

Conform interpretării CtEDO, coabitarea nu este o condiție obligatorie a vieții de familie, indiferent de statutul matrimonial al părinților. Persoanele care nu trăiesc împreună pot, totuși, fi considerate membri de familie și beneficia de protecția prevăzută de art. 8 al CEDO.

De reținut că, dacă o familie constituită în urma căsătoriei este întotdeauna protejată de articolul 8, căsătoria nu este o condiție strict necesară pentru ca acest articol să devină aplicabil.

În ceea ce privește alte relații, Curtea determină existența unei vieți familiale, examinând faptele fiecărei cauze. Numeroasa jurisprudență cu privire la familie și alte aranjamente pot fi analizate precum urmează: o viață de familie poate exista între copii și bunicii lor, aceștia din urmă jucând „un rol considerabil”. Frații și surorile, ca copii și ca adulți, intră în mod egal în conceptul de viață de familie. Relația între un unchi sau o mătușă și nepotul sau nepoata sa intră în mod egal în conceptul de viață de familie, **dacă sunt dovezi detaliate referitoare la legături personale strânse**. Astfel, în cauza *Boyle versus Regatul Unit* judecătorii de la Strasbourg au estimat că legăturile dintre un unchi și nepotul său constituiau o viață de familie, în măsura în care copilul petrecea week-end-urile la unchiul său și acesta din urmă întruchipa în ochii săi „imaginea” tatălui. O viață de familie poate să existe între părinți și copiii adulterini, mai ales în cazul când paternitatea lor a fost recunoscută și când părțile se bucură de relații personale strânse. Problema de

33 De notat că Curtea Europeană pentru Drepturile Omului (CtEDO), în jurisprudența sa constantă (*Elsholz versus Germania* (hotărârea din 13 iulie 2000, §43), *Keegan versus Irlanda* (hotărârea din 26 mai 1994, §44) și *Johnston și alții versus Irlanda* (hotărârea din 18 decembrie 1986, §56), a statuat că „noțiunea de familie, în sensul art. 8 CEDO, nu se limitează la relațiile bazate pe căsătorii și poate include alte legături de „familie” de facto, în care părțile locuiesc împreună în afara căsătoriei.

a ști dacă legăturile dintre un copil și părinții lui adoptivi constituie o viață de familie depinde de faptele cauzei, în particular, de existența relațiilor personale strânse între copil și părinții săi naturali și de timpul pe care l-a petrecut deja în familia sa adoptivă. Cu cât aflarea în familia adoptivă se prelungește, cu atât sunt mai mari șansele unor relații echivalente cu viața de familie³⁴. Legislația națională este, totuși, mai limitată decât se recomandă.

În legislația națională lipsește o definiție clară și completă a familiei. Art. 48 al Constituției oferă repere a noțiunii familiei, însă ele nu sunt dezvoltate într-o definiție în Codul familiei. Nu își au reglementare în cadrul legislativ nici relațiile de concubinaj.

În conformitate cu prevederile art. 45 Codul familiei, rudenă este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenă este în linie dreaptă, iar în al doilea caz – în linie colaterală. Rudele unuia dintre soți sunt afinii celuilalt soț. Linia și gradul de afinitate sunt similare liniei și gradului de rudenie.

În practică întâlnim deseori cazuri de depunere a plângerilor din partea mai multor membri de familie, cu învinuiri reciproce de violență în familie. Pentru a exclude urmărirea concomitentă, este necesar de identificat **agresorul primar**.

Soluția oferită de Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, art. 2, este că agresorul primar va fi identificat, având în vedere: care dintre subiecții implicați **a acționat în apărarea** sa ori a altei persoane; **probabilitatea survenirii unor situații critice** pentru fiecare persoană; **modul de acționare** în cadrul scenei de violență și gravitatea leziunilor provocate de fiecare persoană; **plângerile anterioare** de violență în familie, alte împrejurări care indică la inițiatorul actelor de violență.

În cauza penală de învinuire a I. L. de comiterea infracțiunii prevăzută de art. 201¹ alin. (2) lit. b) Cod penal (în redacția Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 167 din 09.07.2010), inculpata a fost achitată. Instanța a conchis că în acțiunile inculpatei lipsesc elementele infracțiunii, deoarece lipsește legătura de cauzalitate dintre fapta săvârșită și urmările prejudiciabile. În conformitate cu raportul de expertiză medico-legală, leziuni corporale pe tegumentele mâinii drepte nu au fost depistate și posibilitatea cauzării fracturii osului metacarpian V prin mușcare cu dinții de către persoana agresor nu poate fi produsă. Inculpata nu a negat faptul că l-a mușcat pe I. A., însă aceasta nu a avut drept scop producerea suferinței fizice a părții vătămate, ba din contra ea a încercat să se apere, deoarece, după cum a recunoscut și partea vătămată, el a apucat-o de haină și gât. Deci, ea nu a acționat cu voință liberă, ci constrânsă, impusă de necesitatea apărării sale împotriva acțiunilor agresive ale soțului³⁵.

³⁴ U. Kilkelly, *Dreptul la respectarea vieții private și de familie: Ghid pentru aplicarea articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.

³⁵ Dosarul nr. 1ra-28/14, Curtea Supremă de Justiție.

În cadrul investigării infracțiunilor de violență în familie, organul de urmărire penală va lua în considerație faptul dacă „agresorul” nu a fost supus violenței în familie și dacă fapta violentă nu a fost comisă ca reacție la violența precedentă.

Probele de autoapărare sau efectele bătăilor asupra persoanelor, catalogate ca agresor, trebuie să fie cercetate și administrate pentru a explica comportamentul agresiv și violent al persoanei.

Menționăm că **pedeapsa pentru violența în familie nu trebuie să fie mai ușoară** decât pentru acțiuni similare, comise în privința persoanelor necunoscute. Deseori, instanțele au tendința de a minimaliza gravitatea unor asemenea infracțiuni și aplică pedepse reduse chiar și în situații în care gravitatea fetei în concret este mare. Or, pedeapsa penală pentru violență în familie trebuie să fie proporțională pericolului social al acestor acțiuni. De regulă, victima violenței din familie suferă incomparabil mai mult de pe urma acțiunilor agresorului, care este o persoană apropiată, decât victima unui act violent comis în afara familiei, de un necunoscut. Aceasta pentru că actul de violență din partea unui membru al familiei cauzează nu doar suferințe fizice, dar și suferințe psihice. Mai mult ca atât, victima violenței din familie, de regulă, nu are un alt refugiu, iar agresorul se află în permanență alături, fapt care perpetuează relațiile ostile dintre membrii familiei. În cele din urmă, atmosfera tensionată în familie afectează copiii.

Spre exemplu, prin sentința judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, U. A. a fost recunoscut vinovat de comiterea infracțiunilor prevăzute de art. 201¹ alin. (1), 201¹ alin. (2) lit. b) Cod penal (în redacția Legii nr. 167 din 09.07.2010) și, cu aplicarea art. 84 Cod penal, i-a fost stabilită pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în mărime de 240 ore în folosul comunității, pentru faptul că sistematic, fiind în stare de ebrietate alcoolică, a aplicat violența fizică și psihologică față de concubina sa, iar la 14.01.2016 a lovit-o cu palma peste față, după care, stricând un pahar, a luat un ciob al acestuia și i-a tăiat mâna dreaptă, cauzându-i concubinei vătămări corporale medii. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 11.10.2016 inculpatului i-a fost stabilită pedeapsa sub formă de închisoare pe un termen de 2 ani cu executarea pedepsei în penitenciar de tip închis. Menționăm că pedeapsa aplicată agresorilor familiari trebuie să fie proporțională gradului și pericolului social al fetei săvârșite și personalității făptuitorului. Repetarea acțiunilor de violență în familie prezintă pericol atât pentru familia sa cât și pentru societate. Aplicarea pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității îl poate favoriza pe agresor să săvârșască alte acțiuni similare, iar de către alte persoane va fi apreciată ca o atitudine tolerantă din partea statului a comportamentului prejudiciabil și va diminua încrederea societății în echitatea sistemului de justiție.

Răspunderea penală pentru neexecutarea ordonanței de protecție. Neexecutarea măsurilor din ordonanța de protecție, emisă de instanța de judecată, va fi calificată ca infracțiune, pasibilă de urmărire penală și pedeapsă penală conform art. 320¹ Cod penal – neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea măsurilor stabilite de instanța de judecată în ordonanța de protecție a victimei violenței în familie.

Latura obiectivă a infracțiunii se realizează prin acțiune sau inacțiune, ce constau în împotrivirea agresorului să execute măsurile de restricție indicate în ordonanța de protecție

(apropierea de locuința victimei, de locul aflării victimei, la o distanță ce nu i-ar asigura securitatea victimei; contactarea victimei, copiilor acesteia, altor persoane dependente de ea; vizitarea locului de muncă și de trai al victimei), fie prin neîntreprinderea acțiunilor necesare pentru executarea ordonanței de protecție (nepărăsirea locuinței comune, refuzul de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima ș. a.).

În cazul în care agresorul a manifestat violență îndreptată împotriva victimei în privința căreia există ordonanță de protecție fapta va constitui concurs de infracțiuni, inclusiv cea prevăzută de art. 201¹ alin. (2) lit. b) CP – violența în familie săvârșită în legătură cu solicitarea sau aplicarea măsurilor de protecție.

În cazurile în care din circumstanțele comiterii infracțiunii reiese cauzarea prejudiciului moral, fizic sau material, persoana, în privința căreia a fost emisă ordonanța de protecție va fi recunoscută în calitate de parte vătămată, chiar dacă art. 320¹ Cod penal face parte din capitolul XIV „Infracțiuni contra justiției” și obiectul juridic al infracțiunii îl constituie relațiile sociale referitoare la asigurarea autorității hotărârilor judecătorești.

Răspunderea contravențională. Codul contravențional a fost completat cu art. 78¹ – violența în familie – maltratarea sau alte acțiuni violente, comise de un membru al familiei în privința altui membru al familiei, care au provocat vătămare neînsemnată a integrității corporale.

Potrivit pct. 74 din Partea V – vătămarile neînsemnate, din Regulamentul de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale din 27.06.2003, aprobat prin ordinul ministrului sănătății nr. 199 din 27 iunie 2003 – din vătămări neînsemnate fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății mai mult de 6 zile sau o incapacitate permanentă de muncă.

Concomitent, componente ale Părții V – vătămări neînsemnate sunt normele ce statuează asupra genului specific de acțiune asupra organismului – bătăile, chinuirea și torturarea.

Bătăile (caracteristice violenței în familie), conform pct. 76 din Regulament, se caracterizează prin aplicarea loviturilor multiple și repetate. Dacă în urma bătăilor sunt provocate vătămări corporale și ale sănătății, gravitatea acestora este apreciată în conformitate cu prevederile prezentului Regulament. În cazurile când în urma bătăilor n-au fost depistate vătămări corporale și ale sănătății, medicul legist în Raportul de expertiză medico-legală (Raportul de examinare medico-legală) notează acuzele persoanei examinate, iar în concluzii indică faptul că semne obiective de vătămări corporale și ale sănătății n-au fost depistate.

În pct. 79 al aceluiași Regulament este menționat faptul că *constatarea acțiunilor de tipul bătăilor, chinuirii sau torturii sunt de competența organelor de urmărire penală și instanței de judecată. Medicul legist are obligațiunea numai de a constata prezența, caracterul și vechimea vătămarilor corporale și ale sănătății generate de anumite acțiuni menționate, agentul vulnerant și semnele modului de producere a vătămarilor în baza datelor medicale.*

Prin urmare, reiterăm că, dacă, în rezultatul acțiunilor ilegale asupra organismului/corpului care intră în categoria noțiunilor de tip bătăi, chinuiri, torturări, nu s-au stabilit

vătămări corporale de medicul legist, atunci constatarea acestora ține de competența organelor de urmărire penală prin alte probe și urmează a fi calificate ca vătămări neînsemnate, fiindcă sunt incluse în Partea V a Regulamentului – vătămări neînsemnate.

Aspecte penale privind combaterea violenței în familie în cazul în care copiii sunt victime

Menționăm că pedeapsa pentru violența în familie nu trebuie să fie mai ușoară decât pentru acțiuni similare, comise în privința persoanelor necunoscute. Deseori, instanțele au tendința de a minimaliza gravitatea unor asemenea infracțiuni și aplică pedepse reduse chiar și în situații în care gravitatea faptei în concret este mare. Or, pedeapsa penală pentru violență în familie trebuie să fie proporțională pericolului social al acestor acțiuni. De regulă, victima violenței din familie suferă incomparabil mai mult de pe urma acțiunilor agresorului, care este o persoană apropiată, decât victima unui act violent comis în afara familiei, de un necunoscut. Aceasta pentru că actul de violență din partea unui membru al familiei cauzează nu doar suferințe fizice, dar și suferințe psihice. Mai mult ca atât, victima violenței din familie, de regulă, nu are un alt refugiu, iar agresorul se află în permanență alături, fapt care perpetuează relațiile ostile dintre membrii familiei. În cele din urmă, atmosfera tensionată în familie afectează copiii.

Cazurile de violență în familie în care copiii, direct sau indirect, devin victime sunt aduse imediat la cunoștința autorității tutelare de către polițist. În cazul existenței unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, autoritatea tutelară are obligația de a-l lua de la părinți sau de la persoanele în grijă cărora acesta se află și de a asigura plasamentul său de urgență, conform art. 11 din Legea 140/2013.

În cazul în care, ca urmare a evaluării inițiale, se constată existența unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, autoritatea tutelară, în a cărei rază este locul aflării acestuia, dispune imediat luarea copilului de la părinți sau de la persoanele în grijă cărora acesta se află, comunicând acest fapt procurorului în termen de cel mult 24 de ore.

Autoritatea tutelară locală emite dispoziția privind plasamentul de urgență al copilului și informează în acest sens autoritatea tutelară teritorială în a cărei rază este locul de plasament al copilului în cazul luării copilului de la părinți în condițiile art. 10 alin. (1) sau în cazul lipsei părinților în momentul identificării copilului în situațiile specificate la art. 8 lit. d) – h) din Legea 140/2013.

Ținând cont de interesul superior al copilului, acesta poate fi plasat de urgență în:

- a) familia rudelor sau a altor persoane, cu care a stabilit relații apropiate (vecini, prieteni de familie etc.) și care doresc să primească/să țină copilul pentru a-l crește și educa în familia lor, în baza cererii scrise a acestora, pornind de la necesitatea asigurării stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educația copilului, ținând cont de identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică;
- b) servicii de plasament de tip familial;
- c) servicii de plasament de tip rezidențial.

Potrivit art. 11 alin. (3) din Legea 140/2013, copilul separat de părinți poate fi plasat de urgență pe un termen de până la 72 de ore, cu posibilitatea prelungirii termenului de plasament până la 45 de zile, perioadă în care se efectuează evaluarea complexă a situației copilului.

În cazul în care autoritatea tutelară, din anumite motive, nu poate interveni și există un pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, se recomandă polițiștilor de a solicita ajutorul serviciului medical de urgență pentru a transporta copilul la instituția medicală și a-l examina în vederea depistării eventualelor leziuni și a-i acorda asistența medicală necesară. Astfel, copilului i se va asigura un loc de plasament în instituția medicală până în ziua următoare, după care va fi preluat de către asistentul social comunitar.

CAPITOLUL II. Drept procesual

TEMA 1. Identificarea și prevenirea violenței în familie

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- cunoască autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie;
- distingă rolurile autorităților și instituțiilor abilitate prin legislație cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie;
- înțeleagă conceptul de „intervenție eficientă” a poliției, a asistenței sociale și a instituțiilor medicale în cazurile de violență în familie;
- determine problemele existente în procesul de cooperare dintre autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie;
- conștientizeze importanța obligației de „diligentă” conform jurisprudenței CtEDO;
- identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.

II. Repere de conținut

Identificarea și prevenirea violenței în familie reprezintă o obligație constituțională a Republicii Moldova. Suplimentar, prin aderarea la CEDO, Republica Moldova și-a asumat obligația de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale omului consfințite de CEDO. În context, statul a investit prin lege o serie de autorități și instituții cu atribuții de prevenire și de combatere a violenței în familie.

Identificarea și prevenirea violenței în familie

Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie stabilește atribuții concrete structurilor abilitate, reieșind din competențele funcționale.

În conformitate cu prevederile art. 7 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie sunt: a) organele centrale de specialitate ale statului (Ministerul Sănătății Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției); b) autoritățile de specialitate ale administrației publice locale de nivelul al doilea și structurile desconcentrate: secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei; direcțiile generale de învățământ, tineret și sport; organele ocrotirii sănătății; subdiviziunile teritoriale ale poliției; c) administrația publică locală de nivelul întâi.

Organul central de specialitate abilitat cu funcții de elaborare și de promovare a politicilor de prevenire și de combatere a violenței în familie și de asistență socială a victimelor și agresorilor este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în calitate de organ central de specialitate al statului, abilitat cu funcții de elaborare și de promovare a politicilor de prevenire și de combatere a violenței în familie, precum și de asistență socială a victimelor și a agresorilor, asigură instituirea și menținerea serviciului de asistență telefonică gratuită care oferă consilierea apelanților, în regim de 24 din 24 de ore, 7 zile din săptămână, privind prevenirea violenței în familie și privind serviciile disponibile pentru subiecții violenței în familie. Serviciul este anonim și confidențial; organizarea, în comun cu partenerii de dezvoltare, a studiilor și campaniilor de informare pentru prevenirea și combaterea violenței în familie; elaborarea unui raport anual cu privire la violența în familie și violența față de femei cu participarea tuturor autorităților și instituțiilor abilitate cu funcția de prevenire și combatere a violenței în familie. Raportul anual urmează a fi prezentat Guvernului până la data de 31 martie și făcut public.

Concomitent, organele centrale de specialitate ale statului (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Justiției), în limitele competenței lor, asigură elaborarea și promovarea politicii de consolidare a familiei, de prevenire și combatere a violenței în familie, de acordare a protecției și asistenței victimelor și agresorilor; coordonează activitatea în domeniu a structurilor descentralizate/desconcentrate; colectează sistematic date statistice pe domeniu, dezagregat pe sexe, oferă suport în realizarea cercetărilor privind fenomenul de violență în familie; consolidează capacitățile resurselor umane din domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, asigură pregătirea și perfecționarea lor continuă; conlucrează cu organizații neguvernamentale, cu persoane fizice și juridice implicate în activități de prevenire și de combatere a violenței.

Competența autorităților de specialitate ale administrației publice locale de nivelul al doilea și structurile desconcentrate este reglementată de art. 8 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

În cadrul secțiilor/direcțiilor respective se desemnează un specialist responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, de coordonarea activităților specifice în cadrul instituției sale și de colaborarea în desfășurarea activităților comune la nivelul teritoriului administrativ, în baza unor proceduri stabilite de conlucrare în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie.

Autoritățile abilitate își vor exercita atribuțiile atât față de victima violenței în familie cât și față de agresor. În toate cazurile vor asigura confidențialitatea informației, **victima fiind tratată cu demnitate, încredere în capacitățile și resursele personale, empatie, susținere și respectare a deciziilor personale. Față de agresor vor avea un comportament corespunzător care se bazează pe înțelegerea că violența este un comportament intenționat, de care este responsabil în totalitate și care nu poate fi justificat sau tolerat.** În toate cazurile concrete de violență în familie, la intervenția specialiștilor vizați, se va da prioritate acțiunilor de izolare și scoatere din familie a agresorului, iar în cazurile când acest lucru nu este posibil, se va recurge la plasarea victimei în centrele de reabilitare a victimelor violenței în familie.

Secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei, prin intermediul specialistului responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie: conlucrează cu organele de poliție în activitatea de identificare a persoanelor predispuse la comiterea actelor de violență în familie; actualizează baza de date, la nivel teritorial, ce vizează fenomenul violenței în familie; plasează, după caz, victima în centrul de reabilitare, oferindu-i asistență corespunzătoare; redirecționează cazul către specialiștii din centre/serviciile de asistență și protecție; realizează, în comun cu alte autorități abilitate și în colaborare cu organizațiile neguvernamentale din domeniu, programe informaționale în vederea prevenirii violenței în familie; determină necesitatea creării de centre/servicii de asistență și protecție a victimelor violenței în familie și a copiilor lor și de centre/servicii de asistență și consiliere a agresorilor familiali, asigurând sprijinul metodologic și informațional al acestora; monitorizează și coordonează activitățile profesionale ale asistenților sociali din cadrul primăriilor de prevenire a violenței în familie, de sprijinire/consiliere a victimelor și de resocializare a agresorilor; monitorizează victimele și le acordă asistență după ce au părăsit centrele de reabilitare.

Direcțiile generale de învățământ, tineret și sport realizează programe educaționale pentru părinți și copii în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie; asigură desfășurarea activităților de consiliere în vederea reabilitării psihologice și psihosociale a copiilor victime ale violenței în familie; sesizează de îndată în mod obligatoriu autoritatea tutelară și poliția asupra cazurilor de violență în familie, inclusiv asupra cazurilor de violență în familie împotriva copiilor.

Instituțiile medicale de toate tipurile și nivelurile organizează campanii de informare; comunică poliției și autorității tutelare, prin intermediul cadrelor medicale, cazurile de violență în familie; asigură consiliere și asistență medicală victimelor; soluționează, în limitele competenței, cererea victimei de examinare medico-legală a gravității vătămării integrității corporale sau a sănătății; asigură realizarea programelor de dezalcoolizare, dezintoxicare, de tratament psihoterapeutic, după caz, cu suportul cheltuielilor

din mijloacele agresorului sau, după caz, din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală.

Un rol primordial în prevenirea și combaterea violenței în familie revine poliției. Organele de poliție, la nivel de structură specializată, identifică, înregistrează și raportează cazurile de violență în familie; asigură evidența nominală a agresorilor; sesizează, în cazul copiilor victime ale violenței în familie, autoritățile tutelare; examinează cererile și sesizările referitor la conflicte familiale, la acte de violență, la amenințări cu moartea sau la existența unui pericol iminent de realizare a lor; vizitează familiile ai căror membri sunt luați la evidență, efectuează lucrul de prevenire a comiterii repetate a actelor de violență în familie; dispune eliberarea ordinului de restricție de urgență în privința agresorului, dacă, din circumstanțele stabilite la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, există o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violență în familie și/sau persistă un pericol iminent de repetare/comitere a acțiunilor violente; adresează cerere pentru obținerea ordonanței de protecție în situație de criză în baza cererii depuse de victimă sau a sesizării de caz; asigură supravegherea executării ordonanței de protecție; monitorizează și instrumentează, în comun cu asistenții sociali, cazurile de violență în familie din teritoriul deservit, actualizează baza de date cu informații din domeniu; conlucrează cu autoritățile abilitate în domeniu, cu societatea civilă în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie.

Autoritățile publice locale indicate trebuie să ia măsuri în vederea prevenirii și combaterii actelor de violență, asigurării protecției eficiente a victimelor violenței în familie, resocializării agresorilor. Printre aceste măsuri se înscriu identificarea potențialelor familii afectate de violență și asigurarea evidenței cazurilor de violență în familie din localitate; identificarea situațiilor de criză și referirea victimelor violenței în familie spre serviciile de specialitate; să ofere organelor poliției suportul necesar în procesul de urmărire penală a cazurilor de violență în familie.

În vederea asigurării unei abordări sistemice a protecției și asistenței subiecților violenței în familie, desfășurării activităților comune de prevenire și combatere a violenței în familie, specialiștii abilitați din cadrul autorităților enunțate se desemnează, prin ordinul conducătorului, în echipa multidisciplinară teritorială.

Membrul echipei multidisciplinare teritoriale este responsabil de rezultatele lucrului efectuat; asigură confidențialitatea informației privind identitatea și viața privată a victimei; colaborează eficient cu alți membri ai echipei; participă la ședințele echipei; îndeplinește sarcinile în termenele prevăzute de legislație.

Agresorii sancționați contravențional sau condamnați pentru fapte de violență în familie pot fi obligați de către instanța de judecată să participe la programe probaționale, potrivit art. 9 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Activitatea de probațiune este înfăptuită de organele de probațiune în condițiile legii.

În vederea reglementării modalităților de conlucrare a actorilor cu competențe în prevenirea și combaterea violenței în familie, a procedurii de identificare și soluționare interdisciplinară a cazurilor înregistrate, de supraveghere a îndeplinirii măsurilor de

protecție, au fost adoptate acte departamentale: Instrucțiuni privind intervenția secțiilor/direcțiilor asistență socială și protecție a familiei în cazurile de violență în familie, aprobate prin ordinul ministrului muncii și protecției sociale nr. 22 din 09.02.2012; Instrucțiune metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, aprobate prin ordinul șefului Inspectoratului General de Poliție nr. 360 din 08.08.2018 și Instrucțiuni privind intervenția instituțiilor medicale în cazurile de violență în familie, aprobate prin ordinul Ministrului Sănătății nr. 155 din 24.02.2012.

Rolurile autorităților și instituțiilor abilitate prin legislație cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie și cooperarea dintre ele

Persoanele cu funcție de răspundere și alte persoane care cunosc existența unui pericol pentru viața și sănătatea unei potențiale victime trebuie să comunice acest fapt autorităților abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie.

Autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie, conform art. 7 din Legea 45/2007, sunt:

1. Autoritățile administrației publice centrale de specialitate:

- a) Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- b) Ministerul Educației, Culturii și Cercetării;
- c) Ministerul Afacerilor Interne;
- d) Ministerul Justiției.

2. Autoritățile locale de specialitate:

- a) secțiile/direcțiile raionale de asistență socială și de protecție a familiei;
- b) direcțiile generale de învățământ, tineret și sport;
- c) organele ocrotirii sănătății;
- d) organele de poliție;
- e) centrele/serviciile de reabilitare a victimelor și agresorilor;
- f) alte organizații cu activități specializate în domeniu.

Autoritățile administrației publice centrale de specialitate, în limitele competenței lor, exercită următoarele atribuții:

- a) asigură elaborarea și promovarea politicii de consolidare a familiei, de prevenire a violenței în familie, de acordare a protecției și asistenței victimelor și agresorilor;
- b) coordonează activitatea în domeniu a structurilor descentralizate/desconcentrate;
- c) coordonează, evaluează și monitorizează activitatea centrelor/serviciilor de reabilitare a victimelor și agresorilor;
- d) stabilesc procedurile de identificare, de înregistrare și de raportare a cazurilor de violență în familie, conform principiilor statistice, dezagregate pe sexe;
- e) consolidează capacitățile resurselor umane din domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie;

f) conlucrează cu organizații neguvernamentale, cu persoane fizice și juridice implicate în activități de prevenire și de combatere a violenței.

Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale este autoritatea publică centrală abilitată cu funcții de elaborare și de promovare a politicilor de prevenire și de combatere a violenței în familie și de asistență socială a victimelor și agresorilor.

Pe lângă Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale activează *Consiliul coordonator interministerial în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie*, în continuare – Consiliul coordonator. Regulamentul Consiliului coordonator este aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 72 din 07.02.2012.

Consiliul coordonator este responsabil de asigurarea coordonării și colaborării dintre ministere și alte autorități administrative centrale cu competențe în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. Din componența Consiliului coordonator fac parte câte un reprezentant al autorităților centrale de specialitate, reprezentanții societății civile și alte părți interesate.

Autoritățile administrației publice locale exercită următoarele atribuții:

- a) formează echipe multidisciplinare în domeniu;
- b) organizează centre/servicii de reabilitare a victimelor și agresorilor în conformitate cu standardele internaționale;
- c) organizează campanii de informare, studii și alte acțiuni privind prevenirea violenței în familie;
- d) dezvoltă parteneriate sociale cu organizații neguvernamentale, inclusiv cu fundații, sindicate, patronate, cu organisme internaționale care să contribuie la prevenirea și combaterea violenței în familie

Secțiile/direcțiile raionale de asistență socială și de protecție a familiei reprezintă structura locală abilitată cu funcții de implementare a politicilor de prevenire a violenței în familie și de asistență socială a victimelor, în cadrul cărora se desemnează câte un specialist responsabil de domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie, prin intermediul căruia exercită următoarele atribuții:

- a) conlucrează cu organele afacerilor interne în activitatea de identificare a persoanelor predispușe la comiterea actelor de violență în familie;
- b) actualizează baza de date, la nivel teritorial, ce vizează fenomenul violenței în familie;
- c) plasează, după caz, victima în centrul de reabilitare, oferindu-i asistența corespunzătoare;
- d) desfășoară activitate de consiliere psihologică și psihosocială a victimelor, în vederea lichidării consecințelor actelor de violență în familie, prin mijloace proprii sau redirectionând cazul către specialiști din centrele de reabilitare;
- e) înlesnește, la solicitarea organelor de drept, accesul agresorului la programele de reabilitare;
- f) apără drepturile și interesele legitime ale victimelor, inclusiv ale victimelor minore;

- g) realizează, în comun cu alte autorități abilitate și în colaborare cu organizațiile neguvernamentale din domeniu, programe informaționale în vederea prevenirii violenței în familie;
- h) determină necesitatea creării de centre/servicii de reabilitare a victimelor și a agresorilor, asigură acestor centre/servicii sprijin metodologic și informațional;
- i) monitorizează și coordonează activitățile profesionale ale asistenților sociali din cadrul primăriilor de prevenire a violenței în familie, de sprijinire/consiliere a victimelor și de resocializare a agresorilor;
- j) prezintă Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale rapoarte semestriale despre activitățile desfășurate în teritoriu de secții/direcții, asistenți sociali conform parteneriatelor stabilite;
- k) monitorizează victimele și le acordă asistență după ce au părăsit centrele de reabilitare.

Celelalte servicii publice de nivel local desemnează persoane cu atribuții privind prevenirea și combaterea violenței în familie, responsabile de coordonarea activităților specifice în cadrul instituției sale și de colaborarea în desfășurarea activităților comune la nivelul teritoriului administrativ, în baza unor proceduri stabilite de conlucrare în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie.

Direcțiile generale de învățământ, tineret și sport exercită următoarele atribuții:

- a) asigură informarea și instruirea cadrelor didactice în vederea calificării actelor de violență în familie, aplicării metodelor și mijloacelor de prevenire a unor astfel de acte și de sesizare a autorităților abilitate;
- b) realizează, în comun cu alte autorități abilitate și în colaborare cu organizațiile neguvernamentale din domeniu, programe educaționale pentru părinți și copii în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie;
- c) asigură desfășurarea activităților de consiliere în vederea reabilitării psihologice și psihosociale a copiilor victime ale violenței în familie;
- d) comunică autorităților abilitate, prin intermediul cadrelor didactice, sesizând de îndată, în mod obligatoriu, autoritatea tutelară și poliția, cazurile de violență în familie, inclusiv cazurile de violență în familie împotriva copiilor.

Instituțiile medicale de toate tipurile și nivelurile exercită următoarele atribuții:

- a) organizează campanii de informare;
- b) comunică poliției și autorității tutelare, prin intermediul cadrelor medicale, cazurile de violență în familie;
- c) asigură consiliere și asistență medicală victimelor;
- d) inițiază și realizează programe și servicii adresate agresorilor;
- e) asigură realizarea programelor de dezalcoolizare, dezintoxicare, de tratament psihoterapeutic, după caz, cu suportul cheltuielilor din mijloacele abuzatorului sau, după caz, din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală;
- f) inițiază parteneriate durabile cu toate programele care vizează sănătatea mamei și a copilului;

- g) încheie contracte de prestare a serviciilor medicale cu centrele/serviciile de reabilitare a victimelor și agresorilor.

Organele afacerilor interne, la nivel de structură specializată, exercită următoarele atribuții:

- a) identifică, înregistrează și raportează cazurile de violență în familie;
- b) asigură evidența nominală a agresorilor;
- c) sesizează, în cazul copiilor victime ale violenței în familie, autoritățile tutelare;
- d) examinează cererile și sesizările parvenite din partea cetățenilor, instituțiilor medicale, centrelor medico-legale și a altor instituții referitor la conflicte familiale, la acte de violență, la amenințări cu moartea sau la existența unui pericol iminent de realizare a lor;
- e) vizitează familiile ai căror membri sunt luați la evidență, efectuează lucrul de prevenire a comiterii repetate a actelor de violență în familie;
- f) efectuează, în situații de criză, reținerea administrativă a agresorului, în funcție de gravitatea cazului;
- g) se adresează către autorități judecătorești pentru obținerea ordonanței de protecție în situație de criză în baza cererii depuse de victimă sau a sesizării de caz; asigură executarea ordonanței de protecție;
- h) în cazul comiterii actului de violență în familie, explică victimei drepturile ei, iar la cererea acesteia, îi acordă ajutor spre a fi plasată în centrul de reabilitare;
- i) informează victima despre dreptul ei de a beneficia de asistență juridică gratuită;
- j) asigură agresorilor, inclusiv celor aflați în arest administrativ, accesul la serviciile de reabilitare;
- k) asigură securitatea, paza și ordinea publică în centrele de reabilitare a victimelor;
- l) monitorizează și instrumentează, în comun cu asistenții sociali, cazurile de violență în familie din teritoriul deservit, actualizează baza de date cu informații din domeniu;
- m) conlucrează cu autoritățile abilitate în domeniu, cu societatea civilă în vederea prevenirii și combaterii violenței în familie.

De competența Departamentului Instituțiilor Penitenciare ține: organizarea resocializării agresorilor în penitenciare, precum și conlucrarea cu alte autorități abilitate în domeniu.

Centrele de reabilitare a victimelor și agresorilor pot fi create de:

- a) Guvern, la propunerea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- b) autoritățile administrației publice locale, la propunerea comisiei pentru probleme sociale;
- c) organizațiile internaționale și organizațiile neguvernamentale, cu informarea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale;
- d) autoritățile administrației publice și organizațiile neguvernamentale sau private, în baza unui acord de activitate comună.

Standardele de funcționare a centrelor/serviciilor de reabilitare a victimelor și agresorilor sunt stabilite și monitorizate de către Guvern.

Centrele activează în baza propriului regulament de organizare și funcționare, aprobat de către fondatori.

Cheltuielile aferente activității centrelor sunt suportate de la bugetul comun al fondatorilor. Organizarea și funcționarea centrelor poate fi susținută, material și financiar, și de agenți economici și întreprinzători în condițiile Legii cu privire la filantropie și sponsorizare.

Centrul de reabilitare a victimelor violenței în familie este o instituție specializată care oferă cazare, hrană, asistență juridică, socială, psihologică și medicală de urgență, pază și protecție, precum și asistență pentru contactarea rudelor. În conformitate cu Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a centrelor de reabilitare a victimelor violenței în familie, aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 129 din 22.02.2010, Centrul:

- a) asigură protecție și cazare victimelor până la rezolvarea situației familiale, dar nu mai mult de 3 luni;
- b) acordă asistență psihologică, pedagogică, socială și juridică, îngrijire medicală membrilor de familie care sunt sau care pot fi victime;
- c) efectuează, în caz de urgență, atunci când izolarea de agresor se impune ca o măsură de protecție, plasamentul victimei, la cererea ei, iar al copilului – cu acordul reprezentantului legal sau al autorității tutelare;
- d) interzice agresorului accesul în incintă;
- e) anunță organele de resort despre săvârșirea actelor de violență în familie;
- f) studiază și generalizează cauzele și condițiile producerii actelor de violență în familie.

Centrul de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali este o instituție de profil social, ce prestează servicii integrate de asistență și consiliere specializată persoanelor care comit acte de violență în familie, adolescenților cu comportament violent, manifestat atât în cadrul familiei cât și în afara ei.

Scopul Centrului este de a oferi asistență și consiliere agresorilor familiali pentru a nu admite repetarea actelor de violență și pentru schimbarea comportamentului violent al acestora. Pentru realizarea acestui scop, sunt stabilite următoarele obiective principale:

- a) prestarea serviciilor complexe de calitate, conform necesităților identificate ale beneficiarilor (femei/bărbați, băieți/fete), în vederea schimbării comportamentului violent;
- b) informarea publicului larg în vederea combaterii stereotipurilor legate de percepția socială a rolurilor femeilor și bărbaților în familie și în societate, axată pe promovarea corectă a imaginilor femeilor și bărbaților;
- c) informarea publicului larg cu privire la problema violenței în familie ca încălcare a drepturilor fundamentale ale omului;
- d) acordarea asistenței beneficiarilor în vederea reintegrării lor în familie și în societate;
- e) dezvoltarea abilităților de comunicare nonviolente;
- f) realizarea activităților de prevenire, asistare și monitorizare a beneficiarilor;
- g) facilitarea accesului/referirea la tratamentul psihiatric, neurologic, de dezalcoolizare sau dezintoxicare a agresorilor, după necesitate;

- h) facilitarea accesului/referirea la cursuri de instruire și recalificare a agresorilor, pentru plasarea lor în câmpul muncii.

Centrul își desfășoară activitatea în cooperare cu organele abilitate cu funcția de prevenire și combatere a fenomenului de violență în familie și este coordonat metodologic de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Afacerilor Interne.

Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali și standardele minime de calitate sunt aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 496 din 30.06.2014.

Tuturor specialiștilor care intervin în cazurile de violență în familie li se recomandă

respectarea următoarelor principii:

- a) legalitatea;
- b) egalitatea;
- c) confidențialitatea;
- d) accesul la justiție;
- e) protecția și securitatea victimei;
- f) cooperarea autorităților administrației publice cu societatea civilă și cu organizațiile internaționale.

Totodată, autoritățile abilitate își vor exercita atribuțiile atât față de victima violenței în familie cât și față de agresor. Modalitățile de conlucrare a actorilor cu competențe în prevenirea și combaterea violenței în familie, procedurile de identificare și soluționare interdisciplinară a cazurilor înregistrate sunt reglementate în actele departamentale adoptate.

Intervenția eficientă a poliției

Instrucțiunea metodică privind intervenția poliției în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie, aprobate prin ordinul șefului Inspectoratului General de Poliție nr. 360 din 08.08.2018 stabilește modul de organizare a activității poliției, în vederea realizării atribuțiilor legale în procesul prevenirii fenomenului violenței în familie, identificării și contracarării faptelor de violență în familie, asigurării protecției și asistenței victimelor, responsabilizării și resocializării agresorilor familiali.

În cazul sesizării poliției referitor la cazurile de violență în familie, angajații poliției, se deplasează la fața locului, în calitate de organ de constatare, trebuie să dispună de actele și formularele necesare pentru constatarea cazului și evaluarea riscului; să verifice informația despre agresor și victimă (*aflarea la evidența nominală în categoria agresorilor familiali, deținerea armei de foc, dispunerea de antecedente penale sau contravenționale*); să verifice existența ordonanței de protecție pentru membrii familiei vizate sau acțiunea ordinului de restricție de urgență în privința agresorului; să stabilească prezența altor victime (copiilor, vârstnicilor sau persoanelor cu dizabilități), în special, persoanele care necesită asistență medicală primară sau de urgență; în caz de necesitate, să acorde primul ajutor persoanelor care au avut de suferit în rezultatul actelor de violență în familie.

În cazul eliberării ordinului de restricție de urgență, angajații Sectorului de poliție din raza de domiciliere a agresorului, vor asigura evidența nominală a agresorului și vor iniția dosarul de acumulare (fișa de evidență) a lucrului de prevenire individuală. Agresorul are dreptul să conteste ordinul de restricție de urgență în instanța de judecată în condițiile contenciosului administrativ.

Angajații poliției din raza de domiciliere a agresorului/victimei supraveghează comportamentul agresorului în privința căruia au fost aplicate restricții prin ordinul de restricție de urgență, precum și desfășoară măsuri de prevenire individuală în privința acestuia.

În procesul supravegherii respectării restricțiilor impuse prin ordinul de restricție de urgență, angajații Sectorului de poliție, periodic, dar nu mai rar decât o dată în două zile, vor desfășura vizite inopinate, în timpul zilei (interval de timp cuprins între orele 6.00 și 22.00), în orice zi a săptămânii, la domiciliul agresorului sau al victimei, în vederea verificării respectării ordinului de restricție de urgență, precum și desfășurării măsurilor de prevenire individuală.

Potrivit instrucțiunilor, dacă, urmare a evaluării riscurilor la locul faptei, nu se stabilesc circumstanțe din care rezultă o bănuială rezonabilă că persistă un pericol iminent de repetare sau de comitere a acțiunilor violente, astfel fiind lipsă temeiul pentru eliberarea ordinului de restricție de urgență în privința agresorului, poliția va aplica o avertizare scrisă agresorului familial și-l va supune măsurilor de prevenire individuală și va informa asistentul social despre cazul de violență în familie comis, cu elaborarea unui plan comun, privind asigurarea securității victimei, informarea acesteia despre serviciile de care beneficiază și locurile posibile de plasament, precum și referirea cazului serviciilor sau organelor competente.

Instrucțiunea metodică indicată reglementează și mecanismul de evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie. Astfel, în cazurile de violență în familie, organul de constatare sau organul de urmărire penală, prezenți la fața locului, vor evalua riscul prin chestionarea subiecților violenței în familie (victimei) referitor la factorii de risc, care generează violența în familie sau care pot favoriza escaladarea actelor de violență și abuz asupra victimelor.

Chestionarea, de regulă, reprezintă un set de întrebări, în procesul de constatare a cazului de violență în familie, incluse în formular, la care se va da răspuns atât de către victimă cât și de către alte persoane sau un alt specialist care vine în contact cu victima sau familia ei.

Chestionarul de evaluare a riscului nu reprezintă un act procesual, dar servește drept supliment pentru emiterea ordinului de restricție de urgență sau ordonanței de protecție pe marginea cazului de violență în familie sesizat.

Dacă, urmare a completării Chestionarului de evaluare a riscurilor, evaluatorul va stabili riscul „**Ridicat**”, precum și dacă la propria sa convingere se va releva existența unui pericol iminent de comitere a acțiunilor de violență în familie, organul de constatare sau organul de urmărire penală vor dispune eliberarea ordinului de restricție de urgență.

Realizând sarcina de a preveni și combate violența în familie, poliția asigură siguranța victimelor violenței în familie și trebuie să pună accent pe reținerea și tragerea la răspundere a autorilor actelor de violență.

Instrucțiunea metodică privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie obligă colaboratorii poliției să asigure, în scop de prevenție, evidența nominală a agresorilor și a persoanelor predispuse la comiterea actelor de violență în familie, în vederea documentării cazurilor săvârșite și pentru inițierea procedurii de aplicare a restricțiilor. Pentru luarea la evidență a persoanelor care manifestă comportament violent sau care sunt predispuse la comiterea actelor de violență, este suficient doar un singur caz, faptele căruia în procesul controlului s-au adevărit.

În cazul comiterii actelor de violență în familie, organele afacerilor interne vor acționa în baza unor sesizări scrise, verbale sau înștiințare telefonică despre actele de violență în familie (inclusiv încălcarea ordonanței de protecție).

Dacă actele de violență sunt comunicate prin internet, telefon, teletip, fax, telefax, precum și în cazul informațiilor date publicității prin intermediul mass-media, al semnelor verbale sau scrise, organul de constatare va întocmi un raport de autosesizare, în care va descrie faptele și circumstanțele care i-au fost aduse la cunoștință.

În cazul în care din aceste informații rezultă bănuiala rezonabilă că a fost săvârșită infracțiunea prevăzută de art. 201¹ CP, raportul de autosesizare va fi înregistrat imediat, dar nu mai târziu decât în 24 ore, în *Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1)* al Serviciului de gardă al Inspectoratului de Poliție teritorial, pentru începerea procesului penal.

În cazul în care, la examinarea informațiilor parvenite în forma descrisă reprezentantul organului de constatare, prin intermediul măsurilor operative de investigații și actelor de constatare, va releva o bănuială rezonabilă cu privire la săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 201¹ CP, acesta va efectua acțiuni procesuale în conformitate cu prevederile art. 273 CPP și va întocmi un proces-verbal în care va consemna acțiunile efectuate și circumstanțele constatate.

Având calitatea unui organ de constatare, prin prisma art. 273 alin. (1), (2), (3), (4) CPP, poliția este în drept să rețină făptuitorul, să ridice corpurile delictive, să solicite informațiile și documentele necesare pentru constatarea infracțiunii, să citeze persoane și să obțină de la ele declarații, să procedeze la evaluarea pagubei, să efectueze orice alte acțiuni care nu suferă amânare.

Toate actele de constatare întocmite împreună cu mijloacele de probă consemnate se predau, în termen de 24 de ore, de către organele de constatare din cadrul poliției către organul de urmărire penală.

În cazul în care făptuitorul a fost reținut, acesta este predat, nu mai târziu de 3 ore de la momentul reținerii *de facto*, organului de urmărire penală³⁶.

Organul de urmărire penală, sesizat de săvârșirea infracțiunii prevăzută de art. 201¹ CP, va acționa în conformitate cu prevederile art. 262–265 CPP.

Poliția are obligațiunea să reacționeze cu promptitudine la orice apel legat de o situație de violență în familie. Deseori, pentru o intervenție promptă, poliția este obligată să pătrundă în locuință. Aceasta se face cu acordul proprietarului casei sau al locatarilor. Însă, când accesul poliției este îngădit de refuzul agresorului sau al victimei, pătrunderea în locuință poate avea loc, dacă există o bănuială rezonabilă că acțiunile agresorului pot fi soldate cu consecințe grave sau dacă există pericol iminent pentru viața sau sănătatea celorlalte persoane.

În atare situații, poliția poate acționa în conformitate cu prevederile art. 12 CPP, cu respectarea principiului inviolabilității domiciliului și cu informarea imediată a procurorului despre pătrunderea în locuință, pentru obținerea autorizației de la judecătorul de instrucție.

În cazurile de violență în familie, de regulă, la fața locului se deplasează o echipă constituită din doi polițiști. În cazul în care localitatea are un singur polițist, acesta va apela la unitatea de gardă sau alte subdiviziuni specializate și se va deplasa la fața locului însoțit de cel puțin încă un polițist.

Potrivit art. 25 alin. (13) din Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, polițistul are împuternicirea să intre sau să pătrundă, în modul stabilit de lege, utilizând la necesitate mijloace speciale, în orice încăpere sau proprietate în scop de curmare a infracțiunilor, urmărire a persoanelor suspectate de comiterea infracțiunilor.

La fața locului polițistul trebuie: să identifice agresorul și victima, să stabilească natura relațiilor dintre subiecți, să identifice semnele agresiunii fizice, să identifice prezența copiilor, să stabilească dacă au fost folosite arme sau alte corpuri delictive, să stabilească dacă au fost deteriorate bunuri.

În cazul efectuării acțiunilor procesuale fără mandat judiciar, organul abilitat să efectueze aceste acțiuni imediat, dar nu mai târziu de 24 de ore de la terminarea acțiunii, prezintă instanței de judecată materialele respective pentru controlul legalității acestor acțiuni.

În scopul descoperirii urmelor cazului de violență în familie, corpurilor delictive și pentru a stabili circumstanțele faptei ori alte circumstanțe care au importanță pentru justa soluționare a cazului, reprezentantul organului de constatare va efectua cercetarea la fața locului în conformitate cu prevederile art. 118 CPP, potrivit căruia cercetarea la fața locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează cu acordul în scris al proprietarului sau al posesorului ori, în lipsa acestuia, al unuia dintre membrii majori ai familiei sale.

³⁶ Ghid practic privind intervenția eficientă a poliției în cazurile de violență în familie.

În lipsa acordului în scris, cercetarea la fața locului a încăperii sau a domiciliului se efectuează în baza ordonanței organului de urmărire penală, cu autorizarea judecătorului de instrucție.

Dacă agresorul amenință în continuare victima cu moartea, cauzarea de vătămări corporale sau există un pericol iminent de realizare a acestora, reprezentantul organului de constatare/ofițerul de urmărire penală va evalua riscul și va întreprinde măsuri obligatorii de înlăturare a acestuia, prin eliberarea ordinului de restricție de urgență sau, după caz, aplicarea măsurilor procesuale de constrângere (reținerea) în baza art. 165 alin. (2) și art. 166 ale Codului de procedură penală. Respectiv, potrivit prevederilor art. 166 alin. (4) al Codului de procedură penală, reținerea persoanei poate avea loc până la înregistrarea infracțiunii în modul stabilit de lege. Înregistrarea infracțiunii se efectuează imediat, dar nu mai târziu de 3 ore de la momentul aducerii persoanei reținute la organul de urmărire penală. Reținerea persoanei nu poate depăși 72 de ore din momentul privării de libertate. Faptul reținerii, neîntârziat, dar nu mai târziu de 3 ore de la reținere, se comunică procurorului.

Intervenția eficientă a asistenței sociale

S-a observat că, din cauza slabei conștientizări a efectelor distructive ale violenței asupra persoanei sau lipsei de identificare a violenței în familie ca problemă socială la nivelul conștiinței comune, se menține și uneori chiar se întărește comportamentul violent.

Membrii familiei nu solicită suport public formal pentru stoparea violenței și uneori chiar o ascund, întrucât nu au o înțelegere clară nici a efectelor violenței asupra solidarității cuplului, nici puterea de a recunoaște în fața persoanelor străine, din afara familiei, eșecul în relațiile private, intime de familie. Se lasă impresia că violența apare ca o problemă privată, ce trebuie rezolvată în cuplul familial, și nu în afara lui. Aceasta, din cauza lipsei de încredere în capacitățile sistemului formal de intervenție eficientă sau a unor prejudecăți sociale care blamează victima. Acest lucru întărește un comportament tolerant față de violența în familie.

În acest complex de factori, care acționează asupra dezvoltării și menținerii violenței, se impune intervenția specializată a asistentului social.

În scopul prevenirii cazurilor de violență în familie, asistentul social comunitar identifică și ține evidența familiilor în care apar conflicte familiale, care se pot transforma în violență în familie, efectuează vizite în familiile respective, pentru a putea sesiza evoluția relațiilor interpersonale și starea psiho-emoțională din cadrul familiei, în conformitate cu etapele desfășurării acestei proceduri indicate în Managementul de caz, aprobat prin Ordinul Ministrului nr. 71 din 03.09.2008³⁷.

³⁷ Instrucțiuni privind intervenția secțiilor/direcțiilor asistență socială și protecție a familiei în cazurile de violență în familie, aprobate prin ordinul ministrului muncii, protecției sociale și familiei nr. 22 din 09.02.2012.

Identificarea acestor familii are loc prin următoarele căi: obținerea informației despre caz de la familie, rude, vecini sau comunitate; la cererea presupusei victime; la sesizarea altor actori comunitari (administrația publică locală, școala, instituțiile medicale, poliția etc.); cazuri descoperite în cadrul exercitării atribuțiilor de serviciu.

După identificarea violenței în familie, asistentul social trebuie să întreprindă acțiuni pentru a proteja victima. În cazul în care există pericol iminent pentru viața și sănătatea victimei, cu acordul ei, aceasta poate fi referită către centre de reabilitare pentru victimele violenței în familie.

Atât în cazul familiilor în care apar conflicte familiale cât și în cele presupuse a fi afectate de violența în familie, asistentul social aplică metoda principală de lucru – **Managementul de caz** prin intermediul căruia formulează problemele cu care se confruntă membrii familiei și stabilește necesitățile pentru depășirea situațiilor de dificultate. Elaborează și realizează *planuri individualizate de asistență* de comun acord cu beneficiarii și familiile acestora, oferă *servicii sociale primare*, totodată, *mobilizează comunitatea* în scopul soluționării cazurilor de violență în familie.

În cazul necesității informației sau a unui material de caracterizare a familiei la adoptarea unei decizii pe cazul de violență în familie, este valoroasă ancheta socială. Acesta este actul care constată situația materială și socială actuală a persoanei sau a familiei ce solicită asistență socială și care conține date referitoare la persoană sau la membrii familiei (vârstă, ocupație, venituri), la locuință și la bunurile pe care le posedă, la problemele cu care se confruntă aceștia (art. 1 din Legea 547/2003).

Ancheta socială este o investigație de o singură dată realizată în baza vizitei la domiciliu sau la locul aflării persoanei în dificultate (la rude, vecini etc.). Ancheta socială este efectuată conform standardelor existente și va include următoarele aspecte: datele de identificare ale familiei (date despre potențiala victimă și agresor), date despre membrii familiei, condițiile de trai, venitul lunar al familiei, problemele cu care se confruntă familia, date privind consumul de substanțe, forma de violență, dacă poate fi identificată, concluzii și recomandări pentru intervenție.

În cazurile în care, în urma efectuării anchetei sociale, s-a constatat producerea unor acte de violență în familie, asistentul social va informa victima despre drepturile de care dispune în baza Legii 45/2007, inclusiv dreptul de a beneficia de servicii de asistență și reabilitare și de a depune o cerere pentru obținerea ordonanței de protecție.

În cazul minorului – victimă a violenței în familie, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune la instanța judecătorească de către organul de tutelă/curatelă. În caz de imposibilitate de depunere a cererii de către victima-adult, la solicitarea acesteia, cererea este depusă de către procuror, organul de asistență socială sau poliție.

În cazul în care constată acte de violență în familie împotriva copiilor, asistentul social va acționa în conformitate cu Instrucțiunile interministeriale privind prevenirea, identificarea și intervenția în cazurile de violență, neglijare, exploatare împotriva copilului, care abordează cazurile de neglijare și abuz față de copil nu numai în mediul familial, ci

și în instituțiile educaționale, medicale, cele de asistență socială, inclusiv în instituțiile rezidențiale, serviciile de tip familial și altele.

În cazul în care a fost depusă o cerere de către victimă sau sesizare³⁸ privind cazul de violență în familie, asistentul social va înregistra cererea și întreprinde măsurile necesare în vederea soluționării imediate a acesteia, contactând de urgență ofițerul operativ de sector în vederea soluționării efective a cazului de violență în familie.

În cazurile în care asistentul social a fost sesizat privind cazul de violență în familie, el informează ofițerul operativ de sector telefonic și, după caz, în scris. Dacă familia a fost anterior la evidența asistentului social și există o anchetă socială privitor la această familie, asistentul social va folosi datele existente pentru o mai bună înțelegere a situației și o intervenție eficientă întru soluționarea cazului de violență în familie. În urma identificării și constatării cazului de violență în familie, asistentul social este obligat să întreprindă măsurile necesare pentru protecția în regim de urgență a victimei. În cazul în care există pericol iminent pentru viața și sănătatea victimei, cu acordul ei, aceasta poate fi referită către centrele de reabilitare pentru victimele violenței în familie. În toate cazurile de violență în familie se dă prioritate acțiunilor de izolare și scoatere din familie a agresorului, iar în cazurile când acest lucru nu este posibil – se va recurge la plasarea victimei.

În cazul în care a avut loc violența fizică sau sexuală, asistentul social urmează să consulte victima violenței în familie în vederea obținerii asistenței medicale, cât și a raportului de expertiză medico-legală, act oficial cu caracter probatoriu care va facilita obținerea ordonanței de protecție.

Orice caz de violență în familie identificat urmează a fi înregistrat de către asistentul social într-un **registru special**. În cazul solicitării informațiilor sau unui raport de caracterizare a familiei de către instanța de judecată, asistentul social este obligat să prezinte acest raport pentru a facilita procedura de obținere, prelungire și revocare a ordonanței de protecție.

Asistentul social asigură în soluționarea cazurilor abordarea multidisciplinară, în acest sens exercitând rolul de manager de caz pentru cazurile de violență în familie. În acest scop, în urma evaluării cazului de violență în familie, asistentul social elaborează planul individualizat de asistență în comun cu victima, pe care ulterior îl pune în discuție împreună cu membrii echipei multidisciplinare, asigurând astfel colaborarea tuturor actorilor identificați în soluționarea cazului și reintegrarea victimei.

În urma evaluării cazului de violență în familie, în comun cu victima și membrii echipei multidisciplinare, asistentul social stabilește serviciile de care are nevoie victima în vederea protecției și reabilitării ei, asigurând astfel, după caz: accesul victimei la consiliere

³⁸ Sesizare în sens larg – orice comunicare parvenită în formă verbală, telefonică, fax, cu privire la o acțiune de violență în familie în desfășurare, care a fost comisă sau are caracter repetat.

psihologică, consiliere juridică, asistență medicală de urgență, plasament, expertiza medico-legală, alte servicii sociale.

Asistentul social duce evidența serviciilor specializate existente la nivel local, raional și național, informează victimele violenței în familie despre serviciile specializate de asistență și protecție a victimelor și de reabilitare a agresorilor și, în cazul în care victima este de acord, întreprinde măsuri pentru plasarea ei și a copiilor ei, după caz, într-un centru de plasament specializat.

La fel, asistentul social duce evidența serviciilor specializate pentru agresori, existente la nivel local, raional și național, informează agresorii despre acestea și, cu acordul agresorului, îl referă la serviciile relevante existente în vederea reducerii comportamentului violent.

Dacă este cazul, asistentul social informează agresorul despre necesitatea urmăririi tratamentului de dezalcoolizare, dezintoxicare și/sau psihoterapeutic. Conform Legii privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope nr. 713 din 06.12.2001 (Anexa 1), la solicitarea rudelor, Comisia pe probleme sociale creată la nivelul autorităților locale este organul care poate dispune trimiterea persoanei la examinarea medicală de către Comisia de expertize narcologice, pentru obținerea unui aviz referitor la gradul de dependență alcoolică, narcotică sau de altă natură și determinarea asistenței necesare care urmează a fi acordată și instituția curativă responsabilă. Conform Legii 713/2001, dacă se constată gradul de dependență, Comisia pe probleme sociale, alături de procuror, dispune de dreptul de a înainta în instanță acțiunea privind trimiterea persoanei la un tratament obligatoriu staționar sau ambulatoriu în instituții narcologice sau medicale de profil general ale Ministerului Sănătății.

Asistentul social informează victima despre faptul că aceasta poate solicita instanței de judecată în calitate de măsură de protecție obligarea agresorului de a participa la un program special de tratament, inclusiv în instituții narcologice sau medicale. Asistentul social (managerul de caz) monitorizează implementarea planului individualizat de asistență și veghează asupra respectării drepturilor persoanelor beneficiare ale serviciilor centrelor de reabilitare.

Intervenția eficientă a instituțiilor medicale

Prevenirea și combaterea violenței în familie face parte din politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei și reprezintă o importantă problemă de sănătate publică.

A fi victimă a violenței în familie reprezintă un risc major pentru sănătatea persoanei în cauză. Pe lângă efectele imediate asupra sănătății fizice și mintale, violența crește riscul de îmbolnăviri în viitor. Studiile arată că femeile care au fost victime ale violenței fizice sau sexuale, în copilărie sau mai târziu, prezintă risc crescut pentru probleme de sănătate ulterioare. Violența este strâns legată de diverse probleme grave de sănătate, imediate sau pe termen lung. Acestea includ afecțiuni fizice cum ar fi: răni, sindroame algice cronice, tulburări gastrointestinale și o întreagă paletă de afecțiuni psihice,

inclusiv anxietate și depresie. De asemenea, violența subminează sănătatea victimei și prin adoptarea unor comportamente negative, cum ar fi: fumatul, abuzul de alcool sau droguri.

Ordinul nr. 155 din 24.02.2012 oferă instrucțiuni privind intervenția instituțiilor medicale în cazurile de violență în familie.

Identificarea victimelor violenței în familie se efectuează în cadrul controlului medical profilactic, prin vizita activă la domiciliu a medicului de familie/asistentul medicului de familie, prin adresarea directă a victimei către instituția medicală, iar în cazul urgențelor medico-chirurgicale – prin solicitarea asistenței medicale de urgență prespitalicești.

Identificarea victimei violenței în familie poate fi efectuată și prin observarea unor indici comportamentali și/sau semne și simptome care indică asupra posibilei violențe în familie. Observațiile comportamentale pot identifica violența psihologică, provocată de agresiuni verbale, intimidare, batjocură, umilire, amenințări, denigrare etc.

Printre **posibilele observații comportamentale ale victimei** violenței în familie sunt înregistrate următoarele semne și simptome:

- *Tulburări instinctiv-subiective:* sentimente de neliniște, neputință, irascibilitate, descurajare, lipsa de calm, de bucuria vieții, cefalee, surmenaj, insomnie, frică, frustrare.
- *Simptome de inhibiție și tristețe:* anxietate, greutate sufletească, elemente de auto-agresiune cu gânduri de suicid, depresie marcantă, dereglări emoționale sub formă de răs/plâns. Gândire încetinită, lentă. Mimică încordată, fruntea încrețită.
- *Simptome de protecție:* victima simte nevoia de protecție, de sprijin, de înțelegere, caută susținere din partea rudelor, ajutor medical, nu poate singură să-și stăpânească suferința, să fie activă, puternică.

Comportamentul partenerului/agresorului în cadrul vizitelor în instituțiile medicale, de asemenea, poate indica că victima este supusă violenței din partea acestuia. **Posibilele manifestări comportamentale ale partenerului** sunt:

- Partenerul/agresorul însoțește victima și insistă să fie de față și să răspundă la întrebări în locul ei.
- Victima nu dorește să vorbească cu însoțitorul sau este în dezacord cu el.
- Partenerul/agresorul deseori neagă sau minimizează leziunile aplicate.
- Gelozie sau pasivitate exagerată mărturisite de partener/agresor.

În identificarea posibilei victime a violenței în familie pot fi enumerate următoarele **consecințe medicale**:

- *Violența fizică* este cea mai frecventă formă de manifestare a agresiunii în cazul violenței în familie. Ea se manifestă mai des prin aplicare de lovituri și mai rar prin alte forme (pișcături, tragere de păr, sugrumarea victimei, scuturarea ei (în special, a copiilor). Leziunile se produc, de obicei, de către agresorul neînarmat, însă, în unele

situații, pot fi utilizate instrumente și mijloace aflate la îndemână (centuri, veselă etc.). Printre leziunile corporale predomină cele produse prin corpuri contondente. Aceste leziuni pot varia de la cele superficiale, precum echimoze, excoriații, plăgi contuze până la traume severe manifestate prin fracturi osoase, leziuni ale organelor interne ș. a.

- *Violența sexuală* este o formă de violență în familie cu repercusiuni grave atât în aspect medical cât și psihologic. În cazul victimelor de sex feminin, violența sexuală se poate manifesta prin excoriații liniare sau semilunare pe suprafața internă a coapselor și la nivelul vulvei, prin leziuni ale himenului și/sau peretelui vaginal. Asemenea leziuni reprezintă o indicație absolută pentru examinare medico-legală cât mai curând posibilă în scopul descoperirii și altor semne ale raportului sexual. Sarcina și bolile sexual transmisibile pot fi indicatori tardivi ai rapoartelor sexuale, chiar și incomplete.
- Violența sexuală, atât în privința victimelor femei cât și bărbați, poate lua aspectul rapoartelor anale soldate cu leziuni ale mucoasei și chiar ale peretelui anal, care să necesite intervenție medicală.
- *Violența asupra copilului* este înregistrată sub aspectele sindromul copilului bătut și sindromul copilului scuturat. *Sindromul copilului bătut* se referă la leziuni corporale. Prezența leziunilor aflate în diferite stadii de vindecare este aproape întotdeauna indicator pentru sindromul copilului bătut, deoarece, în general, copilul este adus la medic după o perioadă îndelungată de la producerea abuzului. Semnele posibile ale sindromului copilului bătut: leziuni interne și externe, tăieturi, arsuri, hematoame, fracturi etc. *Sindromul copilului scuturat* este o formă de traumatism cranian indus. Traumatismul cranian, ca formă a abuzului copilului, poate fi provocat de lovituri directe la nivelul capului, scăparea copilului din brațe sau aruncarea acestuia, sau poate fi provocat de scuturarea copilului. Spre deosebire de alte forme de traumatism cranian indus, sindromul copilului scuturat rezultă în urma leziunilor cauzate de o persoană care scutură viguros un sugar sau un copil mic. Datorită anatomiei speciale a copilului la această vârstă, el are un risc crescut pentru leziuni produse în urma acestui tip de acțiuni. De aceea, marea majoritate a incidentelor de acest tip apar la copiii mai mici de 1 an. Vârsta medie a victimelor este între 3 și 8 luni, deși ocazional sindromul poate apare și la copiii până la 4 ani. Scuturarea copilului deseori determină leziuni ireversibile. În cazurile grave, mortalitatea este de aproximativ 50% dintre copiii implicați. Copiii care supraviețuiesc pot avea: orbire parțială sau totală; pierderea auzului; crize convulsive; întâzieri în dezvoltarea psiho-motorie; dificultate de vorbire; probleme de memorie și atenție; paralizie (unele episoade traumatice lasă copilul în comă). În cazurile mai ușoare, un copil care a fost scuturat poate prezenta: letargie, iritabilitate, vomă, dificultate de supt și înghițit, rigiditate, crize convulsive, dificultate de respirație, stare de conștiință alterată, anizocorie (pupile de dimensiuni inegale), inabilitatea de a-și ridica capul, inabilitatea de a urmări

cu privire. Chiar și în cazurile ușoare, copiii, după traumatism, pot dezvolta mai târziu stări grave și ireversibile pentru sănătate.

- *Violența împotriva femeii gravide* deseori este determinată de efecte mixte (violență fizică, psihologică, sexuală), care duc la consecințe grave de sănătate atât pentru femeia gravidă cât și pentru făt. Consecințele violenței în timpul sarcinii pot avea efecte imediate și de durată. Efectele imediate asupra sarcinii pot include: trauma în regiunea abdomenului; hemoragie (inclusiv cu decolarea placentei); ruptură de uter; avort spontan, făt mort etc. Efectele de durată deseori duc la naștere prematură, greutate mică a copilului la naștere etc.

După identificarea victimei violenței în familie, **examinarea fizică** este următorul pas în evaluarea pacientului. Completarea documentației medicale în cazul identificării cazului de violență în familie se face prin fixarea acuzelor, anamneza bolii și vieții, anamneza epidemiologică și alergologică, examenul obiectiv al pacientului, modificările locale și tratamentul aplicat. Pentru calificarea medico-legală ulterioară a vătămării corporale și soluționarea întrebărilor ridicate de către organul de urmărire penală, **leziunile se fixează, respectându-se în mod obligatoriu schema standardizată de descriere a acestora.**

În cadrul intervenției se realizează informarea, în limitele competenței lucrătorului medical, cu referință la violența în familie, privind: explicarea fenomenului violenței în familie, consecințele lui asupra victimelor sau martorilor violenței, inclusiv asupra copiilor, informarea privind drepturile victimei violenței în familie, în situațiile în care victima violenței în familie este copil – serviciile de care poate beneficia victima. În cazul unui copil victimă a abuzului, violenței sau neglijării, lucrătorul medical este obligat să sesizeze autoritatea tutelară, pentru aplicarea măsurilor de protecție respective.

Există câteva particularități importate în discursul lucrătorului medical cu victima violenței în familie: tratarea de către personalul medical a situației cu seriozitate și compasiune; comunicarea despre serviciile disponibile unde victima poate beneficia de asistență, informații și consiliere de specialitate în siguranță și deplină confidențialitate; crearea convingerii victimei în necesitatea de a recurge la serviciile care i-ar asigura securitatea personală și a membrilor familiei supuși riscului.

În condițiile când victima și-a dat acordul pentru colaborare și a manifestat disponibilitate de a primi servicii de asistență, lucrătorul medical informează și orientează victima spre servicii de asistență socială, psihologică, juridică etc. Lucrătorul medical, de comun cu membrii echipei multidisciplinare, participă în soluționarea cazului de violență în familie.

În obligațiunea lucrătorului medical se notifică informarea victimei despre serviciile existente ale medicinei legale, cu ulterioara obținere a raportului medico-legal, necesar pentru pornirea urmăririi penale. Raportul de constatare sau de expertiză medico-legală este un document oficial care conține diagnosticarea traumei și tratamentul planificat, fiind o probă în proceduri penale sau civile.

Lucrătorul medical este obligat să informeze poliția despre cazul de violență în familie chiar și fără consimțământul victimei, în cazul constatării unui prejudiciu cauzat sănătății

persoanei ca consecință a unei acțiuni ilegale. Temei pentru informarea organelor de drept despre victima unei infracțiuni fără consimțământul acesteia sunt:

- a) Art. 13 alin. (4) lit. e) din Legea cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264 din 27.10.2005, potrivit căruia prezentarea informațiilor care constituie secret profesional către alte persoane fără consimțământul pacientului sau al reprezentantului său legal se admite în cazul unor circumstanțe în al căror temei se poate presupune că prejudiciul cauzat sănătății persoanei reprezintă consecința unei acțiuni ilegale.
- b) Art. 12 alin. (4) lit. e) din Legea cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263 din 27.10.2005, potrivit căruia prezentarea informației confidențiale fără consimțământul pacientului sau al reprezentantului său legal (al rudei apropiate) se admite la existența temeiului de a crede că prejudiciul adus sănătății persoanei este rezultatul unor acțiuni ilegale sau criminale, informația urmând a fi prezentată, în acest caz, organelor de drept competente.
- c) Anexa la Ordinul comun al Ministerului Sănătății și Ministerului Afacerilor Interne nr. 372/388 din 03.11.2009 cu privire la măsurile de îmbunătățire a conlucrării dintre organele ocrotirii sănătății și afacerilor interne, în conformitate cu care, după acordarea asistenței medicale, lucrătorul medical este obligat să sesizeze imediat organele de drept și autoritatea tutelară din cadrul unității administrativ-teritoriale despre cazurile identificate de abuz, violență sau neglijare față de copil.

Medicina legală este o știință medicală fundamentală care, soluționând probleme de ordin medico-biologic de practică judiciară, elaborează concluzii științifice, argumentate prin date obiective, în scopul stabilirii adevărului socio-juridic. Rezultatele expertizelor medico-legale sunt indispensabile în investigarea infracțiunilor îndreptate împotriva vieții, sănătății și demnității persoanei, reprezentând un mijloc de probă fără de care protejarea drepturilor respective este îngreunată.

Serviciul medico-legal în Republica Moldova este reprezentat de Centrul de Medicină Legală în componența căruia intră secții teritoriale, amplasate în toate centrele raionale ale republicii și municipii. Fiecare secție este pusă în serviciul comisariatelor de poliție, procuraturilor, instanțelor de judecată și populației din unitatea teritorial-administrativă respectivă. În cadrul acestor secții teritoriale pot fi examinate atât persoanele victime ale violenței în familie cât și documentele lor medicale.

În cazul violenței în familie, medicina legală are menirea de a confirma leziunile corporale suferite de victime, a le aprecia gravitatea vătămării și a contribui la stabilirea circumstanțelor faptei prin intermediul concluziilor sale. Examinările medico-legale se efectuează la solicitarea în scris a organelor de drept (procuratura, poliția, instanța de judecată, precum și la cererea persoanei interesate, în baza buletinului de identitate sau a oricărui alt document oficial (certificat de naștere (pentru copii), pașaport, permis de conducere). După caz, medicul legist elaborează un raport de constatare sau de expertiză medico-legală în care sunt consemnate leziunile și este dată aprecierea gravității vătămării corporale, necesară pentru încadrarea juridică a faptei. Raportul medicului legist este prezentat solicitantului cercetării medico-legale. Victima poate anexa raportul medicului legist la plângerea adresată comisariatului de poliție, procuraturii ori instanței

de judecată³⁹. **În cazurile examinărilor medico-legale la cererea persoanei și constatării vătămărilor corporale evaluate cu calificativul grave sau medii, medicul legist este obligat de a informa organele de resort.**

Importanța intervenției autorității tutelare locale. Un rol important în prevenirea violenței în familie și protecția copilului revine autorității tutelare locale, care, conform prevederilor art. 8 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, asigură evaluarea inițială și realizarea măsurilor urgente de protecție a copiilor în cazurile de violență în familie, în care se constată pericol iminent pentru viața și sănătatea copilului; asigură, la nivel local, mecanisme confidențiale de raportare a cazurilor de violență în familie; colaborează cu autoritățile tutelare teritoriale în scop de asigurare a protecției copiilor victime ale violenței în familie.

Cazurile de violență în familie în care copiii, direct sau indirect, devin victime sunt aduse imediat la cunoștința autorității tutelare de către polițist. În cazul existenței unui pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, autoritatea tutelară are obligația de a-l lua de la părinți sau de la persoanele în grija cărora acesta se află și de a asigura plasamentul său de urgență⁴⁰, comunicând acest fapt procurorului, în termen de cel mult 24 de ore. Autoritatea tutelară locală emite dispoziția privind plasamentul de urgență al copilului și informează în acest sens autoritatea tutelară teritorială în a cărei rază este locul de plasament al copilului în cazul luării copilului de la părinți în condițiile art. 10 alin. (1) sau în cazul lipsei părinților în momentul identificării copilului în situațiile specificate la art. 8 lit. d) – h) al Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

Ținând cont de interesul superior al copilului, acesta poate fi plasat de urgență în: a) familia rudelor sau a altor persoane cu care a stabilit relații apropiate (vecini, prieteni de familie etc.) și care doresc să primească/să țină copilul pentru a-l crește și educa în familia lor, în baza cererii scrise a acestora, pornind de la necesitatea asigurării stabilității și continuității în îngrijirea, creșterea și educația copilului, ținând cont de identitatea sa etnică, religioasă, culturală și lingvistică; b) servicii de plasament de tip familial; c) servicii de plasament de tip rezidențial.

Copilul separat de părinți poate fi plasat de urgență pe un termen de până la 72 de ore, cu posibilitatea prelungirii termenului de plasament până la 45 de zile, perioadă în care se efectuează evaluarea complexă a situației copilului⁴¹.

În cazul în care autoritatea tutelară, din anumite motive, nu poate interveni și există un pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului, se recomandă polițiștilor de a

³⁹ Șchiopu A., Osadci T., Ciuchitu V., Didilica C. *Ghidul asistentului social comunitar*. Căușeni: Asociația Psihologilor Tighina, 2012, p. 23-29.

⁴⁰ Legea Republicii Moldova nr. 140 din 14.06.2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.

⁴¹ Ibidem, art. 11.

solicita ajutorul serviciului medical de urgență pentru a transporta copilul la instituția medicală și a-l examina în vederea depistării eventualelor leziuni și a-i acorda asistența medicală necesară. Astfel, copilului i se va asigura un loc de plasament în instituția medicală până în ziua următoare, după care va fi preluat de către asistentul social comunitar.

Obligația de „diligentă” conform jurisprudenței CtEDO

Interpretarea jurisprudențială a art. 2 din CEDO – dreptul la viață – impune statelor, în cauzele de violență în familie, obligația pozitivă de a lua toate măsurile necesare pentru a garanta o protecție efectivă a dreptului la viață prin adoptarea unei legislații penale eficiente, care să descurajeze săvârșirea faptelor ce ar putea pune în pericol viața unei persoane și ar garanta mecanisme de aplicare a acestei legislații ce ar asigura potențialelor victime protecția necesară, în special prin consacrarea legislativă a ordinului de restricție.

Pentru realizarea „obligației de diligentă” a obligației statului de a acționa pentru prevenirea și combaterea violenței în familie nu este suficientă doar adoptarea cadrului normativ corespunzător. Statul trebuie să acționeze prin intermediul instituțiilor sale pentru ca să asigure că persoana se bucură de drepturile sale.

Incapacitatea statului de a oferi protecție adecvată victimei este o încălcare a art. 3 din CEDO – dreptul la un tratament uman.

La examinarea cazurilor privind violența în familie se va ține cont de principiul abordării multidisciplinare, care presupune intervenția interdisciplinară în soluționarea cazurilor individuale, sarcina de prevenire, combatere a violenței în familie și protecția victimei fiind abordată în comun de către poliție, asistenții sociali, alte servicii comunitare (echipe multidisciplinare).

În cazurile de violență în familie intervenția autorităților abilitate urmărește scopul de prevenire și reducere a violenței în familie prin toate mijloacele disponibile, garantarea protecției și siguranței membrilor familiei care suferă de violență în familie, în special copiilor, bătrânilor și persoanelor cu dizabilități, tragerea la răspundere a agresorului, reabilitarea abuzatorului, dacă este posibil, după caz, reducerea recidivei și necesității de intervenție repetată.

În context, Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie stabilește atribuții concrete structurilor abilitate, reieșind din competențele funcționale care au fost analizate supra.

TEMA 2. Aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- cunoască tipurile măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie;
- înțeleagă particularitățile specifice examinării cererilor și aplicării măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie;
- determine efectele juridice ale ordonanței de protecție;
- conștientizeze importanța și specificul colaborării dintre organele de resort în procesul de emitere și executare a ordonanței de protecție;
- identifice temeiurile de contestare a încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție;
- identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.

II. Repere de conținut

Eficiența aplicării măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie

Ordinul de restricție de urgență este o măsură provizorie de protecție a victimei violenței în familie, aplicată de poliție, prin care are loc înlăturarea imediată a agresorului din locuința familiei și stabilirea unor interdicții prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării comiterii acțiunilor violente, asigurând astfel victimei și altor membri ai familiei siguranță în locuința lor.

Ordinul de restricție de urgență se emite de poliție imediat în cazul stabilirii la locul faptei, urmare a evaluării riscurilor, circumstanțelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violență în familie și/sau persistă un pericol iminent de repetare sau comitere a acțiunilor violente. Concomitent, poliția înfăptuiește acțiunile necesare de constatare a comiterii infracțiunii de violență în familie.

Ordinul de restricție de urgență se eliberează pentru o perioadă de **până la 10 zile**, se pune îndată în aplicare. Agresorul și victima, iar în cazul copiilor – reprezentantul legal al victimei sunt informate despre restricțiile aplicate, drepturile și obligațiile care le revin, despre răspunderea pentru neexecutarea cerințelor ordinului de restricție. Supravegherea îndeplinirii măsurilor stabilite în ordinul de restricție de urgență se exercită de către angajații postului sau sectorului de poliție din localitate, în modul prevăzut de lege. Poliția informează și explică agresorului măsurile stabilite de protecție a victimei.

În cazul în care agresorul trebuie să părăsească locuința familiei, poliția îi va cere să predea imediat toate cheile de la locuință, care sunt ulterior transmise victimei sau preluate spre păstrare provizorie la organul de poliție.

Părăsind locuința, agresorul poate lua, sub supravegherea poliției, numai articole de uz personal strict necesare (haine, documente, obiecte de igienă).

Dacă agresorul refuză să părăsească benevol locuința, organul de poliție este în drept să întreprindă măsurile care se impun, în condițiile legii, pentru înfrângerea rezistenței opuse cerințelor legale.

În perioada de acțiune a măsurilor de protecție a victimei, organul de poliție va asigura efectuarea vizitelor inopinate la locuința victimei, precum și intervenția imediată la orice comunicare despre nerespectarea sau tentativa de încălcare a măsurilor de protecție de către agresor.

Victimă este în drept, în perioada de acțiune a ordinului de restricție de urgență, să solicite, în condițiile legii, eliberarea ordonanței de protecție. Acțiunea ordinului de restricție de urgență în acest caz se prelungește de drept și încetează odată cu punerea în aplicare a măsurilor de protecție stabilite de judecată. Agresorul este în drept să conteste ordinul de restricție de urgență în instanța de judecată, în condițiile contenciosului administrativ. Depunerea cererii nu suspendă acțiunea ordinului de restricție.

Răspunderea agresorului pentru neexecutarea ordinului de restricție de urgență. Refuzul sau eschivarea agresorului de la executarea cerințelor ordinului de restricție atrage răspundere contravențională conform articolului 318¹ Cod Contravențional: „Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea cerințelor ordinului de restricție de urgență se sancționează cu amendă de la 60 la 90 de unități convenționale sau cu arest contravențional de la 3 la 10 zile”. Organul de poliție constată contravenția prevăzută de art. 318¹. Sancțiunea o aplică instanța de judecată.

Ordonanță de protecție este actul legal prin care instanța de judecată aplică măsuri de protecție victimei violenței în familie.

Depunerea cererii. Subiecții cu drept de sesizare

Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție reprezintă o manifestare de voință pentru obținerea anumitor garanții de protecție. Art. 278⁴ CPC prevede o reglementare clară a modului de solicitare a măsurilor de protecție, inițiatorul în acest sens fiind victima, cu excepțiile de rigoare referitoare la anumiți subiecți, precum și posibilitatea implicării, la solicitarea victimei, a profesioniștilor atunci când victima este în imposibilitate de a depune cererea de sine stătător.

Dacă victimă violenței în familie este un copil sau o persoană fizică în privința căreia sunt instituite măsuri de ocrotire, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție poate fi înaintată instanței de judecată de către:

- a) unul dintre părinți;
- b) reprezentantul legal al copilului;
- c) persoana însărcinată cu ocrotirea persoanei aflate sub ocrotire; sau orice altă persoană care justifică un interes privind apărarea și protecția personală sau patrimonială a persoanei aflate sub ocrotire;

d) autoritatea tutelară.

În mod alternativ, cererea poate fi introdusă în numele victimei și de:

- a) procuror;
- b) organul de asistență socială;
- c) poliție.

Prin aceasta se asigură evitarea situațiilor în care cererea nu este înaintată pentru că victima nu se află în stare, din punct de vedere fizic sau chiar din punct de vedere psihic, să inițieze un astfel de demers.

Depunerea cererii de către victimă. Victima poate apela direct la instanța de judecată pentru obținerea ordonanței de protecție. Cererea poate fi înaintată personal sau prin reprezentant și este scutită de plata taxei de stat, măsură prin care se dorește evitarea situațiilor în care cererea nu este înaintată din cauza lipsei de resurse materiale în care se află victima violenței în familie. Faptul depunerii cererii de către victimă de sine stătător nu constituie un indiciu că situația este mai puțin gravă și că nevoia de protecție nu este o prioritate. Lipsa unei asistențe din partea instituțiilor specializate sau a reprezentării juridice nu este un motiv de tergiversare/respingere a cererii sau de întârzierea acordării protecției. Pentru victimele care solicită ordonanța de protecție în sediile instanțelor judecătorești trebuie să fie disponibile informații cu privire la procesul de depunere a cererii, personalul instanței trebuie să fie instruit pentru a ajuta victimele.

Depunerea cererii de către procuror. Procurorul depune cererea și participă la judecarea pricinilor civile în primă instanță în calitate de participant la proces în baza art. 71, 72, 278⁴ CPC.

Începând cu 1 august 2016, activitatea procurorului în procesul civil se reglementează și de prevederile art. 5 lit. j) din Legea 3/2016, potrivit căruia procurorul intenționează acțiunea civilă și participă la examinarea acesteia în cazul neînceperii sau al încetării urmăririi penale în condițiile legii.

Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție victimei violenței în familie în procedura civilă poate fi depusă de către procuror în condițiile art. 278⁴ CPC, asupra căruia legislatorul a intervenit ulterior adoptării Legii 3/2016.

În cazul violenței în familie, reieșind din principiul disponibilității, procurorul poate sesiza instanța civilă numai la cererea scrisă a persoanei interesate majore, dacă aceasta nu se poate adresa în judecată personal din cauză de sănătate, vârstă înaintată, incapacitate sau din alte motive întemeiate.

Cererea pentru eliberarea ordonanței de protecție în interesele copilului sau ale persoanei fizice în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (persoana ocrotită) poate fi depusă de procuror și în lipsa solicitării din partea victimei sau a reprezentantului ei legal.

Neprezentarea procurorului, citat legal, în ședința de judecată nu împiedică examinarea pricinii.

Depunerea cererii de către poliție. Potrivit art. 21 lit. n) din Legea 320/2012, în domeniul de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, al protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității, poliția are atribuția de a asigura protecția victimelor violenței în familie și de a supraveghea executarea măsurilor de protecție, aplicate în conformitate cu legislația.

Prevederile Instrucțiunii metodice, aprobate prin ordinul IGP nr. 360 din 08.08.18, definesc competențele poliției la nivel de structură specializată a administrației publice centrale și locale, în procesul prevenirii și identificării cazurilor de violență în familie, a coordonării și soluționării multidisciplinare a cazurilor relevate sau înregistrate, a prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie, a asigurării protecției victimelor, a supravegherii executării măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie și a reabilitării agresorilor.

Se disting două etape în ceea ce privește depunerea cererii de eliberare a ordonanței de protecție. Prima ar fi depunerea unei cereri despre comiterea actului de violență în familie, a doua ar fi examinarea succintă urmată de decizia de pornire sau nu a unei cauze penale și/sau asigurarea securității victimei, inclusiv prin emiterea unui ordin de restricție de urgență sau înaintarea unei cereri de eliberare a unei ordonanțe de protecție.

În procesul intervenției în soluționarea cazurilor de violență în familie, reprezentanții organului de constatare sau ofițerul de urmărire penală este obligat să intervină neîntârziat pentru asigurarea imediată a siguranței victimei, după caz:

- a) vor elibera ordinul de restricție de urgență, asigurând astfel victimei și altor membri ai familiei siguranță în locuința lor;
- b) vor informa și asista victima în obținerea ordonanței de protecție, emisă de către instanța judecătorească;
- c) în cazul în care victima se află în stare de imposibilitate (fizică sau psihică) vor înainta în instanța de judecată un demers cu anexarea materialelor de constatare prin care se solicită instanței emiterea ordonanței de protecție cu aplicarea restricțiilor față de agresor;

Imposibilitatea victimei de a depune cererea privind eliberarea ordonanței de protecție se referă la situația în care victima se află în stare de neputință:

- a) *fizică* (victima este internată în spital, este plasată în centru de plasament, este traumatizată, și-a găsit refugiu într-un alt adăpost, are la îngrijire copii, alte cazuri cu efect similar);
- b) *psihică* (victima se află în stare depresivă, emoționată, izolată, temere, are suferințe psihice, alte cazuri cu efect similar).

În cazul în care există acordul victimei cu privire la depunerea cererii privind emiterea ordonanței de protecție, iar victima este în imposibilitate de a depune cererea, reprezentanții organului de constatare sau ofițerul de urmărire penală, în cel mai scurt timp, dar nu mai târziu de 24 ore, va înainta această cerere în instanța de judecată împreună cu toate materialele probante.

În cazurile de violență în familie, în care victime sunt și persoane de vârstă minoră, precum și în cazurile în care minorii nu au devenit victime directe ale actelor de violență în familie, angajații Serviciului interacțiune comunitară, imediat cum au devenit cunoscute astfel de cazuri, vor sesiza autoritatea tutelară.

Depunerea cererii de către organul de asistență socială. Conform Legii 547/2003, asistența socială se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate.

Persoanele afectate de violență în familie în sensul art. 7 din Legea 547/2003 sunt beneficiari de asistență socială. Potrivit articolului menționat, secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei sunt instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și de combatere a violenței în familie, care au rolul de a acorda protecția și asistența persoanelor în situație de criză, în special a victimelor violenței în familie și copiilor acestora.

În conformitate cu Instrucțiunile MSMPs 22/2012, în urma identificării și constatării cazului de violență în familie, asistentul social este obligat să întreprindă măsurile necesare pentru protecția în regim de urgență a victimei.

În cazurile în care, în urma efectuării anchetei sociale, s-a constatat producerea unor acte de violență în familie, asistentul social va informa victima despre drepturile de care dispune în baza Legii 45/2007, inclusiv dreptul de a beneficia de servicii de asistență și reabilitare și de a depune o cerere pentru obținerea ordonanței de protecție.

În cazul minorului victimă a violenței în familie, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune la instanța judecătorească de către organul de tutelă/curatelă.

În caz de imposibilitate de depunere a cererii de către victima-adult, la solicitarea acesteia, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune la instanța judecătorească de către organul de asistență socială.

În toate cazurile când cererea de eliberare a ordonanței de protecție în interesele victimei – persoană adultă cu capacitate de exercițiu este depusă de procuror, poliție sau asistență socială, la această cerere trebuie să fie anexată cererea victimei cu indicarea motivelor imposibilității adresării personale a acesteia.

Conținutul cererii. Cererea adresată judecătoriei prin care se solicită emiterea unei ordonanțe de protecție este supusă condițiilor de formă prevăzute la art. 166 CPC și de conținut prevăzute la art. 278° CPC. Potrivit prevederilor legii, petiționarul nu este obligat să indice în cerere care măsuri de protecție solicită.

În cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se indică: circumstanțele actului de violență; intensitatea, durata; consecințele suportate; alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție. De asemenea, cererea trebuie să conțină informații cu privire la natura relației dintre victimă și agresor prin prisma art. 3 din Legea 45/2007.

Cererea se semnează de victimă, dacă o depune personal, sau de conducătorul autorității care depune cererea în interesele victimei. Funcționarul responsabil de caz (ofițerul

de poliție, asistentul social etc.) nu poate semna cererea de eliberare a ordonanței de protecție, dacă nu deține împuterniciri de reprezentare a autorității. Cererea se semnează de victimă, dacă o depune personal, sau de conducătorul autorității care depune cererea în interesele victimei. Funcționarul responsabil de caz (ofițerul de poliție, asistentul social etc.) nu poate semna cererea de eliberare a ordonanței de protecție, dacă nu deține împuterniciri de reprezentare a autorității.

Reieșind din urgența problemei, cererea se depune nemijlocit la sediul instanței de judecată. Este recomandabil indicarea în cerere a datelor de contact ale persoanelor care urmează să fie invitate în ședință pentru examinarea cererii.

Cererea victimei violenței în familie, care este asistată în judecată de un avocat trebuie să fie dactilografiate și depusă prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată.

Colaboratorii secretariatelor instanțelor de judecată urmează să fie atenți la înregistrarea acestor cereri, să propună deponentului să introducă în cerere informația necesară judecătorului pentru organizarea examinării operative a cererii, în special a datelor de contact ale victimei, agresorului. Trebuie evitată transmiterea cererii prin poștă, situație care va condiționa tergiversarea aplicării măsurilor de protecție a victimei.

Locul de depunere a cererii. În sensul art. 278⁴ CPC și potrivit prevederilor art. 13 alin. (2) din Legea 45, dreptul de a alege instanța competentă să judece cererea privind eliberarea ordonanței de protecție aparține victimei violenței în familie.

Victimă poate depune cererea la instanța judecătorească de la:

- a) domiciliul victimei;
- b) locul de aflare a victimei, care poate fi centrul de plasament și reabilitare, instituția medicală, aflarea temporară la rude, cunoscuți în scopul evitării actelor de violență;
- c) locul de aflare a agresorului, care poate fi domiciliul acestuia, instituția de reabilitare sau instituția de reținere preventivă, unde este plasat temporar;
- d) locul unde victima a solicitat asistență, se consideră a fi circumscripția (sectorul, raionul) unde victima a apelat la instituțiile statului pentru acordarea asistenței de protecție;
- e) locul unde a avut loc actul de violență, adică sectorul, raionul, în circumscripția căruia s-a produs acest act de violență. Dacă victima a fost atacată în plină stradă, competentă va fi să judece instanța în circumscripția căreia se află strada respectivă.

Instanța sesizată cu cerere nu este în drept să pună în discuție opțiunea victimei, chiar și în situația când alegerea instanței de către victimă poate îngreuna într-un fel examinarea cererii, mai ales când părțile își au domiciliu sau se află la distanțe considerabile de instanța sesizată.

Primirea cererii și pregătirea cauzei pentru dezbateri

Fiindcă termenul de examinare a unei cereri de eliberare a ordonanței de protecție este de 24 ore, toate acțiunile privind primirea cererii și pregătirea cauzei pentru dezbateri urmează să fie efectuate pentru a respecta termenul prevăzut.

Astfel, cererea de eliberare a ordonanței de protecție, introdusă în instanță, se repartizează, **imediat**, judecătorului în mod aleatoriu, prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor.

Judecătorul căruia i s-a repartizat cererea spre examinare, cu derogare de la termenul prevăzut în art. 168 CPC, **imediat** verifică dacă aceasta întrunește exigențele prevăzute de art. 166, 278⁵ CPC cu privire la formă și conținut în limita cerințelor prevăzute de art. 278⁵ CPC. Totodată, se recomandă ca exigențele față de cererea privind eliberarea ordonanței de protecție să nu fie prea riguroase, pentru a nu prejudicia interesele victimei. În acest sens, se reiterează că ordonanța de protecție, care poate fi eliberată pe un termen de până la 3 luni (sunt admise și termene mai restrânse, inclusiv de câteva zile), este o măsură urgentă de asigurare a integrității fizice și psihice a persoanei care a suferit de pe urma unor agresioni în familie și nu constituie o hotărâre de soluționare a unui litigiu, care necesită un probatoriu mai complex.

Primirea cererii în procedură se va efectua printr-o încheiere care va include și actele de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare. Or, după ce primește cererea, judecătorul pregătește pricina pentru dezbateri judiciare.

Pregătirea pentru dezbateri judiciare este obligatorie pentru orice pricină civilă și are ca scop:

- a) precizarea legii care urmează a fi aplicată și determinarea raporturilor juridice dintre părți;
- b) constatarea circumstanțelor care au importanță pentru soluționarea justă a pricinii;
- c) stabilirea componenței participanților la proces și implicarea în proces a altor persoane;
- d) prezentarea de probe (la necesitate).

În sensul art. 185 CPC și potrivit art. 278⁶ CPC, judecătorul, în faza de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare, îndeplinește anumite acte, înserate în încheierea de pregătire a pricinii pentru dezbateri judiciare. Judecătorul stabilește data și ora ședinței de judecată, desfășurarea ședinței închisă sau deschisă. După caz, instanța poate solicita organului de asistență socială sau poliției prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate și a agresorului, precum și alte acte necesare pentru examinarea cererii.

Potrivit art. 278⁷ alin. (1) CPC, instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau respinge cererea.

Oricare ar fi soluția, încheierea urmează să fie motivată. Încheierea urmează să cuprindă numele persoanei care a depus cererea de eliberare a ordonanței de protecție, acțiunile instanței privind examinarea cererii, opiniile persoanelor interesate (victima, ofițerul de poliție, asistentul social), în caz că sunt audiate în ședință, cât și opinia agresorului, dacă a participat la examinarea cererii. În încheiere, de asemenea, se indică circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție sau respingerii acestora. Concluziile instanței urmează să fie clar argumentate.

În cazul admiterii cererii, instanța eliberează un document suplimentar – ordonanța de protecție cu caracter executoriu, care va include măsurile de protecție.

Citarea participanților la proces. Instanța are obligativitatea citării părților, iar aceasta se face potrivit regulilor privind citarea în cauze urgente. Art. 278⁶ CPC stabilește că, după primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, instanța de judecată dispune imediat citarea victimei și a persoanelor interesate, contactează organul de poliție de la locul aflării agresorului și solicită informarea acestuia despre procedura inițiată. Instanța de judecată poate decide citarea pentru audiere în ședință de judecată a presupusului agresor.

În ședință se citează: victima și autorul demersului, dacă nu este depus de victimă; agresorul, după caz; angajatul Sectorului de poliție. De regulă, persoana care a depus cererea de eliberare a ordonanței de protecție se informează personal, în timp scurt de la depunerea cererii. Dacă cererea este depusă de poliție, atunci în sarcină i se pune informarea celorlalți participanți la proces.

De fapt, trebuie să menționăm că cererea de eliberare a ordonanței poate fi depusă nu doar la domiciliul părții interesate (agresorul), dar și la domiciliul victimei, la locul unde aceasta a solicitat asistență sau la locul comiterii violenței. Prin urmare, ar fi posibil ca nici partea interesată (agresorul) și nici victima să nu se afle în localitatea respectivă. Deci, respectarea prevederilor art. 102 CPC cu privire la executarea sarcinilor de citare și, mai cu seamă de întocmire a unui raport de refuz de primire a citației, nu este una reală, mai ales în condițiile în care art. 278⁶ CPC **prevede expres doar înștiințarea**, dar nu și înmânarea anumitor acte de procedură. **Neprezentarea victimei sau a agresorului, înștiințați, la ședința de judecată, nu împiedică instanța să examineze cererea.**

Termenul de examinare a cererii

Conform art. 278⁷ CPC instanța de judecată emite, **în 24 de ore** de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau respinge cererea. Acest termen scurt de examinare permite evitarea unor riscuri majore pentru viața și sănătatea victimei și copiilor acesteia. În caz de violență repetată și de escaladare a violenței, ordonanța de protecție poate fi eliberată într-un termen mai restrâns. Practica judiciară demonstrează că termenul de examinare este de la 2 ore până la 24 ore.

Depășirea termenului de 24 ore trebuie evitat. Orice întârziere ar putea pune în pericol viața și sănătatea victimei. În cazul când cererea de eliberare a ordonanței de protecție este depusă la sfârșit de săptămână, în ajunul zilelor de sărbătoare, judecătorul, pentru a nu pune victimele în pericol de expunere în continuare la violență, urmează să organizeze în așa mod procesul ca cererea să fie examinată în ziua depunerii. CtEDO, în hotărârea din 28 ianuarie 2014, *cauza T. M. și C. M. contra Moldovei*, a constatat că, întrucât legea stabilește un termen de 24 ore pentru emiterea ordonanței de protecție, termenul de 10 zile este unul mult prea mare și constituie o violare a art. 3 CEDO.

Dezbaterile judiciare

Procedura de examinare a cererii de eliberare a ordonanței este expres stabilită de art. 278⁶ CPC. Procedura examinării cererii de eliberare a ordonanței de protecție nu prevede o procedură simplificată sau emiterea unilaterală a ordonanței.

Dezbaterile judiciare în cauzele privind eliberarea ordonanței de protecție corespund cerințelor stabilite în capitolul XV CPC. Prin urmare, la examinarea cererii de eliberare a ordonanței de protecție, instanța de judecată parcurge toate etapele de judecare a pricinii:

- a) partea pregătitoare a ședinței de judecată;
- b) examinarea cauzei în fond;
- c) susținerile orale și replicile;
- d) deliberarea și adoptarea soluției.

Cererea de eliberare a ordonanței de protecție se examinează în ordinea procedurii speciale. Prin urmare, procedurii date îi sunt aplicabile prevederile art. 273 CPC, care stabilește că pentru fiecare ședință de judecată în primă instanță și în instanța de apel, precum și pentru fiecare act de procedură îndeplinit în afara ședinței (audierea martorului la locul aflării sale, cercetarea înscrisurilor și a altor probe materiale la locul de aflare sau păstrare etc.) se întocmește proces-verbal. Regulile de întocmire ale procesului-verbal sunt stabilite în art. 274–275 CPC.

În ședința de judecată se audiază victima violenței în familie (dacă este prezentă), persoana care a depus cererea de eliberare a ordonanței de protecție, agresorul. Instanța poate invita și audia angajatul Sectorului de poliție, asistentul social.

În caz de necesitate, instanța va proteja confidențialitatea adresei victimei, inclusiv adresa de domiciliu, adresa locului de muncă, adresa instituției de îngrijire a copiilor sau adresa școlii, precum și toate celelalte adrese relevante a căror cunoaștere de către agresor ar putea pune în pericol victima violenței repetate.

Probele

În cazurile de violență în familie, cel mai adesea este vorba despre acțiuni ce se desfășoară în intimitatea locuinței. Din acest motiv, poate fi dificil ca faptele să fie probate, mai ales în situațiile în care agresiunile au loc atunci când nicio altă persoană nu este de față. Art. 278⁶ alin. (3) CPC stabilește că **declarația independentă a victimei este suficientă pentru emiterea ordonanței de protecție în caz de pericol iminent de comitere a violenței fizice.**

Instanța poate solicita organului de asistență socială sau poliției, după caz, prezentarea unui raport de caracterizare a familiei vizate și a agresorului. Instanța poate solicita și alte acte necesare pentru examinarea cererii. Prin urmare, legea prevede un standard minim de probe pentru a elibera o ordonanță de protecție.

Pentru susținerea cererii în eliberarea ordonanței de protecție, angajații Sectorului de poliție, conform instrucțiunii metodice IGP nr. 360 din 08.08.2018, vor anexa, însă nu exhaustiv, următoarele materiale:

- a) cererea victimei;
- b) referința autorității publice locale;
- c) caracteristica de la locul de lucru;
- d) explicații de la victimă sau membrii de familie, vecini, rude referitor la comportamentul agresorului;
- e) copiile proceselor-verbale cu privire la contravenții, întocmite pentru actele de violență în familie, comise anterior;
- f) copiile ordonanțelor de protecție emise de către instanța de judecată și informații referitoare la executarea acestora;
- g) copiile proceselor-verbale privind intervențiile echipelor multidisciplinare în cazurile violenței în familie;
- h) copiile proceselor-verbale de evaluare a condițiilor de trai (întocmite trimestrial de către asistentul social);
- i) informații de la centrele de expertiză medico-legală, referitoare la stabilirea vătămarilor corporale cauzate victimei;
- j) copia chestionarului de constatare și evaluare a riscurilor în cazurile de violență în familie;
- k) copia planului personalizat de siguranță a victimei;
- l) copiile materialelor de examinare privind comiterea cazurilor de violență în familie;
- m) alte materiale.

Potrivit pct. 2.12 al Instrucțiunii MSMPS 22/2012, în cazul solicitării informațiilor sau a unui raport de caracterizare a familiei de către instanța de judecată, asistentul social este obligat să prezinte acest raport pentru a facilita procedura de obținere, prelungire și revocare a ordonanței de protecție.

Asistentul social comunitar identifică și ține evidența familiilor în care apar conflicte familiale ce se pot transforma în violență în familie.

În temeiul pct. 2.4 al Instrucțiunii, asistentul social efectuează **o anchetă socială**, care este o investigație de o singură dată realizată în baza vizitei la domiciliu sau la locul aflării persoanei în dificultate (la rude, vecini etc.). Ancheta socială include următoarele aspecte:

- a) datele de identificare ale familiei (date despre potențiala victimă și agresor);
- b) date despre membrii familiei;
- c) condițiile de trai;
- d) venitul lunar al familiei;
- e) problemele cu care se confruntă familia;
- f) date privind consumul de substanțe;
- g) forma de violență, dacă poate fi identificată;
- h) concluzii și recomandări pentru intervenție.

Dacă familia a fost anterior la evidența asistentului social și există o anchetă socială privitor la această familie, asistentul social va folosi datele existente pentru o mai bună înțelegere a situației și o intervenție eficientă întru soluționarea cazului de violență în familie.

În urma identificării și constatării cazului de violență în familie, asistentul social este obligat să întreprindă măsurile necesare pentru protecția în regim de urgență a victimei.

În cazul în care a avut loc violența fizică sau sexuală, asistentul social urmează să consulte victima violenței în familie în vederea obținerii asistenței medicale, **cât și a raportului de expertiză medico-legală** – act oficial cu caracter probatoriu care va facilita obținerea ordonanței de protecție.

Orice caz de violență în familie identificat urmează a fi înregistrat de către asistentul social într-un registru special. Declarațiile victimei cu privire la actele de violență, ținând cont de vulnerabilitatea ei, nu pot fi neglijate de către judecători în lipsa altor probe.

Actele de violență fizică (vătmări corporale, entorse, echimoze, fracturi etc.) pot fi demonstrate prin concluzii medicale, rapoarte de expertiză judiciară sau extrajudiciară.

Actele de violență de alt caracter, cum ar fi presiunea psihologică, provocarea disconfortului familial, pot fi demonstrate și prin concluziile psihologilor, audierea acestora nemijlocit în instanța de judecată. Actele de violență pot fi demonstrate și prin declarațiile martorilor la incident.

Menționăm că existența unui singur caz de violență constituie temei de a elibera ordonanța de protecție. Este greșită opinia că în asemenea cazuri este suficient lucrul profilactic organizat de poliție și asistentul social.

Ordonanța de protecție și efectele juridice

Legea 45/2007 definește ordonanța de protecție ca fiind un act legal prin care instanța de judecată aplică măsuri de protecție a victimei.

În cazul ordonanței de protecție nu este necesară existența unui alt dosar care să aibă ca obiect fondul dreptului pentru admisibilitatea cererii. Ordonanța de protecție este un act judecătoresc de executare imediată, emis de instanță, pentru a înlătura de îndată pericolul iminent de expunerea victimei și copiilor acesteia la acte violente. Acest document poate impune agresorului mai multe măsuri de protecție a victimei. Măsurile aplicare sunt provizorii și nu vin să soluționeze în sine conflictul, dar să înlătore starea de pericol.

Conflictul propriu-zis dintre părți urmează a fi soluționat fie în procesul civil, prin acțiuni de divorț, partaj al averii, evacuare, înlăturarea obstacolelor în folosirea bunurilor imobile, stabilirea domiciliului copiilor, decăderea din drepturi părintești, fie în procesul penal, prin atragerea agresorului la răspundere penală pentru actul de violență cu aplicarea pedepsei penale.

În calitate de instrument de protecție pentru înlăturarea unui pericol iminent, la care victima poate fi expusă și care poate genera situații de comitere împotriva sa a unor

infrațiuni grave cu privire chiar la dreptul său la viață, ordonanța de protecție poate impune agresorului **una** sau **mai multe** dintre următoarele măsuri:

- a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor;
- b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei, excluzând și orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia;
- c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea;
- d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează;
- e) obligarea, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima;
- f) obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei;
- g) limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune;
- h) stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori;
- i) interzicerea de a păstra și purta armă.

Natura juridică a ordonanței de protecție are un caracter *sui-generis*, mixt. În funcție de situația premisă pe care se grefează, poate reprezenta o măsură de siguranță cu caracter provizoriu, aplicabilă atât în procesul penal (art. 215¹ CPP) cât și în procesul civil (art. 278⁷ CPC), pentru că emiterea sa este determinată de înlăturarea pericolului de atentare la viața, integritatea corporală sau la libertatea victimei (de exemplu, atunci când se dispune evacuarea temporară din locuință), poate reprezenta o măsură de ocrotire (de exemplu, atunci când se dispune obligarea, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima; stabilirea unui regim temporar de vizitare a copiilor săi minori).

În dependentă de fiecare caz, instanța va aplica măsurile cele mai adecvate pentru a oferi victimei o protecție sigură. Măsurile de protecție prevăzute în art. 278⁷ CPC sunt enumerate exhaustiv. Instanța de judecată nu este în drept să aplice măsuri de protecție neprevăzute în lege. Aplicarea măsurilor **incomplete prezintă un risc ridicat pentru viața victimelor și a copiilor acestora**.

Astfel, în condițiile când victima și agresorul conviețuiesc în aceeași locuință, nu se poate cere agresorului să stea departe și să nu contacteze victima, fără a-l obliga să părăsească temporar casa pentru perioada ordonanței de protecție. Agresorului nu i se poate cere să părăsească locuința, fără a-l obliga să se țină la o anumită distanță de victimă, excluzând și orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia. O excepție în acest sens ar constitui doar cazurile în care victimele se află în centrele de plasament.

Cea mai frecvent întâlnită măsură de protecție aplicată de către instanța de judecată este cea cu privire la **obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor**.

Chiar dacă agresorul este unicul proprietar al imobilului, ca măsură provizorie de protecție a victimei, el poate fi obligat să părăsească temporar locuința. Prin formularea textului legal se legitimează o limitare a exercițiului dreptului la viață privată și la domiciliu al celui împotriva căruia s-ar dispune o astfel de măsură.

Limitarea este justificată prin raportarea comportamentului agresiv fizic sau psihic, pe care acesta îl adoptă față de membrii familiei și care generează un pericol pentru aceștia. O astfel de prevedere s-ar părea ca fiind în contradicție cu reglementarea din art. 8 alin. (1) CEDO, în conformitate cu care „orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului și a corespondenței sale”. Considerăm că nu ne vom afla în situația unei încălcări a prevederilor convenționale citate în cazul emiterii unei ordonanțe de protecție în baza căreia o persoană este evacuată din domiciliul stabilit într-un imobil al cărui proprietar este chiar ea. Aceasta, deoarece art. 8 alin. (2) CEDO prevede că este admisă ingerința unei autorități publice în exercitarea acestui drept, „dacă aceasta este prevăzută de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și **prevenirea faptelor penale**, protecția sănătății, a moralei, **a drepturilor și a libertăților altora**”.

În *cauza T. M. și C. M. c. Moldovei* din 28.01.2014, CtEDO a constatat încălcarea Convenției prin neînlăturarea agresorului din casă. Și în *cauza B. c. Moldovei* din 16.07.2013, CtEDO a constatat încălcare prin refuzul instanței de a obliga agresorul să părăsească domiciliul comun.

Obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei, excluzând și orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia ca măsură de protecție vine să stabilească un interval de spațiu între victimă și agresor.

Art. 15 din Legea 45/2007 nu stabilește o anumită distanță pe care trebuie să o respecte agresorul în contradictoriu cu victima. În acest sens, constatăm existența unei jurisprudențe din ce în ce mai bogate privitor la stabilirea unei distanțe, în majoritatea cazurilor măsurată în metri – 50m, 100m, 200m.

Stabilirea unei distanțe măsurate în metri îngreunează activitatea organelor care supraveghează executarea ordonanței, or, pentru a învinui agresorul că a încălcat ordonanța de protecție pentru nerespectarea distanței, ar trebui de demonstrat cu câți metri a deviat el de la distanța stabilită. Dacă agresorul s-a apropiat la distanța de 99m de victimă, în loc de 100m stabiliți prin ordonanță, va fi oare instanța îndreptățită să considere că agresorul a încălcat ordonanța de protecție? O asemenea abordare ar facilita poziția agresorului, conștient că nu i se va putea proba încălcarea măsurii de protecție „*obligarea de a sta departe de victimă*”.

Pentru a nu ajunge la situații confuze, recomandăm că nu este cazul de a interpreta termenul „distanță” ca un interval apreciat în unități de măsură (metri, kilometri), ci ca

o depărtare rezonabilă dintre victimă și agresor, care să excludă contactul vizual. Fiind o categorie de apreciere, instanța de judecată, în fiecare caz în parte, va putea analiza și aprecia în care măsură agresorul încalcă această interdicție, instituită prin ordonanța de protecție.

Interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea este o măsură de protecție cu caracter psihologic. Anume prin contactarea telefonică sau prin rețele de socializare agresorul încearcă să manipuleze victima, să o intimideze chiar și în situația când este înlăturat din domiciliul comun. Astfel, aplicarea acestei măsuri este necesară în cumul cu precedentele. Încălcarea acestei măsuri este ușor de probat.

Interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează. La aplicarea prezentei măsuri, instanța urmează să determine care sunt aceste locuri și să le definească expres, inclusiv cu indicarea denumirii și adresei instituției. Această informație este necesară atât pentru agresor cât și pentru organul care supraveghează executarea ordonanței de protecție. Obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei

Interzicerea de a păstra și purta armă. Păstrarea și portul armelor de către o persoană civilă sunt reglementate de către Legea 130/2012 privind regimul armelor și munițiilor cu destinație civilă.

Dreptul de posesie și port-armă poate fi suspendat în cazurile expres prevăzute de lege. Unul dintre aceste cazuri îl constituie măsura de protecție a victimei violenței în familie.

La soluționarea chestiunii privind aplicarea acestei măsuri instanța va ține cont de prevederile respectivei legi, care limitează dreptul la posesie și port-armă a persoanelor care prezintă pericol pentru ordinea publică, viața și integritatea corporală a persoanelor și se află la evidență specială în organele de poliție. Instanța, în fiecare caz aparte, apreciază dacă deținerea unei arme ar putea favoriza acte de violență asupra victimei, inclusiv violența psihică/psihologică.

Totodată, persoanele care, în activitatea lor de serviciu, sunt dotate cu arme, pot utiliza aceste arme numai în orele de serviciu, ceea ce presupune că ele sunt departe de victimă și nu o pot prejudicia. Potrivit Legii nr. 130/2012, persoanelor angajate în organizațiile specializate în activități de pază care sunt dotate cu arme li se interzice ca, pe durata îndeplinirii atribuțiilor de serviciu, să poarte asupra lor alte arme în afara orelor de serviciu.

În cazul aplicării măsurii de protecție „interzicerea de a păstra și purta armă”, deținătorul armelor este obligat ca, în termen de 10 zile de la data la care i s-a adus la cunoștință măsura respectivă, în conformitate cu alin. 8 art. 18 al Legii nr. 130/2012, să depună armele și întreaga cantitate de muniții aferente la organul de poliție în a cărui rază de competență teritorială își are domiciliul în vederea depozitării, cu excepția situațiilor în care acestea sunt ridicate de organul de poliție competent.

Exercitarea căilor de atac, prevăzute de lege, împotriva măsurii respective nu suspendă obligația deținătorului de a depune armele la organul de poliție.

Obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei.

Rolul de agresor este asociat cu comportamente agresive (critică, injurii, violență emoțională și/sau fizică), cu nevoia de a răni fizic sau emoțional, de a controla, pedepsi sau hărțui pe cineva în mod deliberat și sistematic. Dezvoltarea rolului interior de agresor se face pe terenul fertil al situațiilor experimentate din postura de victimă, căci a fi obiectul agresiunii conduce la cumulara furiei și la structurarea unui rol care să permită, la un moment dat, exprimarea acesteia. Leșirea din rolul de agresor presupune vindecarea rănilor formate în diverse contexte traumatice, iar comportamental – asumarea griji și responsabilității pentru sine. Iată de ce agresorii au nevoie de consiliere psihologică în vederea scăderii tensiunilor conflictuale, depășirii barierelor emoționale și a dificultăților relaționale. Terapiile care se adresează agresorului vizează atât familia ca atare, beneficiarul în mediul său familial, cât și relațiile intrafamiliale propriu-zise.

Ședințele de consiliere ale agresorului vor cuprinde și:

- consiliere juridică, prin informarea permanentă a agresorului asupra consecințelor de ordin juridic ce decurg din acțiunile lui, subliniind cu precădere aspectele penale, efectele grave asupra propriei sale persoane, efectele negative asupra familiei și a comunității locale;
- consiliere socială, prin aflarea situației în ansamblu a familiei persoanei agresive, având ca instrument principal de lucru ancheta socială;
- consiliere și mediere a conflictului pentru părțile implicate, în vederea depășirii situațiilor de risc, în vederea soluționării conflictelor în cazul disputelor familiale, fiind un mod alternativ de soluționare a conflictelor, pe care fiecare parte, agresor sau victimă, îl alege în mod liber;
- consiliere în vederea asigurării și facilitării accesului agresorilor la tratamente psihologice, psihiatrice, de dezalcoolizare sau de dezintoxicare, prin facilitarea accesului la tratamente specializate, după caz, ca urmare a evaluării făcute, urmându-se un program de reabilitare stabilit de comun acord cu agresorul;
- servicii de informare și orientare, prin colaborarea cu autoritățile administrației publice centrale și locale în campaniile de promovare a serviciilor oferite, în vederea combaterii fenomenului violentei în familie.

Termenul măsurilor de protecție

Ordonanța de protecție este o hotărâre judecătorească prin care se pot decide anumite măsuri de siguranță pentru a proteja victima de agresor într-o perioadă determinată de timp.

Măsurile de protecție aplicate în baza ordonanței de protecție sunt provizorii. Pentru că ingerința asupra drepturilor fundamentale ale celui împotriva căruia se emite ordonanța

este foarte serioasă, legea nu a permis luarea măsurilor respective pe o perioadă nedeterminată. Astfel, în conformitate cu art. 15 din Legea 45/2007, măsurile de protecție prevăzute se aplică pe un termen **de până la 3 luni**.

Prin urmare, durata măsurilor dispuse prin ordonanța de protecție se stabilește în mod expres de către judecător. În niciun caz, însă, durata pentru care s-au luat măsurile nu va putea depăși **3 luni de la data emiterii ordonanței**. Chiar și în cazul în care în hotărâre nu se indică expres durata măsurilor dispuse, acestea vor produce efecte pentru o perioadă de 3 luni de la data emiterii ordonanței.

Instanța de judecată în fiecare caz aparte urmează să stabilească gradul de pericol al actelor de violență, posibilitatea separării victimei de agresor și să aplice un termen rezonabil, nici prea scurt, pentru a nu afecta interesele victimei, și nici prea lung, pentru a nu leza drepturile agresorului.

Termenul poate fi calculat în zile sau în luni. Cu scop de a înlătura un pericol iminent pentru viața și sănătatea victimei poate fi considerat rezonabil un termen de câteva zile, **în dependență de circumstanțele cauzei**, dacă agresiunea este de o singură dată. Nu se exclude nici aplicarea termenului maxim de 3 luni în situația când comportamentul violent al agresorului persistă pe o perioadă mai îndelungată sau a recidivat.

La expirarea duratei măsurilor de protecție, persoana protejată poate solicita o nouă ordonanță de protecție, dacă există indicii că, în lipsa măsurilor de protecție, viața, integritatea fizică sau psihică ori libertatea i-ar fi puse în pericol.

În toate cazurile se va acorda prioritate măsurilor de protecție care se axează pe siguranța victimei: evacuarea agresorului, interzicerea de a sta aproape de locul aflării victimei și confiscarea armelor de foc.

Contestarea încheierii privind eliberarea ordonanței de protecție sau refuzul în eliberarea acesteia

Încheierea privind admiterea sau respingerea cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate fi atacată cu recurs în termen de 15 zile de la comunicarea încheierii. **Contestarea încheierii privind aplicarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea măsurilor aplicate.**

Potrivit art. 426 CPC, recursul împotriva încheierii se examinează în termen de 2 luni într-un complet din 3 judecători, pe baza copieii certificate sau electronice a dosarului, pe baza recursului și a referinței la recurs, fără examinarea admisibilității și fără participarea părților.

Recursul asupra încheierii privind eliberarea ordonanței de protecție poate fi restituit în condițiile stabilite la art.426/1 CPC

Conform art. 426¹ instanța de recurs este în drept să restituie recursul împotriva încheierii dacă:

a) cererea de recurs a fost depusă în afara termenului legal, iar recurentul nu solicită repunerea în termen sau instanța de recurs a refuzat să efectueze repunerea în termen;

b) cererea de recurs a fost depusă de o persoană care nu este în drept să declare recurs;

b¹) cererea de recurs nu corespunde prevederilor art. 437 alin. (1);

c) cererea de recurs nu este semnată sau este semnată necorespunzător;

d) recurentul solicită restituirea recursului până la examinarea acestuia de către instanță;

e) încheierea nu poate fi atacată cu recurs, potrivit legii.

(2) Recursul împotriva încheierii judecătorești se restituie în baza a cel puțin unuia din temeiurile prevăzute la alin.(1), printr-o încheiere care nu se supune niciunei căi de atac.

În cazul examinării cererii de recurs împotriva încheierii, instanța de recurs, este în drept:

a) să respingă recursul și să mențină încheierea; b) să admită recursul și să caseze integral sau parțial încheierea, restituind pricina spre rejudecare; sau c) să admită recursul și să caseze integral sau parțial încheierea, soluționând prin decizie problema în fond. Decizia instanței de recurs, emisă după examinarea recursului împotriva încheierii, rămâne irevocabilă din momentul emiterii.

Opțiunea instanței de recurs, stabilită în art. 427 lit. b) CPC, de a casa integral încheierea, restituind spre rejudecare pricina la cererea privind aplicarea măsurilor de protecție, urmează să fie aplicată de către instanțele de recurs cu maximă prudență, ori examinarea cauzei în ordine de recurs și apoi rejudecarea durează în timp. Odată cu casarea încheierii privind eliberarea ordonanței de protecție victima rămâne în afara măsurilor de protecție, ceea ce poate avea un impact negativ asupra vieții și sănătății acesteia. Ca regulă, cauza revine în instanța de fond peste câteva luni.

Nu poate fi considerată ca soluție eficientă și remiterea cauzei la rejudecare în cazul admiterii recursului victimei la încheierea de refuz în eliberarea ordonanței de protecție. Or, efectele de la aplicarea, în final, a măsurilor de protecție ar avea un impact minim.

În unele cazuri, instanța de recurs, din cauza agendei încărcate, examinează recursurile după ce a expirat termenul de executare a ordonanței, care este executorie din data adoptării, iar recursul nu suspendă executarea ordonanței.

Casarea în acest caz a încheierii privind aplicarea măsurilor de protecție cu adoptarea unei decizii de respingere a cererii de aplicare a măsurilor de protecție poate avea loc numai în cazul când s-a stabilit cu certitudine că pretinsa victimă a violenței în familie, în realitate, nu este victimă, iar pretinsul agresor poate beneficia de recuperarea tuturor prejudiciilor cauzate ca urmare a eliberării ordonanței de protecție.

În situația când a fost casată încheierea privind eliberarea ordonanței de protecție cu remiterea cauzei la rejudecare, iar ordonanța deja a fost executată, instanța de fond, fiind investită cu rejudecarea cauzei, dacă va constata că cererea de aplicare a măsurilor de protecție este întemeiată, va admite cererea, dar nu va pune în executare ordonanța, care, de fapt, a fost executată.

Cererea depusă de victimă pentru prelungirea termenului ordonanței de protecție în condițiile citate mai sus, adică după rejudecarea cauzei și expirarea termenului de

executare a ordonanței de protecție, nu poate servi temei de prelungire a termenului, dar poate fi considerată ca o cerere nouă.

Cu titlu de recomandare, instanța de recurs ar urma să organizeze procesul de activitate în așa mod ca și în ordine de recurs pricinile privind aplicarea măsurilor de protecție victimelor violenței în familie să se examineze cu precădere și de urgență, în termeni mai restrânși decât cei prevăzuți la art. 426 CPC.

Prelungirea ordonanței de protecție

Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanța de judecată, la cererea repetată:

- ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie;
- ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție;
- dacă, la expirarea termenului de aplicare a măsurilor de protecție, asupra victimei se menține pericolul de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale din partea agresorului.

Se atenționează că cererea de prelungire a termenului măsurilor de protecție trebuie depusă și examinată până la expirarea primului termen. Cererea depusă după expirarea termenului ordonanței de protecție se va considera ca o cerere nouă și se va examina aleatoriu de un complet de judecată în procedură separată.

Cererea de prelungire a măsurilor de protecție se examinează în aceeași procedură de același complet de judecatori. Condițiile de examinare a cererii de prelungire a măsurilor de protecție sunt similare condițiilor prevăzute pentru eliberarea ordonanței de protecție.

La expirarea duratei măsurilor de protecție, persoana protejată poate solicita o nouă ordonanță de protecție, dacă există indicii că, în lipsa măsurilor de protecție, viața, integritatea fizică sau psihică ori libertatea i-ar fi puse în pericol.

Atât prelungirea termenului ordonanței de protecție, cât și eliberarea repetată, nu pot avea loc la infinit. Măsurile de protecție, fiind măsuri provizorii, se aplică în scopul asigurării protecției victimei pentru perioada soluționării altor litigii ce țin de desfacerea căsătoriei, partajul averii etc. sau atragerea la răspundere penală a agresorului.

Revocarea măsurilor de protecție

La cererea întemeiată a victimei, instanța de judecată poate revoca măsurile de protecție aplicate, asigurându-se că **voința victimei este liber exprimată și nu a fost supusă presiunilor din partea agresorului.**

La soluționarea cererii de revocare a măsurilor de protecție instanța de judecată va verifica, prin audierea nemijlocită a victimei, care sunt motivele solicitării revocării măsurilor de protecție, care sunt relațiile între victimă și agresor, în ce măsură s-a schimbat comportamentul agresorului.

Revocarea poate fi dispusă, dacă sunt îndeplinite, cumulativ, următoarele condiții:

- agresorul a respectat interdicțiile și obligațiile stabilite;
- agresorul a urmat/urmează consilierea ori tratamentul care i-au fost stabilite.

Instanța de judecată va examina dacă voința victimei este liber exprimată, asigurându-se că aceasta a avut acces real la asistență și protecție.

În cazul în care instanța va constata că solicitarea revocării măsurilor de protecție este condiționată de presiunea psihologică asupra victimei din partea agresorului sau a rudelor acestuia, va respinge cererea de revocare a măsurilor de protecție.

Cererea de revocare se soluționează cu citarea părților și a reprezentantului poliției care a exercitat supravegherea executării ordonanței de protecție a cărei revocare se solicită.

Executarea măsurilor de protecție

Ordonanța de protecție este un document executoriu. Potrivit art. 11 lit. b) CE, sunt documente executorii și se execută conform normelor stabilite de prezentul cod hotărârile date de instanțele de judecată în pricinile de contencios administrativ, încheierile, **ordonanțele** și deciziile instanțelor de judecată eliberate în cauze civile. Instanța remite de îndată ordonanța de protecție poliției spre executare imediată.

Contestarea încheierii privind eliberarea ordonanței de protecție nu suspendă executarea acesteia. În conformitate cu art. 278⁷ CPC, instanța remite **de îndată** poliției și altor persoane sau instituții responsabile, conform legii, de implementarea măsurilor de protecție spre executare imediată.

Însă, noțiunile „de îndată”, „imediată” nu sunt reglementate în timp, după cum este limitată în timp durata adoptării ordonanței de protecție. Cu toate acestea, noțiunile respective relevă faptul că actul procedural urmează a fi remis fără nici o întârziere organului care asigură executarea, deoarece acesta urmează a fi executat imediat.

Potrivit pct. 41 al Instrucțiunii cu privire la activitatea de evidență și documentare procesuală în judecătoria și curți de apel, se menționează că documentele transmise pentru expediere urmează a fi înregistrate și expediate nu mai târziu de ziua următoare, iar telegramele și corespondența urgentă – în aceeași zi. Instrucțiunea nu stabilește prevederi exprese cu privire la transmiterea de îndată a ordonanțelor de protecție către Inspectoratul de Poliție. Pe de altă parte, expedierea prin poștă recomandată a ordonanțelor pentru actele de procedură, așa cum se întâmplă uneori, ar face inutilă întreaga procedură de examinare rapidă a cauzei, dacă expedierea poștală ar dura mai mult de o zi.

Este corectă practica când judecătorul eliberează ordonanțele de protecție angajaților poliției imediat după ce le pronunță, aceștia fiind prezenți la ședință. Dacă angajații nu sunt prezenți la ședință, ordonanța de protecție se expediază organului de poliție prin curier.

Atenționăm că este binevenit ca ordonanța de protecție să fie expediată pentru informare și în adresa organului de asistență socială, care are sarcina de a monitoriza familia în care persistă violența domestică. Totodată, executarea măsurii de protecție privind

stabilirea unui regim temporar de vizitare de către agresor a copiilor săi minori ține expres de competența organelor de asistență socială.

Ordonanța de protecție se remite spre executare organului de poliție **în a cărui rază teritorială se află locuința victimei și a agresorului.**

Conform prevederilor art. 21 lit. n) din Legea 320/2012, poliția asigură protecția victimelor violenței în familie și supraveghează executarea ordonanței de protecție în conformitate cu legislația.

Instrucțiunea metodică a IGP nr. 360 stabilește clar competențele poliției privind executarea ordonanței de protecție. Astfel, în sarcina poliției este punerea în executare a ordonanței de protecție, cât și supravegherea executării de către agresor.

Încheierea instanței de judecată și ordonanța de protecție se înregistrează în registrul general al corespondenței din cadrul cancelariei Inspectoratului de Poliție și se repartizează executorului.

Pentru punerea în aplicare a ordonanțelor de protecție emise, polițiștii aduc la cunoștința agresorilor, contra semnătură, despre existența ordonanței, conținutul acesteia, le explică ce presupun măsurile restrictive, precum și faptul că, pentru neexecutarea sau încălcarea măsurilor prevăzute în termenul dispus de instanță, agresorul urmează să fie sancționat pentru nerespectarea unei hotărâri judecătorești, în conformitate cu legislația în vigoare.

Potrivit pct. 212 al Instrucțiunii metodice a IGP nr. 360 din 08.08.18, din momentul emiterii ordonanței de protecție, parvenirii și înregistrării acesteia în cancelaria Inspectoratului de Poliție sau în cazurile în care angajatul poliției a participat la ședința instanței de judecată un exemplar al documentului vizat va fi transmis conducătorului Serviciului interacțiune comunitară/specialistului principal, pentru a fi înregistrat în Registrul de evidență a ordonanțelor de protecție (anexa nr. 16) și anexat la mapa de acumulare, iar al doilea exemplar este imediat dispus angajatului Sectorului de poliție din raza de domiciliere a victimei și/sau agresorului, acesta fiind desemnat responsabil de informare a părților, executare și supravegherea măsurilor de protecție stabilite de către instanță.

Potrivit pct. 216 al Instrucțiunii metodice a IGP nr. 360 din 08.08.18, faptul explicării conținutului ordonanței de protecție, drepturilor și obligațiilor părților, precum și răspunderea penală sau contravențională care survine în cazul neexecutării intenționate sau eschivării de la executare a ordonanței de protecție, se va consemna în procesul-verbal privind înmânarea actului de procedură (ordin de restricție de urgență, ordonanței de protecție) și altor documente.

În cadrul supravegherii modului de executare de către agresor a ordonanței de protecție, angajații Sectorului de poliție din raza de domiciliere a agresorului/victimei vor stabili contactul cu victima, privind căile și modalitățile de informare sau sesizare a poliției, despre orice încălcare ori tentativă de încălcare a ordonanței de protecție, despre modul de respectare a restricțiilor aplicate față de agresor prin ordonanța de protecție. Fiecare vizită la domiciliul agresorului familial, convorbirile de prevenire desfășurate cu acesta vor fi confirmate prin explicație de la victimă, membrii familiei, vecini sau alte persoane

care intră în contact cu membrii familiei, cu mențiunea respectivă în dosarul de acumulare și anexarea materialelor confirmative.

În cazul în care angajatul Sectorului de poliție, în calitate de organ de constatare, sesizat despre încălcarea ordonanței de protecție de către agresor, precum și dacă prin conținutul actelor de constatare va releva o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită infracțiunea prevăzută de art. 320¹ al Codului penal, acesta, neamânat, va întocmi toate actele de constatare ce se impun în conformitate cu prevederile alin. (2) art. 273 Cod de procedură penală și, concomitent, va dispune înregistrarea imediată în ordinea stabilită a sesizării, dar nu mai târziu decât în 24 ore, în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1) al Serviciului de gardă/Dispeceratul Poliției pentru începerea procesului penal.

În cazurile în care ordonanța de protecție conține măsuri ce vizează obligarea agresorului, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima, în corespundere cu prevederile art. 278⁷ alin. (2) lit. e) CPC, ordonanța de protecție, fiind, în sensul art. 11 CE, document executoriu, se remite spre executare imediată executorului judecătoresc în a cărui competență teritorială, stabilită de camera teritorială a executorilor judecătorești, se află domiciliul agresorului.

Se atenționează că, potrivit art. 15 alin. (2) CE, instanța de judecată **prezintă din oficiu documentul executoriu** spre executare în pricinile ce țin de urmărirea pensiei de întreținere.

Astfel, executorul judecătoresc execută măsurile de protecție ce țin de:

- obligarea agresorului, până la soluționarea cazului, de a contribui la întreținerea copiilor pe care îi are în comun cu victima;
- obligarea agresorului de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau pentru dispariția ei.

Răspunderea pentru încălcarea interdicțiilor impuse de instanță

În situațiile în care restricțiile impuse prin ordonanța de protecție, atât în ordine civilă cât și pe cale procesual-penală, nu vor fi respectate în conformitate cu art. 320¹ Cod Penal, survine răspunderea penală (art. 320¹ Cod Penal: „Neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executarea măsurilor stabilite de instanța de judecată în ordonanța de protecție a victimei violenței în familie se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 160 la 200 de ore sau cu închisoare de până la 3 ani”).

Atenționăm că legislația nu prevede și răspundere contravențională pentru neexecutarea ordonanței de protecție. Art. 318 Cod Contravențional nu este aplicabil ordonanței de protecție.

TEMA 3. Investigarea cauzelor de violență în familie

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- cunoască particularitățile investigării cauzelor de violență în familie;
- stabilească competența materială și teritorială de examinare a cauzelor de violență în familie;
- determine probatoriul pe cauzele de violență în familie;
- identifice specificul diferitor acțiuni procesuale penale caracteristice cauzelor de violență în familie;
- înțeleagă strategia urmăririi penale în cazurile în care victima nu cooperează;
- conștientizeze pericolele medierii și împăcării pe cauzele de violență în familie;
- cunoască problemele existente în procesul de interpretare și aplicare a prevederilor legale;
- identifice lacune și să găsească soluții de înlăturare a problemelor.

II. Repere de conținut

Preliminarii

Cadrul legislativ existent permite și obligă organele de drept să intervină în combaterea violenței în familie. Această intervenție trebuie să fie realizată în spiritul legii.

În doctrină s-a semnalat că: „Deși, în prezent, organele de drept tot mai des pornesc urmărirea penală pentru cazurile de violență în familie, totuși, o mare parte din cazurile existente de violență în familie nu sunt tratate în calitate de infracțiuni. Contrar prevederilor legii, reacția poliției este adeseori condiționată de existența unor acte de violență repetate înainte să se aplice art. 201¹ CP, chiar dacă norma penală reglementează toate formele de violență, indiferent de gradul leziunilor. Poliția deseori tratează cazurile de violență în familie în calitate de contravenție, iar agresorii rareori sunt reținuți sau arestați”⁴².

Investigarea violenței, de regulă, este dificilă din cauza faptului că are loc în familie, respectiv este puțin vizibilă. Acest fapt impune asigurarea unor condiții adecvate pentru realizarea eficientă a obligațiilor pozitive ale statului de a oferi victimelor protecție deplină, garantată de lege. Or, în cazul violenței în familie, acțiunile agresorului se manifestă printr-un pericol social sporit, pentru că, de regulă, victima violenței din familie suferă incomparabil mai mult de pe urma acțiunilor agresorului. În același timp, fiind, de

regulă, dependentă de agresor, victima ezită de cele mai dese ori să sesizeze organul de urmărire penală sau procurorul⁴³.

În Articolul 55 – sesizări *ex parte* și *ex officio* – CAHVIO statuează că *părțile vor asigura faptul că investigațiile sau urmărirea judiciară a infracțiunilor de violență în familie nu vor fi dependente în întregime de o raportare și că procedurile pot continua, chiar dacă victima își retrage declarația sau plângerea.*

Pe motiv că încălcările, cărora le este aplicabilă această Convenție, sunt comise de membrii familiei, parteneri intimi, iar victima este ghidată de sentimente de rușine, teamă și neputință, numărul sesizărilor și, deci, al pedepselor, poate fi redus. Prin urmare, organele de aplicare a legii trebuie să cerceteze în mod proactiv, pentru a colecta probe materiale, declarații ale martorilor, expertize medicale etc., cu scopul de a se asigura că urmărirea penală poate fi efectuată, chiar dacă victima și-a retras declarațiile sau plângerea.

În vederea abilitării victimelor și stimulării acestora să ducă până la capăt urmărirea penală, alineatul 2 din articolul 55 cere părților să se asigure că organizațiile ce prestează servicii de sprijin victimelor, consilierii pregătiți în domeniul violenței în familie sau alte tipuri de servicii de susținere au posibilitatea să asiste și să ofere susținere victimelor în cursul cercetărilor și procedurilor judiciare.

Exemplele de bune practici au demonstrat că victimele care sunt susținute sau asistate de servicii de susținere specializate în cursul cercetărilor și procedurilor sunt mai predispuse să înainteze o plângere și să depună mărturie și mai bine pregătite să-și asume sarcina dificilă emoțional de a contribui la rezultatul procedurilor. Acest alineat nu se referă la un serviciu juridic, ci la unul practic/psihologic. Este vorba despre pregătirea psihologică/emoțională a victimelor pentru a rezista la depunerea mărturiei în fața acuzatului, însoțirea victimelor la tribunal și/sau susținerea lor în orice alt mod practic și emoțional (Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Raport explicativ, pag. 41).

În conformitate cu prevederile art. 262 Cod de procedură penală, stabilirea faptului săvârșirii sau pregătirii pentru săvârșire a unei infracțiuni poate avea loc în baza sesizării prin denunț sau plângere, care pot fi făcute de o persoană fizică sau de o persoană juridică, dar și prin depistarea nemijlocit de către organul de urmărire penală sau procuror a bănuielii rezonabile cu privire la săvârșirea unei infracțiuni.

Organul de urmărire penală sau procurorul sesizat în modul prevăzut de art. 262 și 273 Cod de procedură penală dispune în termen de 30 de zile, prin ordonanță, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna

⁴² L. Gorceag, S. Sîrbu, D. Ionița et. al. *Suport de curs pentru formatori privind intervenția eficientă a poliției la cazurile de violență în familie în Moldova*, Bons Offices, Chișinău, 2013, p. 13.

⁴³ Raport de compatibilitate a legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției Europene privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice, pag. 87.

din circumstanțe care exclud urmărirea penală, informând despre aceasta persoana care a înaintat sesizarea sau organul respectiv.

În cazul în care organul de urmărire penală sau procurorul se autosesizează în privința începerii urmăririi penale, el întocmește un proces-verbal în care consemnează cele constatate privitor la infracțiunea depistată, apoi, prin ordonanță, dispune începerea urmăririi penale.

E de menționat că, potrivit art. 262 Cod de procedură penală, dacă, potrivit legii, pornirea urmăririi penale se poate face numai la plângerea prealabilă, urmărirea penală nu poate începe în lipsa acesteia.

Infracțiunile, urmărirea penală, pentru comiterea cărora se pornește numai în baza plângerii prelabile a victimei, sunt menționate în art. 276 alin. (1) Cod de procedură penală.

Important este că în norma respectivă nu se regăsește infracțiunea prevăzută la art. 201¹ Cod penal – violența în familie, astfel, în cazul comiterii acțiunilor de violență în familie care cad sub incidența articolului respectiv, urmărirea penală poate fi pornită și în lipsa plângerii prelabile din partea victimei.

Astfel, chiar dacă victima, fie și fără influența agresorului, nu dorește continuarea procesului, lipsește temeiul juridic pentru încetarea urmăririi penale.

În cazurile de retragere a plângerii sau de schimbare a declarațiilor, urmărirea penală sau judecarea cauzei penale continuă, iar procurorul sau instanța de judecată va examina dacă voința părții vătămate este liber exprimată. Concomitent, procurorul sau instanța de judecată trebuie să se asigure că victima a avut acces real la asistență și protecție, referind, după caz, partea vătămată serviciilor respective.

În scopul asigurării standardelor internaționale și obligațiilor pozitive ale statului, în vederea cercetării efective a cazurilor de violență în familie, organul de urmărire penală, îndată ce i-a fost adus la cunoștință că au fost comise acte de violență în familie, mai cu seamă în interesele copiilor, neamânat se va autosesiza, cazul fiind consemnat imediat în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1) al Serviciului de gardă al Inspectoratului de Poliție și examinat obligatoriu prin prisma art. 274 al Codului de procedură penală.

În cazul parvenirii altor informații referitoare la comiterea actelor de violență în familie, prin intermediul rețelelor internet, telefon, teletip, fax, telefax, precum și în cazul informațiilor date publicității în sursele mass-media, cât și semnalele verbale sau în scris, dacă reprezentantul organului de constatare sau ofițerul de urmărire penală va releva o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită infracțiunea prevăzută de art. 201¹ al Codului penal, aceștia vor efectua acțiuni procesuale în conformitate cu prevederile art. 265 alin. 3) Cod de procedură penală și vor întocmi un proces-verbal în care se vor consemna acțiunile efectuate și circumstanțele constatate, concomitent, vor dispune înregistrarea imediată în ordinea stabilită a autosesizării, dar nu mai târziu decât în 24 ore, în Registrul de evidență a sesizărilor cu privire la infracțiuni (Registrul nr. 1) al Serviciului de gardă al Inspectoratului de Poliție, pentru începerea procesului penal.

Dacă în acțiunile agresorului sunt prezente elementele constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 201¹ al Codului penal, organul de urmărire penală poate porni urmărirea penală și în baza unei autosesizări din oficiu, întrucât, reieșind din prevederile alin. (1) art. 276 Cod de procedură penală, urmărirea penală pentru infracțiunile de violență în familie se pornește și în lipsa plângerii prelabile a victimei.

În cazul în care organul de urmărire penală va dispune pornirea urmăririi penale prevăzută de art. 201¹ al Codului penal, acesta va întreprinde măsurile procesual-penale în vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie, în conformitate cu prevederile art. 215¹ al Codului de procedură penală.

Competența materială și teritorială

Din analiza sistemică a normelor de procedură penală deosebit competența funcțională, teritorială, materială, personală⁴⁴, alternativă și derogată.

În cele ce urmează, ne vom expune doar în privința competenței materiale și teritoriale în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea generică de violență în familie (art. 201¹ CP).

Din coroborarea art. 266, 268, 269 și 269¹ CPP deducem că competența materială în cazul investigării infracțiunilor reunite sub denumirea generică de violență în familie (art. 201¹ CP) aparține organului de urmărire penală al Ministerului Afacerilor Interne.

Cu referire la competența teritorială, remarcăm că art. 257 CPP statuează:

(1) Urmărirea penală se efectuează în sectorul unde a fost săvârșită infracțiunea sau, la decizia procurorului, în sectorul unde a fost descoperită infracțiunea ori unde se află bănuitul, învinuitul sau majoritatea martorilor.

(2) Constatând că această cauză nu este de competența sa sau că urmărirea penală poate fi desfășurată mai operativ și mai complet de către un alt organ de urmărire penală, ofițerul de urmărire penală este obligat să efectueze toate acțiunile de urmărire penală ce nu pot fi amânate și apoi să înainteze cauza procurorului pentru ca acesta să decidă trimiterea ei organului de urmărire penală competent.

⁴⁴ Vis-a-vis de competența personală, relevăm că în art. 270 CPP se stabilește că procurorul exercită urmărirea penală în cazurile: 1) infracțiunilor săvârșite de: a) Președintele țării; b) deputați; c) membri ai Guvernului; d) judecători; e) procurori; e¹) executori judecătorești; g) ofițeri de urmărire penală, colaboratori de poliție și colaboratori ai organelor care desfășoară activitate specială de investigații; h) minori; 2) atentatelor la viața colaboratorilor poliției, ofițerilor de urmărire penală, ofițerilor de informații și securitate, procurorilor, judecătorilor, executorilor judecătorești sau a membrilor familiilor acestora, dacă atentatul este legat de activitatea acestora; 3) infracțiunilor săvârșite de Procurorul General; 4) infracțiunilor săvârșite de directorul, adjunctii și angajații Centrului Național Anticorupție. Astfel, în ipoteza comiterii violenței în familie de către subiecții enumerați la art. 270 CPP, competența exercitării urmăririi penale va aparține procurorului.

(3) Dacă locul săvârșirii infracțiunii nu este cunoscut, urmărirea penală se efectuează de organul de urmărire penală în a cărui rază de activitate a fost descoperită infracțiunea sau se află domiciliul bănuțului, învinutului.

(4) Procurorul ierarhic superior procurorului care participă la urmărirea penală în cauza respectivă poate dispune, motivat, transmiterea cauzei la un alt sector, în limitele circumscripției în care activează.

(5) Procurorul General și adjuncții lui pot dispune, motivat, transmiterea cauzei de la un organ de urmărire penală unui alt organ de urmărire penală pentru efectuarea unei urmăriri penale mai operative, mai complete și mai obiective.

Nerespectarea normelor juridice privind competența teritorială nu atrage nulitatea actelor procedurale și a probelor administrate, întocmite de ofițerul de urmărire penală sau de procuror, datorită faptului că, potrivit art. 251 alin. (2) CPP, constituie nulitate încălcarea prevederilor legale referitoare la competența după materie sau după calitatea persoanei, dacă cauza se află în gestiunea procurorului sau a ofițerului de urmărire penală. Această regulă se exprimă solemn prin adagiul latin *quod nullum est, nullum producit effectum*.

În doctrina juridică s-a avansat opinia potrivit căreia, „în cazul în care intenția reală a legiuitorului a fost de a include printre temeiurile nulității absolute doar încălcarea competenței instanței de judecată, în aceste condiții urmează a fi operate amendamentele corespunzătoare la art. 251 alin. (2) CPP, pentru a nu admite o practică judiciară defectuoasă”⁴⁵.

În contextul celor elucidate, este de punctat că nerespectarea normelor menționate la alin. (4) și (5) din art. 257 CPP privind competența funcțională în problema transmiterii cauzei de la un organ teritorial la altul poate genera doar conflicte de competență teritorială, care se soluționează conform art. 271 alin. (3) CPP. În asemenea cazuri, actele procedurale întocmite și probele administrate rămân valabile.

În același timp, încălcarea normelor juridice privind competența după materie sau calitatea persoanei la urmărirea penală nu poate genera nulitatea tuturor actelor cauzei penale. Astfel, actele de sesizare a organului de urmărire penală (art. 262–264 CPP), de începere a urmăririi penale și cele care s-au efectuat în temeiul art. 254, 257 alin. (2) CPP se vor considera legale.

Legiuitorul nu delimitează, după anumite criterii, competența organelor de urmărire penală și a procurorilor în materia începerii urmăririi penale.

Reieșind din analiza art. 272–273 CPP, organele de urmărire penală, indiferent de competență, sunt în drept să dispună începerea urmăririi penale, despre care fapt se informează

⁴⁵ Purici D., Dușa S. *Problematika competenței organului de urmărire penală în cazul infracțiunilor informatice și al infracțiunilor în domeniul telecomunicațiilor*// Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2011, nr. 3(43), p. 197-202.

procurorul. Prin urmare, dacă a fost încălcată competența după materie sau persoană de către procuror, actul de sesizare a instanței este valabil și instanța este obligată să examineze cauza în baza probelor administrate nemijlocit în fața judecătii.

Așadar, probele administrate în instanță prin intermediul constatărilor tehnico-științifice și medico-legale, expertizelor, documentelor și declarațiilor martorilor/părții vătămăte, pot fi examinate și apreciată pertinenta, concludența și utilitatea lor pentru rezolvarea cauzei.

Respectivele mijloace de probă, chiar dacă au fost colectate și fixate de un organ de urmărire necompetent, pot fi administrate și verificate independent la etapa judecătii.

Finalmente, subliniem că Plenul Curții Supreme de Justiție, în urma judecării recursului în interesul legii, ce a format obiectul dosarului nr. 4-1ril-1/2013 (decizia din 07.05.2013), a statuat: nu poate fi încetat procesul penal în baza art. 391 alin. (1) pct. 6) CPP din motiv că s-a încălcat competența organului de efectuare a urmăririi penale, circumstanță care exclude sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală.

Probatoriul pe cauze penale privind violența în familie

În procesul penal, probatoriul constă în invocarea de probe și propunerea de probe, admiterea și administrarea lor în scopul elucidării adevărului (judiciar).

Totodată, administrarea probelor constă în folosirea mijloacelor de probă în procesul penal, care presupune strângerea și verificarea probelor, în favoarea și în defavoarea învinutului, inculpatului, de către organul de urmărire penală, din oficiu sau la cererea altor participanți la proces, precum și de către instanță, la cererea părților, prin procedeele probatorii prevăzute de Codul de procedură penală.

Este de precizat că mijloacele de probă și procedeele probatorii sunt stipulate în art. 102–164 Cod de procedură penală.

Probele în cauzele de violență în familie deseori pot fi strânse cu mai multe dificultăți decât în alte cauze, deoarece asemenea infracțiuni au loc în spațiul privat, în absența martorilor sau în prezența unor martori asupra cărora poate plana suspiciunea de părtinire, având în vedere relațiile pe care le au cu părțile – rude, concubini etc.

O altă dificultate este generată de starea psihologică a victimei, care poate fi determinată atât de posibilul stres post-traumatic cât și de eventualele presiuni exercitate de inculpat sau de alți membri ai familiei. Presiunea poate fi ușor realizată în context familial și poate fi îndreptată și asupra martorilor.

Instanța de judecată trebuie, de asemenea, să ia în considerare faptul că se află adesea în situația în care trebuie să stabilească situația de fapt pe baza unui probatoriu minim, ghidându-se, la adoptarea soluțiilor pe caz, de principiul *interesului superior al victimei violenței în familie*.

Articolul 49 CAHVIO – Obligații generale – statuează că *părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a asigura faptul că investigațiile și procedurile judiciare în legătură cu toate formele de violență acoperite de sfera de aplicare a prezentei*

Convenții sunt desfășurate fără întâzieri nejustificate, luând în considerare drepturile victimei pe parcursul tuturor etapelor procedurilor penale. (2) Părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare, în conformitate cu principiile fundamentale ale drepturilor omului și având în vedere înțelegerea dimensiunii de gen a violenței, pentru a asigura investigarea eficace și urmărirea judiciară a infracțiunilor stabilite în conformitate cu prezenta Convenție.

În această ordine de idei, legiuitorii au dorit să prevină acordarea unei priorități scăzute pentru cercetarea și procedurile judiciare privind incidentele de violență împotriva femeilor și violență în familie, fapt care contribuie în mod semnificativ la apariția unui sentiment de siguranță în rândul agresorilor și favorizează menținerea unui nivel înalt de acceptare a acestor forme de violență. Pentru atingerea acestui obiectiv, alineatul 1 stabilește obligația de a asigura că cercetarea și procedurile judiciare privind toate formele de violență care cad sub incidența prezentei Convenții, **se desfășoară fără întâzieri neîntemeiate**. Această obligație contribuie la asigurarea probelor esențiale, crește ratele de condamnare și pune capăt impunității. Important de reținut că, deși este esențial să se asigure cercetări și proceduri rapide, este la fel de important să se respecte drepturile victimelor în timpul acestor etape. Prin urmare, alineatul 1 cere părților să evite, în măsura posibilă, agravarea oricărui pericol la adresa victimelor în timpul cercetării și procedurilor judiciare și să ofere victimelor asistență în timpul procesului penal.

Alineatul 2 completează obligația respectivă, stabilind angajamentul de a asigura cercetarea și urmărirea eficientă a cazurilor care implică orice forme de violență care cad sub incidența prezentei Convenții. Aceasta înseamnă, de exemplu, stabilirea faptelor relevante, interviuri cu toți martorii disponibili și efectuarea examinărilor medico-legale pe baza unei abordări multidisciplinare și cu utilizarea unei metodologii actuale de cercetări penale, pentru a asigura o analiză completă a cazului. Legiuitorii au considerat important să specifice, ca parte a acestei obligații, necesitatea de a asigura efectuarea tuturor cercetărilor și procedurilor în conformitate cu principiile fundamentale în domeniul drepturilor omului și având în vedere înțelegerea violenței din perspectiva genurilor⁴⁶.

În această ordine de idei, organul de urmărire penală, sesizat de săvârșirea infracțiunii, va acționa în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală în vederea stabilirii circumstanțelor care servesc drept teme pentru pornirea urmăririi penale. Victima și agresorul vor fi audiați separat, în scopul evitării tensionării conflictelor și creării contactului psihologic eficient.

În scopul descoperirii urmelor cazului de violență în familie, corpurilor delictive și pentru a stabili circumstanțele faptei ori alte circumstanțe care au importanță pentru justa soluționare a cazului, reprezentantul organului de constatare va efectua cercetarea la fața

⁴⁶ Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, Raport explicativ, pag. 37.

locului. În cazul în care au avut loc acte de violență fizică, va fi dispusă efectuarea examinării medico-legale, în vederea stabilirii gravității leziunilor corporale cauzate.

În procesul cercetării cazului de violență în familie, audierii persoanelor și acumulării materialelor probatorii, organul de urmărire penală va constata, printre altele, următoarele elemente: dacă incidentul reprezintă un caz de violență în familie; natura relației dintre subiecți (căsătorii, divorțați, concubini, frați etc.); locul sau posibilul loc de aflare a agresorului, dacă acesta nu este prezent; dacă victima și agresorul locuiesc împreună sau separat ori dacă anterior au conlocuit împreună; documentarea fiecărui element al agresiunii (fizice, verbale, psihice, sexuale, economice, spirituale); orice alte agresiuni care au avut loc anterior; toate locurile posibile de reședință a victimei, precum și ale agresorului, date cu privire la locurile de muncă, datele privind instituțiile de învățământ (grădinița, gimnaziul, liceul, colegiul, universitatea) frecventate de copii; circumstanțele și motivele cazului de violență în familie; prezența copiilor, persoanelor cu dizabilități sau în etate, care au avut de suferit ca urmare a acțiunilor violente ale agresorului sau sunt amenințați de către acesta cu aplicarea acțiunilor violente; dacă agresorul deține armă de foc, locul și modul de păstrare și legalitatea deținerii acesteia; precum și dacă agresorul a folosit arma împotriva victimei sau amenință cu folosirea sau aplicarea acesteia; constatarea faptului de încălcare a restricțiilor aplicate prin ordonanța de protecție a victimelor violenței în familie, emisă de către instanța de judecată, dacă aceasta există și care dintre măsurile prevăzute în ordonanța de protecție au fost încălcate; împrejurările care plasează victima în situație de criză, fiind în stare de neputință fizică și/sau psihică și dacă există acordul ei cu privire la solicitarea eliberării unei ordonanțe de protecție instanței de judecată.

Mijloacele de probă prin care se constată, în cadrul urmăririi penale sau al cercetării judecătorești, elementele de fapt ce pot servi ca probă în cazul unei infracțiuni de violență în familie sunt cele prevăzute în dispozițiile Capitolului III Cod de procedură penală: declarațiile bănuitului, învinuitului sau ale inculpatului; declarațiile părții vătămate, ale părții civile și ale părții responsabile civilmente; declarațiile martorilor; mijloacele materiale de probă; documente; constatările tehnico-științifice; constatările medico-legale; expertizele.

În special, în cadrul urmăririi penale a infracțiunii de violență în familie vor fi luate în vedere înscrisurile din dosarul individual și fișa de evidență a agresorului, ținute de poliție, ancheta socială, extrasele din fișele medicale, materialele procedurilor contravenționale.

Aceste probe sunt semnificative în cazul investigării faptei de violență psihologică asupra victimei, prin prisma art. 201¹ alin. 1) lit. b) Cod penal.

Trebuie subliniate câteva aspecte care pot genera dificultăți în administrarea probelor în cazurile de violență în familie. Deși nu au o valoare probatorie mai mare decât alte mijloace de probă, în practică, declarațiile martorilor sunt, de foarte multe ori, determinante pentru stabilirea cât mai exactă a situației de fapt. Pe de altă parte, datorită particularităților infracțiunii, martorii sunt, în cele mai multe cazuri, membri ai familiei, conform articolului 133¹ din Codul penal, sau rude apropiate, în sensul avut în vedere de articolul 134 din Codul penal. Acești martori se pot prevala de dispozițiile articolului 90 Cod de procedură penală, nefiind obligați să depună mărturie.

Cercetarea la fața locului, audierea părților, expertizele judiciare, atragerea altor specialiști

Cercetarea la fața locului, conform art. 118 Cod de procedură penală, se va efectua prin executarea de măsurări, fotografieri, filmări, desene, schițe, mulaje și tipare de pe urme, de sine stătător sau cu ajutorul specialistului în materie. Locul cercetării poate fi îngrădit de colaboratorii organelor de menținere a ordinii publice. Obiectele descoperite la fața locului se examinează la locul exercitării acțiunii și rezultatele se consemnează în procesul-verbal. Dacă examinarea obiectelor și documentelor necesită mai mult timp, precum și în alte cazuri, persoana care efectuează urmărirea penală le poate ridica pentru a le examina la sediul organului de urmărire penală. Pentru aceasta, obiectele și documentele se împachetează, sigilează, semnează, în acest scop se face o mențiune în procesul-verbal.

Art. 29 alin. (2) din Constituție statuează că, prin derogare de la principiul inviolabilității domiciliului, fără consimțământ, se poate pătrunde în domiciliu sau în reședința unei persoane pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane.

În cazurile în care acțiunile agresorului prezintă un pericol iminent pentru viața, sănătatea și bunurile victimelor, acțiuni care se pot solda cu consecințe grave, poliția va interveni în forță, dacă nu este posibilă curmarea acestora pe alte căi. În astfel de cazuri reprezentanții organului de constatare, în decurs de 24 ore, vor informa în scris judecătorul de instrucție, indicând motivele și circumstanțele faptei, prezentând materialele acumulate la caz.

Potrivit art. 58–59 Cod de procedură penală, victima/parte vătămată este în drept să facă declarații și explicații; să prezinte documente și alte mijloace de probă pentru a fi anexate la dosarul penal și cercetate în ședința de judecată; să ia cunoștință de toate procesele-verbale ale acțiunilor respective, să ceară completarea lor sau includerea obiectivelor sale în procesul-verbal respectiv; să ia cunoștință de materialele cauzei penale din momentul încheierii urmăririi penale și să noteze orice informații din dosar; să participe la ședința de judecată, inclusiv la examinarea materialelor cauzei; să fie informată de ofițerul de urmărire penală sau, după caz, de procuror despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, să-i fie compensate cheltuielile suportate în cauza penală și să i se repare prejudiciul cauzat în urma acțiunilor nelegitime ale organului de urmărire penală; să fie reprezentată de un avocat ales, iar dacă nu are mijloace pentru a plăti avocatul, să fie asistată, în condițiile legii, de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat; să sesizeze procurorul ierarhic superior sau, după caz, instanța de judecată despre încălcarea termenului rezonabil etc.

Partea vătămată beneficiază de drepturile sale și își exercită obligațiile personal sau, dacă legea permite, prin reprezentanți. În cazul în care partea vătămată este un minor sau o persoană iresponsabilă, drepturile acesteia sunt exercitate de reprezentanții ei legali în modul prevăzut de lege.

Victima/parte vătămată sau martorul minor în vârstă de până la 14 ani, reieșind din prevederile art. 110¹ Cod de procedură penală, sunt audiați în cauzele penale privind infracțiunile cu caracter sexual sau violența în familie, precum și în alte cazuri în care interesele justiției sau ale minorului o cer, în condiții speciale. Audierea acestora se efectuează de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio-video, prin intermediul unui intervievator. Minorul și psihopedagogul se află într-o cameră separată de judecătorul de instrucție și celelalte părți care participă la această acțiune procesuală, ultimele fiind în drept să formuleze întrebări, care sunt puse prin intermediul judecătorului de instrucție. Declarațiile se înregistrează prin mijloace audio-video și se consemnează integral într-un proces-verbal întocmit în conformitate cu normele procesuale.

Dacă există temeiuri suficiente de a considera că partea vătămată, martorul, alți participanți la proces sau membrii familiei lor pot fi sau sunt amenințate cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale, organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să ia măsurile prevăzute de Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal. Măsurile de protecție pot fi aplicate de unele singure sau cumulativ, inclusiv cu măsurile urgente și/sau cu măsurile de asistență în condițiile legii. Informația despre identitatea reală ori alte date privind persoana protejată se păstrează în condiții de maximă siguranță a confidențialității.

În conformitate cu prevederile art. 109–110 ale Codului de procedură penală, în cazul în care prezența martorului la judecarea cauzei va fi imposibilă din motivul plecării lui peste hotarele țării sau din alte motive întemeiate, precum și pentru a reduce sau a exclude supunerea martorului unui vădit pericol, sau pentru a reduce revictimizarea martorului, procurorul poate solicita audierea acestuia de către judecătorul de instrucție, cu asigurarea posibilității bănuțului, învinutului, apărătorului acestuia, părții vătămate și procurorului de a pune întrebări martorului audiat.

Dacă există motive temeinice de a considera că viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate a lui sunt în pericol în legătură cu declarațiile pe care acesta le face într-o cauză penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă și dacă există mijloacele tehnice respective, judecătorul de instrucție sau, după caz, instanța poate admite ca martorul respectiv să fie audiat fără a fi prezent fizic la locul unde se află organul de urmărire penală sau în sala în care se desfășoară ședința de judecată, prin intermediul mijloacelor tehnice.

Victima/parte vătămată în primă fază a audierii va fi lăsată să relateze liber împrejurările faptei pentru a afla punctul de vedere al acesteia cu privire la cele întâmplate, de a studia psihologia acesteia, mai ales limbajul nonverbal, involuntar, capabil să transmită starea de spirit a victimei și poziția sa sinceră sau mai puțin sinceră față de cele relatate, eventuala reținere a acesteia de a relata aspecte mai puțin plăcute din faptele comise. Compasiunea organului de constatare trebuie dublată de adoptarea unei poziții neutre, care să nu influențeze, prin aprobare sau dezaprobare, cele relatate de către partea

vătămată. Ulterior, se vor adresa întrebări de control care vor urmări detalierea anumitor aspecte ce au fost evitate, voit sau nu, în declarația dată.

Pe lângă aceste reguli speciale, notăm că și în cazul violenței în familie la audierea părților sunt operabile prevederile stipulate la art. 104–115 Cod de procedură penală.

Totuși, este preferabil ca persoanele ce audiază subiecți implicați în violența de familie să posede abilități de comunicare, experiență în domeniu și, preponderent, să fie de același sex cu persoana audiată.

Expertizele judiciare, atragerea altor specialiști

În cazurile în care pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauza penală sunt necesare cunoștințe specializate în domeniul științei, tehnicii, artei, meșteșugului sau în alte domenii, la cererea părților, de către organul de urmărire penală sau de către instanța de judecată, precum și din oficiu de către organul de urmărire penală este dispusă efectuarea expertizei pentru constatarea circumstanțelor respective.

Cazurile când efectuarea expertizei este obligatorie sunt enumerate în art. 143 Cod de procedură penală: pentru constatarea cauzei morții; gradului de gravitate și a caracterului vătămarilor integrității corporale; stării psihice și fizice a bănuitului, învinuitului, inculpatului; stării psihice sau fizice a părții vătămate, martorului, dacă apar îndoieli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații despre ele; altor cazuri când prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză.

În cauzele vizând violența psihologică în familie, uneori, pentru stabilirea faptului intimidării victimei, reieșind din fapta comisă de agresor și impactul asupra stării psiho-emoționale a victimei, constatarea simptomelor post-traumatice, a altor indicatori ai traumei psihice specifice persoanei care a suferit violența în scopul impunerii voinței și controlului personal asupra victimei, este necesară opinia unui expert, care va elabora profilul psiho-comportamental al persoanei.

Modul de afectare (intimidare) a victimei depinde de starea de percepție a persoanei, de reacția ei la cele întâmplate, fapt ce determină cât de grav a fost lezată integritatea psihologică a victimei. Din aceste considerente, în unele cazuri este necesară opinia unui expert psiholog, care va elabora profilul psiho-comportamental al persoanei.

În asemenea cazuri, pentru constatarea, clarificarea sau pentru evaluarea unor fapte sau împrejurări ce prezintă importanță pentru aflarea adevărului, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată poate dispune (nefiind obligatoriu) efectuarea expertizei (evaluării psihologice).

Spre exemplu, P. A. a fost învinuit în baza art. 201¹ alin. (2) lit. a) Cod penal – violența în familie, adică acțiunea intenționată, comisă de un membru al familiei în privința altor membri ai familiei, manifestată prin izolare și intimidare în scop de impunere a voinței și controlului personal asupra victimei, pentru faptul izolării, montării unei atitudini negative și refuzul inexplicabil al oricărui contact cu mama biologică a copiilor săi, care,

fiind sub influența tatălui lor, îndeplinesc necondiționat și necontrolat voința acestuia. Tatăl, manifestând control personal și influență negativă totală asupra voinței copiilor săi minori, le-a cauzat stres și traumă psihologică de lungă durată, exprimate prin stare emoțională încordată cu capacitate redusă de relaxare, autocontrol crescut asupra verbalizării, exprimării emoționale și acțiunilor comportamentale, fixarea inconștientă și necontrolată pe relația „mamă-tata”, stare deprimată cu tendința retragerii sociale și limitării contactelor inter-relaționale, sentiment de vină neconștientizat și nejustificat, capacitate redusă de formulare și expunere a propriilor păreri, constatate prin rapoartele de evaluări psihologice, realizate de specialist (psiholog).

În cazurile legate de problematica traumei și suferinței psihice, expertiza psihologică își propune să atingă următoarele obiective: evaluarea profilului de personalitate a persoanei implicate în situația traumatică și identificarea absenței sau prezenței simptomatologiei specifice sindromului de stres post-traumatic; identificarea factorilor psiho-traumatizanți cu impact major asupra stării psihologice a persoanei și stabilirea modului în care acești factori pot provoca disfuncționalități psiho-comportamentale în viața personală, socială și în plan profesional; recomandări necesare pentru atenuarea simptomatologiei disfuncționale și integrarea corectă și adaptivă a evenimentului traumatizant în istoria de viață a persoanei.

Astfel, violența psihologică include violența emoțională și cea verbală, deseori precede și acompaniază celelalte forme de violență/abuz, dar se poate manifesta și izolat prin injurii, amenințări, ofense, insultări, intimidări etc. Aceste fapte, ce provoacă stări de tensiune și de suferință psihică, sunt apreciate ca violență psihologică.

Legiuitorul a definit în art. 2 din Legea privind prevenirea și combaterea violenței în familie **violența psihologică – impunere a voinței sau a controlului personal, provocare a stărilor de tensiune și de suferință psihică prin ofense, luare în derâdere, înjurare, insultare; impunere a izolării de familie, de comunitate, de prieteni; interzicere a realizării profesionale, interzicere a frecventării instituției de învățământ etc.**

Suferință psihică este cauzată și copilului, ca urmare a faptului că este martor al violenței în familie între membrii de familie cu care locuiește.

Suferințele psihice ale violenței psihologice se exprimă sub forma unor modificări negative ale funcționării psihicului, ale frământărilor sufletești legate de imposibilitatea continuării vieții sociale active, temeri, frici, anxietate etc.

În această ordine de idei, violența psihologică soldată cu suferințe psihice au ca efect intimidarea victimei în scopul impunerii voinței și controlului personal al victimei.

Serviciul de expertiză psihiatrico-psihologică este acordat de Centrul de Medicină Legală (transferat de la Serviciul de expertiză psihiatrico-legală din cadrul IMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie).

O soluție sunt rapoartele de evaluare psihologică care, deși nu sunt recunoscute direct ca mijloc de probă, pot avea calitatea de probă atunci când sunt prezentate organului competent, iar psihologul, autorul raportului, este audiat în calitate de specialist, în condițiile art. 87 Cod de procedură penală.

Rapoartele de evaluare psihologică pot fi elaborate de centrele de plasament temporar și reabilitare a victimelor violenței în familie, de asistență psihologică și socială, în baza cererii victimelor sau a organizațiilor non-guvernamentale care oferă servicii de sprijin victimelor violenței.

Strategia urmăririi penale în cazurile în care victima nu cooperează

La investigarea infracțiunilor de violență în familie procurorii vor asigura legalitatea și continuitatea procesului de urmărire penală și în cazurile când, având în vedere specificul acestei categorii de infracțiuni determinate, în special, de relațiile deosebite dintre părți, victimele refuză sau se eschivează de la colaborarea cu organele de urmărire penală.

Pentru a nu avea astfel de dificultăți, este necesar de organizat intervenția promptă și eficientă a organului constatator și organului de urmărire penală, care trebuie să asigure acumularea neîntârziată a probelor necesare, chiar la momentul sesizării cazului de violență. Pe urme fierbinți, sub influența acțiunilor agresorului, persoanele implicate, în special, victima și membrii familiei, sunt disponibile să conlucreze cu organele abilitate și chiar doresc acest lucru. Persoanele care cercetează cazul trebuie să folosească această oportunitate și să adune cât mai multe probe, folosind pe deplin mijloacele tehnice de constatare și ridicare a urmelor infracțiunii.

În scopul descoperirii urmelor infracțiunii și stabilirii circumstanțelor faptei, organul de constatare va efectua cercetarea la fața locului, va reține făptuitorul, va ridica corpuri delictive, va solicita informațiile și documentele necesare pentru constatarea infracțiunii, va efectua orice alte acțiuni care nu suferă amânare, cu întocmirea proceselor-verbale în care se vor consemna acțiunile efectuate și circumstanțele constatate, în condițiile art. 273 Cod de procedură penală.

Ulterior, chiar dacă victima, inclusiv sub influența agresorului, refuză colaborarea cu organele de urmărire penală, probele acumulate permit finalizarea urmăririi penale și remiterea în judecată a dosarului sau, în cel mai rău caz, aplicarea institutului suspendării condiționate a urmăririi penale și liberării de răspundere penală (art. 510–512 Cod de procedură penală).

În cazul suspendării condiționate a urmăririi penale, procurorul poate stabili ca obligație învinuitului „să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent”, conform art. 511 alin. (1) pct. 5) Cod de procedură penală.

Aplicarea măsurilor de protecție victimelor violenței în familie în procesul penal

Potrivit art. 1 CPP, procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod. Procesul penal se consideră început

din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni.

Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Procedura penală reprezintă un instrument eficient, riguros și amplu de reglementare, care, de cele mai multe ori, își atinge scopul – cel de reparare, prevenire, combatere a faptelor penale și, **în situația victimelor infracțiunilor – cel de apărare și de dezdăunare**. De aceea, prima măsură care se ia față de victima infracțiunilor este de a o consilia și îndruma către măsurile procesual-penale de care poate beneficia în procesul penal.

Asigurarea informării victimelor despre drepturile pe care le au urmează să fie realizată de fiecare dintre subiecții procesului penal (de la începutul său, când are loc abia depunerea plângerii, până la etapele sale avansate, când cauza este deja examinată în instanța de judecată) – polițistul, ofițerul de urmărire penală, procurorul, instanța de judecată, aceștia având obligația de a aduce la cunoștința victimei, în scris sau verbal, într-o limbă cunoscută acesteia, drepturile pe care ea le are (în acest caz referindu-se atât la drepturile în cadrul procesului, precum și la dreptul la protecție, pentru a exclude riscul de victimizare secundară și repetată sau de intimidare și răzbunare din partea autorului infracțiunii).

Ordonanța de protecție a victimelor violenței în familie în procesul penal

Față de victimele violenței în familie procesul penal urmărește același scop – de protecție. Totuși, victimele violenței în familie pot beneficia de o ordonanță de protecție în cadrul procesului penal nu de la etapa pornirii procesului penal, dar **de la etapa pornirii urmăririi penale**.

Această concluzie rezultă din sensul alin. (1) art. 215¹ CPP, care expres statuează că cererea victimei violenței în familie adresată, în cursul procesului penal, organului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată privind amenințările cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunului ori alte acte ilegale va fi examinată de instanța de judecată, care este obligată să ia măsuri de asigurare a protecției victimei față de **bănuît, învinuit, inculpat membru de familie prin emiterea unei ordonanțe de protecție**.

În conformitate cu art. 274 alin. (1) CPP, organul de urmărire penală sau procurorul sesizat în modul prevăzut în art. 262 și art. 273 CPP dispune în termen de 30 de zile, prin ordonanță, începerea urmăririi penale în cazul în care, din cuprinsul actului de sesizare sau al actelor de constatare, rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală, informând despre aceasta persoana care a înaintat sesizarea sau organul respectiv.

Potrivit art. 63 CPP, **bănuitul** este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire. Persoana poate fi recunoscută în calitate de bănuît prin unul din următoarele acte procedurale, după caz:

- 1) procesul-verbal de reținere;
- 2) ordonanța sau încheierea de aplicare a unei măsuri preventive neprivative de libertate;
- 3) ordonanța de recunoaștere a persoanei în calitate de bănuît.

Potrivit art. 65 CPP, **învinuitul** este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile prezentului cod, o ordonanță de punere sub învinuire.

Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești sunt obligate în cursul procesului să activeze în așa mod încât nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuîtă, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrângere. Prin urmare, în ordinea prevăzută la art. 215¹ CPP, **poate fi solicitată eliberarea ordonanței de protecție numai în cazul dacă este pornită urmărirea penală și agresorului i s-a atribuit calitate procesuală.**

Depunerea demersului în instanță

Organul de urmărire penală sau procurorul, în cazul când victima violenței în familie înaintează în cadrul urmăririi penale cerere de aplicare a măsurilor de protecție, imediat vor înainta, printr-un demers, cererea în instanța de judecată pentru a fi examinată. Deci, demersul de aplicare a măsurilor de protecție victimei violenței în familie, în ordinea prevăzută de art. 215¹ CPP, **poate fi înaintat de către organul de urmărire penală sau procuror.**

Victima poate sesiza nemijlocit instanța, dacă cererea întrunește condițiile prevăzute la alin. (1) art. 215¹ CPP (este pornită urmărirea penală și agresorul are calitate procesuală).

Organul de constatare (ofiterul operativ de poliție) nu poate înainta demers de aplicare a măsurilor de protecție victimei violenței în familie în baza art. 215¹ CPP până la începerea urmăririi penale. În acest sens, colaboratorii de poliție care depistează cazurile de violență în familie au instrucțiuni destul de clare.

În cazul în care organul de urmărire penală va dispune începerea urmăririi penale prevăzută de art. 201¹ CP, acesta va întreprinde măsurile procesuale penale în vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie în conformitate cu prevederile art. 215¹ CPP.

Examinarea demersului (cererii) de către judecătorul de instrucție

Potrivit art. 215¹ alin. (3) CPP, instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție.

Practica judiciară distinge două situații de examinare a cererilor:

- a) judecătorul de instrucție – în faza urmăririi penale;
- b) instanța de judecată – când judecă nemijlocit fondul infracțiunii.

Examinarea acestor cereri de către judecătorul de instrucție rezultă din prevederile art. 300 și art. 302 CPP. În conformitate cu art. 300 alin. (1) CPP, la faza urmăririi penale toate demersurile organului de urmărire penală, procurorului sunt soluționate de către judecătorul de instrucție. În special, sunt soluționate demersurile care limitează drepturile și libertățile constituționale ale persoanei. Deși măsurile de protecție ale victimei violenței în familie nu fac parte din măsurile procesuale de constrângere ale bănuîtului, învinuitului, prevăzute în art. 197 CPP, ele conduc la limitarea drepturilor și libertăților constituționale ale agresorului și cad sub incidența art. 302 alin. (1) pct. 4) CPP.

În cazul când judecătorul de instrucție este sesizat de către organul de constatare, până la pornirea urmăririi penale și atribuirea agresorului calitate procesuală, el **se va desesiza în favoarea instanței civile**, care va soluționa demersul în conformitate cu art. 278³–278⁹ CPC.

În caz că este pornită urmărirea penală și agresorului i s-a atribuit calitate procesuală, iar cauza se află în faza urmăririi penale, demersul de aplicare a măsurilor de protecție se va examina de judecătorul de instrucție.

La examinarea demersului de aplicare a măsurilor de protecție, judecătorul de instrucție va verifica:

- a) dacă este pornită urmărirea penală;
- b) dacă persoana are statut de bănuît/învinuit;
- c) dacă persoana care solicită protecție prin prisma art. 215¹ CPP este membru al familiei agresorului.

Art. 133¹ CP dă o definiție clară noțiunii de „membru al familiei” în sensul procedurilor penale. Prin „membru al familiei” se înțelege: (1) *în condiția conlocuirii* – persoanele aflate în relații de căsătorie, de concubinaj, persoanele divorțate, persoanele aflate în relații de tutelă și curatelă, rudele lor pe linie dreaptă sau colaterală, soții rudelor, iar (2) *în condiția locuirii separate* – persoanele aflate în relații de căsătorie, copiii lor, inclusiv cei adoptivi, cei născuți în afara căsătoriei, cei aflați sub curatelă.

Pentru a aplica varianta prevăzută de alin. (1) art. 133¹ CP, trebuie întrunite următoarele condiții: a) persoanele conlocuiesc împreună, indiferent de faptul dacă duc o gospodărie comună sau separată; și b) persoanele se află în una din următoarele relații alternative: relații de căsătorie; relații de concubinaj; relații de divorț; relații de tutelă și curatelă; relații cu rudele acestora pe linie dreaptă sau colaterală; relații cu soții rudelor.

Pentru a se aplica varianta prevăzută de alin. (2) art. 133¹ CP, trebuie întrunite următoarele condiții: a) persoanele locuiesc separat; și b) persoanele se află în una din următoarele relații alternative: relații de căsătorie; copii ai persoanelor aflate în căsătorie; copii adoptivi ai persoanelor aflate în căsătorie; copii născuți în afara căsătoriei; copii aflați sub curatelă.

Prevederile art. 133¹ CP nu pot fi aplicate persoanelor care locuiesc separat, aflându-se în relații de divorț, în relații cu rudele acestora pe linie dreaptă sau colaterală și în relații cu soții rudelor.

În baza celor expuse se impune o concluzie logică: calitatea de membru al familiei trebuie să fie întrunită atât de victimă, cât și de agresor.

Examinarea cererii de către instanța de judecată

Odată cu finalizarea urmăririi penale și trimiterea cauzei în instanță, demersul de aplicare a măsurilor de protecție victimei violenței în familie se va judeca de către instanța investită cu dreptul de a judeca fondul cauzei.

Demersul poate fi examinat atât la ședința preliminară, cât și în cadrul judecării fondului. Potrivit art. 345 alin. (4) CPP în ședința preliminară se soluționează chestiunile privind cererile și demersurile înaintate, precum și recuzările declarate, de asemenea, măsurile preventive și de ocrotire. În cazul când demersul de aplicare a măsurilor de protecție este formulat în intervalul dintre ședințele de judecată stabilite de instanță, instanța în regim de urgență va convoca părțile în ședință pentru soluționarea demersului.

În toate situațiile demersul de aplicare a măsurilor de protecție victimei violenței în familie se va examina în 24 ore. Acest termen rezultă din art. 215¹ alin. (3) CPP – „*instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție*”.

Din sensul normei citate rezultă că instanța va emite două acte – încheierea și ordonanța propriu-zisă, care este document executoriu. Încheierea va cuprinde argumentarea aplicării măsurilor de protecție, iar în ordonanță vor fi incluse numai măsurile de protecție.

Instanța poate stabili una sau mai multe măsuri de protecție.

Măsurile de protecție

Art. 215¹ alin. (3) CPP stabilește următoarele măsuri de protecție, care pot fi aplicate bănuțului, învinuțului, inculpatului:

- a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor;
- b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei;
- c) obligarea de a nu contacta victima, copiii acesteia, alte persoane dependente de ea;
- d) interzicerea de a vizita locul de muncă și de trai al victimei;
- e) limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune;
- f) obligarea de a face un examen medical privind starea psihică și dependența de droguri/alcool și, dacă există avizul medical care confirmă dependența de droguri/alcool, de a face un tratament medical forțat de alcoolism/narcomanie;
- g) obligarea de a participa la un program special de tratament sau de consiliere, dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei;
- h) interzicerea de a păstra și purta armă.

Distinct de măsurile de protecție prevăzute în legislația procesual civilă (art. 278⁷ CPC), în procesul penal agresorul poate fi obligat să participe la un program special de tratament sau de consiliere pentru reducerea violenței sau dispariția ei cât și obligat de a face un examen medical privind starea psihică și dependența de droguri/alcool și, dacă există avizul medical care confirmă dependența de droguri/alcool, de a face un tratament medical forțat de alcoolism/narcomanie.

Măsurile respective sunt necesare în situația când comportamentul violent al agresorului este dictat de consumul de alcool sau droguri sau de starea lui psihică.

Instanța de judecată le poate aplica din oficiu și în cazul numirii pedepsei penale cu suspendarea executării în condițiile prevăzute la art. 90 alin. (6) CP. Astfel, potrivit art. 90 alin. (6) CPP, instanța de judecată, aplicând condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, îl poate obliga pe condamnat: c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică; sau c') să participe la un program special de tratament sau de consiliere în vederea reducerii comportamentului violent.

Măsurile de protecție se aplică pe un termen de până la 3 luni. Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanță la cererea repetată, ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie sau ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție.

Instanța remite de îndată ordonanța de protecție poliției și altor persoane sau instituții responsabile, conform legii, de implementarea măsurilor de protecție, spre executare imediată. Încheierea judecătorului privind aplicarea sau prelungirea ordonanței de protecție este executorie imediat, cu drept de recurs în instanța ierarhic superioară.

Pericolele medierii și împăcării părților pe cauzele de violență în familie

Împăcarea părților constituie actul juridic bilateral de înlăturare a răspunderii penale, concretizat într-o înțelegere, realizată personal sau prin intermediul reprezentanților legali, între partea vătămată, pe de o parte, și bănuț, învinuit sau inculpat, pe de altă parte, înțelegere intervenită până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești și care stinge raportul juridic penal, înlăturând răspunderea penală.

Împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, iar în cazul minorilor și pentru infracțiuni prevăzute la capitolele II-VI din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală (art. 109 Cod penal).

Împăcarea victimei cu agresorul în cazul infracțiunii prevăzută de art. 201¹ Cod penal nu este admisă, deoarece această infracțiune nu este cuprinsă în art. 276 alin. (1) din Codul de procedură penală ca infracțiune pentru care urmărirea penală se pornește la plângerea prealabilă a victimei, precum și nu face parte din capitolele II-VI, Partea specială (Capitolul VII).

Medierea

Articolul 48 din CAHVIO prevede că *părțile vor lua măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a interzice procesele de rezolvare extrajudiciară obligatorie a litigiilor, inclusiv medierea și concilierea, în legătură cu toate formele de violență acoperite de sfera de aplicare a prezentei Convenții.*

Astfel, utilizarea medierii în cazurile de violență în familie diminuează responsabilitatea agresorului pentru comportamentul violent și reflectă o ipoteză precum că ambele părți sunt la fel de vinovate pentru violența comisă.

De asemenea, medierea, precum și împăcarea, poate în continuare pune în pericol victima violenței în familie, deoarece, dacă este privită ca o alternativă la urmărirea penală, aceasta poate permite agresorilor violenți să evite urmărirea penală și sancțiunile pentru comportamentul lor.

În cele din urmă, medierea și împăcarea se bazează pe ipoteza că ambele părți într-o relație au putere egală de a negocia. În cazurile de violență în familie, acest lucru nu este adevărat și de fapt **medierea poate prezenta riscuri suplimentare de pericol pentru victime.**

TEMA 4. Protecția și asistența victimelor în cazurile de violență în familie

I. Obiective de referință

Prin studiul acestei teme judecătorii și procurorii vor fi capabili să:

- conștientizeze necesitatea, importanța și obligația statului de a asigura protecție și asistență victimelor în cazurile de violență în familie;
- dispună acordarea asistenței juridice garantate de stat în cauzele de violență în familie;
- ofere despăgubiri morale și materiale pentru prejudiciile cauzate prin acte de violență în familie;
- cunoască care sunt serviciile de asistență și plasament pentru victime și pentru agresori.

II. Repere de conținut

Protecția și asistența victimelor în cazurile de violență în familie este o îndatorire primordială a statului ce rezultă din angajamentul constituțional de a respecta și ocroti orice persoană, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Autoritățile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie sunt obligate să reacționeze prompt la orice sesizare și să informeze victimele despre:

- drepturile lor;
- autoritățile și instituțiile cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie;
- tipul serviciilor și organizațiile la care se pot adresa după ajutor;
- asistența disponibilă pentru ele;
- unde și cum pot depune o plângere;
- procedura ce urmează după depunerea plângerii și rolul lor după asemenea proceduri;
- cum pot obține protecție;
- în ce măsură și în ce condiții au acces la consultanță sau asistență juridică;
- existența unui pericol pentru viața sau sănătatea lor în cazul eliberării unei persoane reținute sau condamnate;
- faptul că a fost anulată ordonanța de protecție.

Victima are dreptul la asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale.

Acordarea serviciilor de protecție și asistență nu este condiționată de dorința victimei de a face declarații și de a participa la procese de urmărire în justiție a agresorului.

Dreptul la viața privată și confidențialitatea informației privind identitatea victimei sunt garantate. Înregistrarea, păstrarea și utilizarea datelor cu caracter personal privind victima se efectuează în conformitate cu prevederile Legii cu privire la protecția datelor cu caracter personal.

Dreptul intern al multor state-membre ale Consiliului Europei prevede procese de soluționare alternativă a litigiilor – în dreptul penal și civil. În special, în dreptul familiei se consideră că metodele de soluționare alternativă a litigiilor sunt în favoarea relațiilor de familie și duc la o soluționare mai durabilă a litigiilor. În unele sisteme juridice, procesele și sentințele de soluționare alternativă a litigiilor, cum ar fi medierea sau concilierea, sunt utilizate și în dreptul penal. Deși legiuitorii nu pun la îndoială avantajele acestor metode alternative în multe cazuri de drept penal și civil, ei doresc să evidențieze efectele negative pe care aceste metode le pot avea în cazurile de violență care cad sub incidența CAHVIO, în special, dacă participarea la astfel de metode de soluționare alternativă a litigiilor este obligatorie și înlocuiește procedurile judiciare contradictorii.

Victimele violenței în familie nu vor intra în procesele de soluționare alternativă a litigiilor la un nivel egal cu cel al agresorului. Însăși natura acestor încălcări face ca victimele, fără excepție, să rămână cu un sentiment de frică, neputință și vulnerabilitate, în timp ce agresorul iradiază o senzație de putere și dominație. Pentru a evita ca violența împotriva femeilor și violența în familie să reintre în sfera privată și pentru a permite victimei să-și caute dreptatea statul are responsabilitatea de a oferi acces la proceduri judiciare contradictorii, prezidate de un judecător neutru și desfășurate pe baza legislației naționale

în vigoare. În consecință, se cere Statelor Părți să interzică în dreptul intern penal și civil participarea obligatorie la orice procese de soluționare alternativă a litigiilor⁴⁷.

Dreptul la asistență și protecție: asistența juridică garantată de stat

Victima violenței în familie beneficiază de asistență juridică gratuită garantată de stat. Instanța judecătorească, la examinarea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, solicită oficiului teritorial al Consiliului Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat desemnarea neîntârziată a unui avocat pentru apărarea intereselor victimei (Legea nr. 45/01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, art. 11 alin. 5; Legea nr. 198-XVI din 26.07.2007 cu privire la asistența juridică garantată de stat, art. 7 lit. e; Cod procedură civilă, art. 77, 278⁶ alin. 1¹). Asistența juridică se acordă victimei gratuit.

În 2016, în Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat au fost operate completări care stipulează dreptul victimelor violenței în familie privind accesul gratuit la asistență juridică calificată, indiferent de nivelul veniturilor (art. 19, 20).

Ținând cont de aspectele traumei psihologice suferite, victimele violenței în familie cu greu își pot apăra singure drepturile în instanțe și de cele mai dese ori ele nu au bani pentru a achita costurile unui avocat particular. Prin prezentarea mijloacelor legale care stau la îndemâna victimei, consilierul juridic o poate încuraja pe aceasta să iasă din relația conflictuală de cuplu și să utilizeze instrumentele legale de protecție. Consilierul o va ajuta pe victima violenței în familie să conștientizeze și să înțeleagă drepturile pe care le are, îi va explica modul corect în care o va afecta fiecare decizie și efectele juridice.

Agresorul, de asemenea, are dreptul la asistență juridică, conform art. 19 alin. (1) lit. e) din Legea 198/2007, dacă nu dispune de suficiente mijloace pentru a contracta un avocat particular. Demersul agresorului privind acordarea posibilității contractării unui avocat urmează să fie examinat de instanța de judecată și să i se acorde posibilitate agresorului să-și angajeze avocat, dar acest termen trebuie să fie în interiorul termenului de 24 ore, prevăzut pentru examinarea cererii de eliberare a ordonanței de protecție. Menționăm că, în cauzele de violență în familie, instanța nu poate amâna procesul pe motiv că avocatul este ocupat în alt proces.

Totodată, legislația asigură agresorului dreptul la apărare în cadrul procesului penal. Potrivit art. 17 CPP, în tot cursul procesului penal, părțile (bănuitul, învinuitul, inculpatul, partea vătămată, partea civilă, partea civilmente responsabilă) au dreptul să fie asistate sau, după caz, reprezentate de un apărător ales sau de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat. Organul de urmărire penală și instanța de judecată sunt obligate să asigure bănuितului, învinuitului, inculpatului dreptul la asistență juridică calificată din partea unui apărător ales de el sau a unui avocat care acordă asistență juridică garantată de stat, independent de aceste organe. În cazul în care bănuitul, învinuitul,

⁴⁷ Raport explicativ la Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, pct. 251-252.

inculpatul nu au mijloace de a plăti apărătorul, ei sunt asistați gratuit de câte un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat.

Dreptul la despăgubiri morale și materiale

Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor nr. 137 din 29 iulie 2016, în vigoare din martie 2017, a fost adoptată în scopul creării cadrului legal pentru asigurarea unor condiții minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor, inclusiv victimele violenței în familie și victimele violenței sexuale, precum și pentru protecția și asigurarea respectării drepturilor și intereselor legitime ale acestora, compensarea financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune.

În sensul prezentei legi, conform art. 1 alin. (3), termenul „victimă a infracțiunii” *semnifică persoana fizică vătămată, mental sau fizic, care înregistrează o suferință emoțională sau o pierdere materială, cauzată direct prin infracțiune, conform Codului penal, precum și soțul, copiii și persoanele aflate la întreținerea persoanei decedate în cazul serviciilor de suport prevăzute la art. 2 alin. (5) lit. b) și d).*

Reabilitarea victimelor infracțiunilor, precum și a drepturilor acestora, se realizează prin punerea la dispoziție a unor servicii de suport, publice sau private, oferite victimelor abuzului, violenței fizice, psihice sau sexuale în scopul recuperării fizice, psihologice și sociale, și anume:

- a) consiliere informațională a victimelor infracțiunilor cu privire la drepturile lor și serviciile de care pot beneficia;
- b) consiliere psihologică;
- c) asistență juridică garantată de stat;
- d) compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Referitor la compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune, art. 15 stabilește prejudiciul cauzat prin infracțiune pentru care statul asigură compensare financiară. La stabilirea cuantumului compensației financiare, acordată de către stat pentru prejudiciul cauzat prin acțiunile violente prin care a fost săvârșită infracțiunea, se iau în calcul:

- a) cheltuielile de spitalizare, tratament sau alte cheltuieli medicale suportate de victima infracțiunii;
- b) prejudiciul cauzat ochelarilor, lentilelor de contact, protezelor dentare și altor obiecte care constituie mijloace de realizare a funcțiilor unor părți individuale ale corpului uman;
- c) prejudiciul cauzat prin distrugerea sau deteriorarea bunurilor victimei infracțiunii sau prin deposedarea acesteia prin săvârșirea infracțiunii prevăzută la art. 12 alin. (2);
- d) prejudiciul cauzat prin pierderea capacității de muncă, dacă aceasta a fost provocată de faptele infracționale;
- e) cheltuielile de înmormântare a victimei infracțiunii, în cazul decesului acesteia.

Prin Hotărârea de Guvern nr. 965 din 14.11.2017 a fost aprobat Regulamentul Comisiei interdepartamentale pentru compensarea financiară de către stat a prejudiciului cauzat

prin infracțiune, care are drept scop soluționarea problemelor ce țin de acordarea de către stat a compensației financiare victimelor infracțiunilor sau altor persoane care au acest drept în temeiul prevederilor Legii nr. 137 din 29 iulie 2016. Comisia este compusă din 3 membri, incluzând câte un reprezentant din Ministerul Justiției, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Finanțelor. Funcțiile de bază ale Comisiei sunt: examinarea cererilor cu privire la acordarea compensației financiare; adoptarea deciziilor privind acordarea compensației financiare sau refuzul acordării acesteia; stabilirea cuantumului compensației financiare. Decizia Comisiei cu privire la rezultatele examinării cererii solicitantului se transmite ministrului justiției. În termen de 5 zile lucrătoare, ministrul justiției, în temeiul deciziei Comisiei, dispune, prin ordin, acordarea sau neacordarea compensației financiare.

Legea 45/2007 nu prevede expres dreptul victimei de a pretinde compensații de la agresori sau din partea statului, dacă a suferit vătămări corporale grave sau deteriorarea sănătății cauzate de actele de violență. Convenția de la Istanbul recomandă acordarea unor astfel de compensații în mod obligatoriu pentru victimele care au suferit vătămări corporale grave sau deteriorarea sănătății prin daune psihologice grave cauzate de actele de violență psihologică.

Legislația civilă a Republicii Moldova nu interzice acordarea despăgubirilor morale și materiale pentru actele de violență în familie.

Potrivit art. 11 lit. g) și i) Cod civil, apărarea dreptului civil se poate face prin repararea prejudiciilor, inclusiv a prejudiciilor morale.

În temeiul art. 14 Cod civil, persoana lezată într-un drept al ei poate cere repararea integrală a prejudiciului cauzat astfel. Se consideră prejudiciu cheltuielile pe care persoana lezată într-un drept al ei le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea bunurilor sale (prejudiciu efectiv), precum și beneficiul neobținut prin încălcarea dreptului (venitul ratat). Dacă cel care a lezat o persoană într-un drept al ei obține ca urmare venituri, persoana lezată este în drept să ceară, pe lângă reparația prejudiciilor, partea din venit rămasă după reparație.

În conformitate cu art. 1398 alin. (1) Cod civil, cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție, este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege – și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.

La examinarea cererilor de acordare a despăgubirilor morale și materiale pentru actele de violență comise în familie, instanțele de judecată se vor conduce și de prevederile Secțiunii 1 a Capitolului XXXIV (art. 1398 – 1424) Cod civil „Obligațiile care nasc din cauzarea de daune”⁴⁸.

⁴⁸ Despre violența economică a se vedea: capitolul II, tema 3, aspecte penale.

Servicii/Centre de asistență și plasament pentru victime și agresori

Serviciile pentru victime

- **Centrul de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane din Chișinău**

tel.: 0(22)91-71-94, 079336663, fax: 0 (22) 92-71-37, e-mail: shelter_team@cap.md,

site: www.cap.md

- **Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii „La Strada”
Telefonul de încredere 080088008**

tel.: 0 (22) 23-49-06, fax: 0 (22) 23-49-07, e-mail: office@lastrada.md,

site: <http://www.lastrada.md>.

- **Centrul de Drept al Femeilor (CDF)**

tel./fax: 0 (22) 81-19-99, GSM.: 068 855050, e-mail: office@cdf.md, site: cdf.md

- **Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii (CNPAC)**

tel.: 0 (22) 75-88-06, 75-67-78, fax: 0 (22) 74-83-87, e-mail: office@cnpac.org.md,

site: cnpac.org.md

- **Asociația Promo-LEX**

tel/fax: 0 (22) 45-00-24, e-mail: info@promolex.md, site: www.promolex.md

- **Refugiul Casa Mărioarei**

tel. 0 (22) 72-58-61, e-mail: cmarioarei@gmail.com; site: antiviolența.md

- **Centrul de Reabilitare a Victimelor Torturii „Memoria”**

tel/fax: 0 (22) 27-32-22, 0 (22) 27-06-19, 079704809, e-mail: rctv@memoria.md,

site: www.memoria.md

- **Centrul „Onoarea și Dreptul Femeilor Contemporane” (Bălți)**

tel: 0 (231) 70-778, 0 (231) 77-794, 0 (231) 70-149, 079055616, e-mail: olgapatlati@mail.ru.

- **Centrul de Criză Familială „Sotis” (Bălți)**

tel: 0 (231) 92-541, 0 (231) 33-475, e-mail: ccf.sotis@gmail.com

- **Centrul Maternal „Pro Familia” (Căușeni)**

tel.: 0 (243) 26-721, 0 (243) 26-975, 0 (243) 26-835, e-mail: ap_tighina@yahoo.com sau profamilia2006@gmail.com.

- **Centrul Maternal „Pro-Femina” (Hâncești)**

Date de contact: tel.: 0 (269) 23-364, e-mail: profemina.2009@mail.ru.

➤ **Centrul Maternal (Cahul)**

tel.: 0 (299) 44-080, e-mail: centru-maternal.cahul@mail.ru.

➤ **Centrul de Asistență și Consiliere a Victimelor Violentei în Familie „Ariadna” (Drochia)**

tel.: 0 (252) 20-308, GSM: 079000118 e-mail: CM_Ariadna@yahoo.com

➤ **A. O. „Stimul” Ocnîța**

tel.: +373 601 65 416, fax: +373 (271) 2 33 51;

➤ **A. O. „Vesta” Comrat**

tel.: +373 (298) 840 63, +373 (298) 840 62

➤ **Centrul de Resurse pentru Tineret „Dacia” (Sorocea)**

tel.: 0 (230) 23-619, e-mail: crt.dacia@gmail.com;

site: www.youthsorocea.md

Serviciile pentru agresori

➤ **Program de schimbare pentru bărbații care aplică acte de violență (Chișinău)**

tel: 060474277; email: cnfacem@gmail.com

➤ **Centru de Asistență și Consiliere pentru Agresori Familiali (Drochia)**

tel: 79000115;

➤ **Centru de Asistență și Consiliere pentru Agresori Familiali (Căușeni)**

tel: 79998755; e-mail nonviolenta.causeni@yahoo.com;

➤ **Centru de Asistență și Consiliere pentru Agresori Familiali (Ocnîța)**

tel: 079782093; 027164832;

Potrivit Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali și a standardelor minime de calitate menționat, aprobat prin Hotărârea Guvernului 496/2014, evaluarea complexă a agresorilor reprezintă chestionarea beneficiarului pentru investigarea stării psihologice a acestuia, identificarea cauzei comportamentului violent, determinarea contextului psihosocial. Evaluarea se efectuează de către psiholog și include următoarele compartimente:

- prezentarea persoanei și indicarea incidentelor legate de comportamentul violent;
- antecedentele penale/alte infracțiuni corelate;
- contextul psihosocial:
- copilăria;
- relațiile în cuplu și parentalitatea;
- evaluarea riscului (nivelul de agresivitate);
- violența economică;

- condițiile de trai și responsabilitățile casnice;
- ocupația, statutul militar, locul de muncă;
- antecedentele medicale, inclusiv psihiatrice;
- abuzul de substanțe psihoactive;
- chestionarul de evaluare alternativă.

În baza rezultatelor obținute în urma evaluării complexe, echipa multidisciplinară din cadrul Centrului decide referitor la oportunitatea admiterii beneficiarului: deschiderea dosarului, cu desemnarea managerului de caz, și admiterea în Centru sau neadmiterea beneficiarului din cauza necorespunderii cu criteriile de admitere în Centru, argumentând în chestionarul de evaluare motivul neadmiterii.

Dacă agresorul nu îndeplinește criteriile de admitere în cadrul programului, acesta este referit spre tratament psihiatric, neurologic, de dezalcoolizare sau dezintoxicare, contra tuberculozei în formă activă. În cazul în care agresorul a urmat cu succes tratamentele, acesta poate solicita serviciile prestate în cadrul Centrului (dacă corespunde criteriilor de admitere).

Evaluarea complexă se efectuează de către psiholog, cu implicarea beneficiarului, după caz, solicitându-se informație suplimentară de la asistentul social comunitar și/sau membrii familiei.

Managerul de caz completează dosarul personal al agresorului și, în baza raportului de evaluare complexă, întocmește planul individualizat de asistență, cu participarea beneficiarului, consemnat prin acordul de colaborare care este inclus în dosar.

BIBLIOGRAFIE

Acte internaționale

1. Carta Națiunilor Unite, adoptată la San Francisco, la 26.06.1945. În: *Tratate internaționale*, vol. 26, 2001, p. 5.
2. Convenția Europeană privind prevenirea și combaterea violenței față de femei (CAHVIO), adoptată la Istanbul, la 11 mai 2011, în vigoare de la 01.08.2014.
3. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York, la 20.11.1989. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 51.
4. Convenția pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma, la 4 noiembrie 1950. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 341.
5. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la New York, la 18.12.1979. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 114.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția nr. 217 A (III) din 10.12.1948. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 11.
7. Pactul internațional privind drepturile civile și politice, adoptat la New York, la 16 decembrie 1966. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 30.
8. Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la New York, la 16 decembrie 1966. În: *Tratate internaționale*, vol. I, 1998, p. 18.

Acte naționale

9. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994.
10. Codul civil al RM, nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
11. Codul contravențional al RM, nr. 218-XVI din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial*, nr. 3-6/15 din 16.01.2009.
12. Codul de executare al RM, nr. 443-XV din 24.12.2004. Republicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 214-220/704 din 05.11.2010.
13. Codul de procedură civilă al RM, nr. 225 din 30.05.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 130-134/415 din 21.06.2013.
14. Codul de procedură penală al RM, nr. 122 din 14.03.2003. Republicat în: *Monitorul Oficial*, nr. 248-251/699 din 05.11.2013.
15. Codul familiei al RM, nr. 1316 din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial*, nr. 47-48/210 din 26.04.2001.
16. Codul penal al RM, nr. 985 din 18.04.2002 (în vigoare din 24.05.2009). În: *Monitorul Oficial*, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
17. Legea asistenței sociale, nr. 547 din 25.12.2003. În: *Monitorul Oficial*, nr. 42-44/249 din 12.03.2004.
18. Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, nr. 320 din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial*, nr. 42-47/145 din 01.03.2013.

19. Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați, nr. 5 din 09.02.2006. În: *Monitorul Oficial*, nr. 47-50/200 din 24.03.2006.
20. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr. 198 din 26.07.2007. În: *Monitorul Oficial*, nr. 157-160/614 din 05.10.2007.
21. Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, nr. 45 din 01.03.2007. În: *Monitorul Oficial*, nr. 55-56/178 din 18.03.2008.
22. Legea cu privire la Procuratură, nr. 3 din 25.02.2016. În: *Monitorul Oficial*, nr. 69-77/113 din 25.03.2016.
23. Legea cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor, nr. 137 din 29.07.2016. În: *Monitorul Oficial*, nr. 293-305 din 09.03.2017.
24. Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal, nr. 133 din 08.07.2011. În: *Monitorul Oficial*, nr. 170-175/492 din 14.10.2011.
25. Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal, nr. 105-XVI din 16.05.2008. În: *Monitorul Oficial*, nr. 112-114/434 din 27.06.2008.
26. Legea privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope, nr. 713 din 06.12.2001. În: *Monitorul Oficial*, nr. 36-38/208 din 14.03.2002.
27. Legea privind drepturile copilului, nr. 338-XIII din 15.12.1994. În: *Monitorul Oficial*, nr. 13/127 din 02.03.1995.
28. Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, nr. 140 din 14.06.2013. În: *Monitorul Oficial*, nr. 167-172/534 din 02.08.2013.
29. Legea taxei de stat, nr. 1216 din 03.12.1992. Republicată în: *Monitorul Oficial*, nr. 53-55/302 din 02.04.2004.
30. Hotărârea Guvernului RM, nr. 1182 din 22.12.2010, pentru aprobarea Regulamentului privind mecanismul de colaborare intersectorială în domeniul medico-social în vederea prevenirii și reducerii ratei mortalității infantile și a copiilor cu vârsta de până la 5 ani la domiciliu. În: *Monitorul Oficial*, nr. 259-263/1317 din 31.12.2010.
31. Hotărârea Guvernului RM, nr. 1200 din 23.12.2010, pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie. În: *Monitorul Oficial*, nr. 259-263/1320 din 31.12.2010.
32. Hotărârea Guvernului RM, nr. 129 din 22.02.2010, cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a centrelor de reabilitare a victimelor violenței în familie. În: *Monitorul Oficial*, nr. 30-31/176 din 26.02.2010.
33. Hotărârea Guvernului RM, nr. 270 din 08.04.2014, cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului. În: *Monitorul Oficial*, nr. 92-98/297 din 18.04.2014.
34. Hotărârea Guvernului RM, nr. 496 din 30.06.2014, privind aprobarea Regulamentului-cadru de organizare și funcționare a Centrului de Asistență și Consiliere pentru Agresorii Familiali și a standardelor minime de calitate. În: *Monitorul Oficial*, nr. 174-177/535 din 04.07.2014.

35. Hotărârea Guvernului RM, nr. 544 din 09.09.2009, cu privire la aprobarea Conceptului Sistemului informațional automatizat „Registrul de stat al cazurilor de violență în familie”. În: Monitorul Oficial, nr. 143/629 din 16.09.2009.
36. Hotărârea Guvernului RM, nr. 72 din 07.02.2012, cu privire la Consiliul coordonator interministerial în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie. În: Monitorul Oficial, nr. 30-33/94 din 10.02.2012.
37. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii, nr. 142/4 din 04.02.2014, privind aprobarea Instrucțiunii cu privire la activitatea de evidență și documentare procesuală în judecătoria și curțile de apel.
38. Ordinul Ministerului Afacerilor Interne, nr. 275 din 14.08.2012, cu privire la aprobarea Instrucțiunii metodice privind intervenția organelor afacerilor interne în prevenirea și combaterea cazurilor de violență în familie.
39. Ordinul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, nr. 22 din 09.02.2012, cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind intervenția secțiilor/direcțiilor de asistență socială și protecție a familiei în cazurile de violență în familie.
40. Ordinul Ministerului Sănătății, nr. 155 din 24.02.2012, cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind intervenția instituțiilor medicale în cazurile de violență în familie.

Jurisprudența CtEDO

41. Cauza *Mudric contra Republicii Moldova*, hotărârea din 16.07.2013.
42. Cauza *B. contra Republicii Moldova*, hotărârea din 16.07.2013.
43. Cauza *Eremia contra Republicii Moldova*, hotărârea din 28.05.2013.
44. Cauza *T. M. și C. M. contra Republicii Moldova*, hotărârea din 28.01.2014.

Practica judiciară națională

45. Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXX/1 din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie). În: Buletinul CSJ al RM, nr. 6, 2012, p. 4.
46. Hotărârea Plenului CSJ a RM nr. 11 din 24.12.2012, cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor (art. 145–148 CP al RM). În: Buletinul CSJ al RM nr. 6, 2013, p. 4.
47. Recomandarea CSJ nr. 47 cu privire la aplicarea prevederilor art. 318⁶ CPC la aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie. În: Buletinul CSJ al RM nr. 10, 2013, p. 7.
48. Dosarul nr. 1ra-445/2014, CSJ.
49. Dosarul nr. 1ra-187/2015, CSJ.
50. Dosarul nr. 1ra-825/2014, CSJ.
51. Dosarul nr. 1ra-487/2015, CSJ.
52. Dosarul nr. 1ra-28/2014, CSJ.

Literatură recomandată

53. Brînză S., Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de violență în familie (art. 201¹ CP RM)*. În: Revista Națională de Drept, 2013, nr. 10–11, p. 3 și urm.
54. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 1014.
55. *Ghid de intervenție în cazurile de violență în familie*. București: Agenția Națională pentru Protecția Familiei.
56. *Ghid pentru aplicarea articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului*.
57. *Ghid practic privind intervenția eficientă a poliției în cazurile de violență în familie*.
58. Gorceag L., Sîrbu S., Ionița D. ș. a. *Suport de curs pentru formatori privind intervenția eficientă a poliției la cazurile de violență în familie în Moldova*. Chișinău: Bons Offices, 2013, p. 13.
59. Kilkelly U. *Dreptul la respectarea vieții private și de familie*.
60. Purici D., Dușa S. *Problematika competenței organului de urmărire penală în cazul infracțiunilor informatice și al infracțiunilor în domeniul telecomunicațiilor // Revista științifică a USM „Studia Universitatis”, Seria „Științe sociale”, 2011, nr. 3 (43), p. 197–202.*
61. Raport de compatibilitate a legislației Republicii Moldova cu prevederile Convenției Europene privind prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței domestice, pag. 87.
62. Raport explicativ la Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței în familie, pag. 41.
63. Șchiopu A., Osadcii T., Ciuchitu V., Didilica C. *Ghidul asistentului social comunitar*. Căușeni: Asociația Psihologilor, Tighina, 2012.
64. *Violența în familie în România: legislația și sistemul judiciar*. Raport Final, 30 aprilie 2007.

